

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

TOMAŽ LAPAJNE

Mentor: doc. dr. DAMIJAN GUŠTIN

PELOPONEŠKA VOJNA

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2003

KAZALO

1. UVOD	5
1.1. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR.....	7
1.1.1. OPREDELITEV PREDMETA ANALIZE.....	7
1.1.2. POSTAVITEV HIPOTEZ.....	7
1.1.3. PRISTOP IN METODA ANALIZE.....	7
2. POLITIČNA UREDITEV GRČIJE	9
2.1. ATENSKA DRŽAVA.....	9
2.1.1. OSNOVNE ZNAČILNOSTI.....	9
2.1.2. ZGODOVINSKI RAZVOJ.....	10
2.1.3. UPRAVNOPOLITIČNA UREDITEV.....	11
2.1.4. PREDNOSTI IN SLABOSTI POLITIČNEGA SISTEMA ATEN.....	14
2.2. SPARTANSKA DRŽAVA.....	15
2.2.1. OSNOVNE ZNAČILNOSTI.....	15
2.2.2. ZGODOVINSKI RAZVOJ.....	15
2.2.3. POLITIČNA UREDITEV.....	16
2.2.3.1. DRUŽBENI RAZREDI.....	16
2.2.3.2. POLITIČNE INSTITUCIJE.....	18
2.2.4. PREDNOSTI IN SLABOSTI POLITIČNEGA SISTEMA SPARTE.....	19
3. ZAVEZNIŠTVA	21
3.1. PELOPONEŠKA ZVEZA.....	21
3.2. DELSKO-ATIŠKA ZVEZA.....	23
4. STRUKTURA IN OBOROŽITEV VOJSKE	26
4.1. KOPENSKA VOJSKA.....	26
4.1.1. TEŽKA PEHOTA.....	26
4.1.2. LAHKA PEHOTA.....	28
4.1.3. LAHKA KONJENICA.....	29
4.1.4. TEŽKA KONJENICA.....	30
4.2. OBLEGOVALNE NAPRAVE.....	30
4.3. MORNARICA.....	31
5. BOJEVANJE	33
5.1. BOJEVANJE NA KOPNEM.....	33
5.1.1. PRED BITKO.....	33
5.1.2. TAKTIKA MED BITKO.....	33
5.1.2.1. TAKTIČNA UPORABA OBOROŽITVENIH SISTEMOV.....	33
5.1.2.2. POSTAVITEV IN MANEVRIRANJE.....	36
5.1.3. PO BITKI.....	39
5.1.4. ŠTEVILO ŽRTEV V KOPENSKIH BITKAH.....	39
5.2. OBLEGANJE.....	40
5.3. BOJEVANJE NA MORJU.....	42
5.3.1. IZGUBE V BITKAH NA MORJU.....	43
6. PELOPONEŠKA VOJNA	46
6.1. VZROK IN POVOD.....	46
6.2. ŠTEVILČNOST VOJSKE NA ZAČETKU VOJNE.....	48

6.3.	KVALITETA NASPROTUJOČIH SI VOJSKA.....	50
6.4.	STRATEŠKI NAČRTI PRED ZAČETKOM VOJNE	51
6.5.	ARHIDAMOVA VOJNA	54
6.5.1.	<i>PRVI LETI VOJNE</i>	55
6.5.2.	<i>TRETJE LETO VOJNE</i>	56
6.5.2.1	POMORSKI BITKI V KORINTSKEM ZALIVU.....	57
6.5.3.	<i>ČETRTO IN PETO LETO VOJNE</i>	58
6.5.3.1	UPOR LEZBOSA	59
6.5.3.2	PADEC PLATEJ IN DRŽAVLJANSKA VOJNA NA KORKIRI	60
6.5.4.	<i>ŠESTO LETO VOJNE</i>	60
6.5.4.1	BITKA PRI OLPAH	61
6.5.5.	<i>SEDMO LETO VOJNE</i>	61
6.5.5.1	DOGODKI PRI PILOSU	62
6.5.6.	<i>OSMO, DEVETO IN DESETO LETO VOJNE</i>	63
6.5.6.1	ZAVZETJE KITERE IN NIZEJE.....	63
6.5.6.2	ATENSKI POHOD PROTI BOJOTIJI.....	64
6.5.6.2.1	BITKA PRI DELIONU.....	65
6.5.6.3	BRAZIDASOV POHOD PO HALKIDIKI	66
6.6.	STRATEŠKE POSLEDICE ARHIDAMOVE VOJNE.....	67
6.7.	NIKIJEV MIR	69
6.7.1.	<i>NEIZPOLNJEVANJE DOLOČB MIRU</i>	70
6.7.2.	<i>VOJNA MED SPARTO IN ARGOSOM</i>	70
6.7.2.1	BITKA PRI MANTINEJI	71
6.7.2.2	POSLEDICE BITKE.....	71
6.7.3.	<i>ZAVZETJE MELOSA</i>	72
6.8.	STRATEGIJA V NIKIJEVEM MIRU	72
6.9.	EKSPEDICIJA NA SICILIJO	73
6.9.1.	<i>ATENSKÉ INTERVENCIJE NA SICILIJI PRED LETOM 415 PR. N. Š.</i>	73
6.9.2.	<i>PRIPRAVE NA POHOD</i>	74
6.9.3.	<i>PRIHOD EKSPEDICIJE V ITALIJO</i>	75
6.9.4.	<i>ODPOKLIC ALKIBIADA</i>	75
6.9.5.	<i>ZAČETNI SPOPADI PRED SIRAKUZAMI</i>	76
6.9.6.	<i>OBKOLJEVANJE SIRAKUZ</i>	77
6.9.7.	<i>PRIHOD GILIPA IN NJEGOV POSEG V DOGODKE</i>	77
6.9.8.	<i>PRIHOD OKREPITEV</i>	78
6.9.9.	<i>PRVA POMORSKA BITKA PRI SIRAKUZAH</i>	79
6.9.10.	<i>POMORSKA BITKA PRI ERINEJI</i>	79
6.9.11.	<i>DRUGA POMORSKA BITKA PRI SIRAKUZAH</i>	80
6.9.12.	<i>ATENSKI NAPAD NA EPIPOLE</i>	81
6.9.13.	<i>TRETJA POMORSKA BITKA PRI SIRAKUZAH</i>	81
6.9.14.	<i>ČETRТА POMORSKA BITKA PRI SIRAKUZAH</i>	82
6.9.15.	<i>ATENSKI UMIK</i>	82
6.10.	STRATEŠKI POMEN EKSPEDICIJE NA SICILIJO	83
6.11.	DEKELEJSKA VOJNA.....	84
6.11.1.	<i>PO PORAZU NA SICILIJI</i>	84
6.11.2.	<i>UPORI ATENSKIH ZAVEZNIKOV</i>	85
6.11.3.	<i>POLITIČNI BOJI V ATENAH</i>	87
6.11.4.	<i>BOJI ZA KONTROLO NAD HELESPONTOM IN BOSPORJEM</i>	87
6.11.4.1	BITKI PRI KINOSEMI IN ABIDU.....	88
6.11.4.2	BITKA PRI KIZIKU IN NJENE POSLEDICE.....	89

6.11.5.	<i>ATENE IZGUBIJO PILOS</i>	89
6.11.6.	<i>ATENE ZAVZAMEJO BIZANC</i>	90
6.11.7.	<i>ATENSKI PORAZ V BITKI PRI NOTIONU</i>	90
6.11.8.	<i>ZMAGA ATENCEV V BITKI PRI ARGINUZAH</i>	92
6.11.8.1	BITKA PRI ARGINUZAH.....	93
6.11.8.2	POSLEDICE BITKE.....	93
6.11.9.	<i>ZADNJI LETI VOJNE</i>	94
6.11.9.1	VRNITEV LIZANDRA.....	94
6.11.9.2	BITKA PRI AJGOSPOTAMI.....	95
6.11.9.3	VDAJA ATEN	95
6.12.	STRATEŠKE POSLEDICE DEKELEJSKE VOJNE	96
7.	POSLEDICE PELOPONEŠKE VOJNE	98
8.	ZAKLJUČEK	99
9.	VIRI	102
9.1.	KNJIGE.....	102
9.2.	ČLANKI.....	103
9.3.	INTERNETNE STRANI.....	103
9.4.	ELEKTRONSKE KNJIGE	104
9.5.	ČLANKI V ELEKTRONSKIH REVIJAH.....	104
PRILOGA I		106
PRILOGA II		108
PRILOGA III		110
PRILOGA IV		111
PRILOGA V		112
PRILOGA VI		113
PRILOGA VII		114
PRILOGA VIII		115
PRILOGA IX		116
PRILOGA X		117
PRILOGA XI		118
PRILOGA XII		119
PRILOGA XIII		120
PRILOGA XIV		121
PRILOGA XV		122

1. UVOD

V 5. st. pr. n. š. je Grčija doživljala svoj zlati vek. Po zmagi nad Perzijo mestnih držav ni od zunaj ogrožal nihče več. Cveteli sta trgovina in umetnost. V tem času pa se je Grčija razdelila na dva sovražna tabora. Na eni strani je bila Peloponeška zveza, na čelu katere je bila oligarhična Sparta, na drugi pa Delsko-atiška zveza na čelu katere so bile demokratične Atene. To rivalstvo med najmočnejšima mestoma je leta 431 pr. n. š. privedlo do nove, do takrat največje vojne na grških tleh. Atene so se umaknile za obzidje, se oprle na svojo mornarico in se izogibale odločilnemu spopadu na kopnem. Sparta tako ni mogla vnovčiti svoje superiorne kopenske vojske in namesto, da bi se vse odločilo v eni bitki je vojna trajala kar 27 let in se spremenila v izčrpavanje, ki ga grški svet do takrat ni poznal. V prvem delu vojne so imele pobudo Atene, ki so Peloponeški zvezi zadale kar nekaj težkih porazov. Leta 425 pr. n. š. so skoraj spravili na kolena samo Sparto, vendar je ta že naslednje leto Atenam prizadejala poraz na Halkidiki in jih do leta 422 pr. n. š. od tam popolnoma pregnala. Potem sta obe strani sklenili premirje. To je z občasnimi incidenti trajalo do leta 415 pr. n. š., ko so Atenci napadli Sicilijo, kjer pa so bili čez dve leti strahotno poraženi. Temu je sledila iniciativa Peloponeške zveze, ki je s podporo Perzije in Sirakuz poskušala Atenam zadati odločilen poraz na morju. To jim je uspelo šele leta 405 pr. n. š. in Atene so naslednje leto kapitulirale. Vojna, ki je trajala kar 27 let je bila dotlej najdaljša in najhujša in je pustila globoke sledi na političnem in vojaškem področju. Za kratek čas je bila demokracija v Atenah ukinjena in Sparta je dobila prevlado v Grčiji.

Vojno je ves čas budno spremljal atenski državljani in zgodovinar Tukidid (460–395 pr. n. š.) in jo je kasneje tudi podrobno opisal. Tako je nastalo brilijantno delo, ki pa žal ni dokončano, saj je avtorja prehitela smrt. Delo zajema obdobje od začetka vojne do leta 411 pr. n. š. Njegovo delo je nadaljeval Ksenofont, ki pa po kvaliteti ne dosega svojega predhodnika. Obe deli sta temeljna vira za proučevanje peloponeške vojne. Postavlja se sicer vprašanje nepristranskosti Tukidida, ki je bil atenski državljani in je v vojni nekaj časa celo aktivno sodeloval. Vendar je avtor delo napisal na podlagi zbranih virov, ki so mu bili na voljo in pri tem po mojem mnenju dosegel visoko stopnjo nepristranskosti. Na nasprotni strani ni nastal oz. se ohranil niti en pisni vir, zato je treba mnenja, ki so nasprotna Tukididovemu, iskati v poznejših delih drugih avtorjev. Pri tem sem uporabil antične vire - Plutarha in Diodorja, ter množico modernejših avtorjev, ki so vojno obravnavali z različnih zornih kotov.

Za osnovna vira pri pisanju svoje naloge sem uporabil Tukidida in Ksenofonta. Nisem pa jima slepo sledil, temveč sem vedno skušal pridobiti različna mnenja o določenem problemu

in si šele na tej podlagi ustvariti lastno sliko dogajanj. Poleg opisovanja vojne je precejšen del naloge namenjen tudi proučevanju tedanje veščine vojskovanja (strategiji in taktiki) ter iskanje odgovora na vprašanje ali bi Atene v tej vojni lahko zmagale.

Pri pisanju te naloge sem se srečeval z manjšimi in večjimi problemi. Ker sam ne znam grško, sem bil odvisen predvsem od slovenskega prevoda Janeza Fašalka, ki pa je nastal že daljnega leta 1957 in vsebuje tudi nekaj napak. Zato sem pomagal še z angleškim ter italijanskim prevodom Tukidida (*The Peloponnesian War*, Cambridge 1998; *La guerra del Peloponneso*, Milano 1994). Pri pisanju te naloge sem imel probleme tudi s prevajanjem grških imen ter strokovnih izrazov. Pri tem sem se zanesel predvsem na delo Bronislave Aubelj (*Antična imena po slovensko*, Ljubljana 1997) ter na leksikon *Antika* (Ljubljana 1998). V delu sem uporabljal poslovenjena imena, v kolikor mi jih je uspelo najti, zraven njih pa sem pa sem v poševnem tisku napisal tudi grško (gr.) oz. angleško (angl.) poimenovanje. To sem naredil zato, da bi bralec lažje našel ta imena na zemljevidih in v tuji literaturi.

Nastalo delo je sad enoinpolletnega proučevanja peloponeške vojne, vendar se kljub vsemu zavedam, da sem s tem proučil le majhen del tega področja.

1.1. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

1.1.1. OPREDELITEV PREDMETA ANALIZE

Namen tega diplomskega dela bo prikaz in vojaškozgodovinska analiza peloponeške vojne. Analiza bo zajemala prikaz politične situacije in vojaške značilnosti obeh taborov. Moja naloga bo kritično in objektivno analizirati vire in tako priti do podobe vojskovanja v tistem času. To bo težko, saj je bil pisec glavnega vira aktivni udeleženec ene od spopadajočih se strani, zato se bom še posebej potrudil dobiti čimveč nasprotujočih si mnenj in s tem izboljšati kakovost tega dela.

1.1.2. POSTAVITEV HIPOTEZ

Glavna hipoteza:

Atene so bile pred začetkom peloponeške vojne trgovska velesila, zato so vzdrževale veliko mornarico, kopenska vojska pa je bila mnogo šibkejša. Ob začetku vojne so se prebivalci Aten umaknili za obzidje in se zanašali na svoje ladjevje. Mnenja o pravilnosti te odločitve so deljena, zato postavljam naslednjo hipotezo:

Atene so v spopadu s peloponeško zvezo izbrale svoji pomorski moči ustrezno strategijo.

Delovna hipoteza:

Za dodatno pojasnitev glavne hipoteze sem postavil tudi delovno hipotezo, ki se glasi:

Zanašanje na pomorsko moč je povzročila nezmožnost Aten zmagati na kopnem.

1.1.3. PRISTOP IN METODA ANALIZE

Pri analizi si bom pomagal z vojaškim (obramboslovno-družboslovnim) in politološkim pristopom. S slednjim bom poskušal razložiti politične razmere v obeh taborih pred in med vojno ter razložiti vzroke, ki so privedli do nje. Z vojaškim pristopom bom predstavil predvsem strategijo in taktiko ter oborožitev, ki so jo uporabljali med peloponeško vojno.

Metode analize, ki jih bom uporabil v pričujoči nalogi:

- **Zgodovinska metoda kritike virov**

S to metodo bom izvedel kritično presojo primarnih in sekundarnih virov in tako poskušal napisati diplomsko nalogo na čimbolj objektivni način.

- **Analitičnoprimerjalna metoda**

Ta metoda bo uporabljena pri primerjavi obeh vojskujočih se strani.

- **Deskriptivna metoda**

Uporabljena bo v tistih primerih, v katerih bom opisoval značilnosti političnega sistema obeh strani, strategijo in taktiko ter oborožitev v tistem času.

2. POLITIČNA UREDITEV GRČIJE

V 5. st. pr. n. š. na ozemlju današnje Grčije ni bilo enotne države. Grški svet so sestavljale male mestne državice imenovane polis. Polis je bila gospodarska, politična in družbena celota, ki je imela lastne zakone, denar in merske enote. Sestavljalo jo je mesto, ki je bilo administrativno središče in pripadajoča okolica. V tedanjem grškem svetu je bilo na stotine teh mestnih državic. Samo v Delsko-atiški zvezi jih je bilo čez 400 (Bratož 1997: 111). Veliko polis na tako majhnem ozemlju pa je pomenilo, da so bile le-te zelo majhne. Večina jih je imela manj kot 1.000 državljanov (Brock v Speake 1994: 507). Posledica razdrobljenosti so bile stalne vojne med njimi in iskanje zaveznikov pri močnejših polis. Majhne državice so s tem sčasoma prišle pod nadvlado velikih, čeprav so bile formalno neodvisne. Največje in najmočnejše polis, ki so krojile politiko med Grki so bile Atene, Sparta, Tebe (*gr. Thēbai*), Korint (*gr. Kórynthos*) in Sirakuze (*gr. Syrákousai*). V času peloponeške vojne najpomembnejši in danes najbolj znani pa sta vsekakor Atene in Sparta. Kljub politični razdrobljenosti pa je Grke povezovala pripadnost isti kulturi (skupni jezik in pisava, verovanje v iste bogove). Sami so si pravili Heleni (*gr. Hēllenes*). Delili so se na tri plemena: na Dorce, Jonce in Eolce.¹ Imeli so se za večvredne od ostalih ljudstev, ki so jih obkrožala.

2.1. ATENSKA DRŽAVA

2.1.1. OSNOVNE ZNAČILNOSTI

Atenska država je zajemala celotno Atiko, katere površina znašal 2.650 km² (Lisičar 1971: 67) ter na katere teritoriju je živel okoli 300.000 ljudi (Bowra 1968: 94; Morkot 1996: 88; Speake 1994: 514). Eno tretjino prebivalcev so predstavljali sužnji (Bratož 1997: 116). Na severu jo od ostale Grčije ločuje gorska pregrada, z ostalih strani pa jo obliva morje. Zemlja je bila večinoma nerodovitna (Tukidid 1958: 19). Pridelovali so žito, vino, predvsem pa olivno olje, ki je bilo tudi pomemben izvozni artikel. Letnega pridelka žita je bilo dovolj komaj za kritje letnih potreb 150.000 prebivalcev (Millet v Osborne 2000: 40), tako da so morali preostanek uvažati z obal Črnega morja. Pomembni gospodarski panogi sta bili lončarstvo in pridobivanje marmorja. Najpomembnejše naravno bogastvo pa so bile velike zaloge srebrove rude v pokrajini Lavrium na jugu Atike. Upravno in gospodarsko središče je bilo mesto

---

¹ Dorci so zavzemali skoraj celotni Peloponez. Njihovi najbolj slavni predstavniki so bili Spartanci. Jonci so zavzemali Atiko in večino obal in otokov v Egejskem morju. Njihov najmočnejši predstavnik so bile Atene. Dejstvo, da so bili različnega porekla, je dodatno onemogočalo sožitje med Atenami in Sparto. Eolci so živeli v pokrajinah Bojotiji in Tesaliji ter ob severnem Egejskem morju.

Atene, v katerih je živel polovica vsega atiškega prebivalstva (Bowra 1968: 105). Najpomembnejše pristanišče, prek katerega je potekal skoraj ves uvoz in izvoz, pa je bilo v Pireju. Ta je bil življenjska žila Aten. Ker je bilo samo mesto Atene od Pireja oddaljeno približno 6 kilometrov, sta bili obe mesti povezani z obzidjem (t.i. dolgi zid), ki je omogočalo dostop do morja tudi v primeru obleganja. Atenska država je v 5. st. pr. n. št. postala vojaška in gospodarska velesila, katere letni dohodki so dosegali polovico dohodkov veliko večje Perzijske države (<http://www.tulane.edu/~august/H310/handouts/Finances.htm>, 15. 2. 2002).

2.1.2. ZGODOVINSKI RAZVOJ

Proces združevanja Atike v enotno državo je bil dolgotrajen in se je dokončno zaključil v 8. st. pr. n. š. (Bratož 1997: 55). Na začetku so bile Atene monarhija, okoli leta 700 pr. n. š. pa kraljev ni bilo več. Oblast so prevzele plemiške družine, ki so se medsebojno spopadale za oblast. Vladavina aristokracije je trajala do začetka prve polovice 6 st. pr. n. š., ko so zaradi obubožanosti majhnih kmetov postale nujne nekatere reforme. Leta 594 pr. n. š. so na oblast izvolili Solona in mu zadali težavno nalogo, da izvede gospodarske in politične reforme. Odpisal je dolgove, ki so jih imeli mali kmetje pri plemstvu in tudi zaslužjevanje zaradi dolgov ni bilo več mogoče. Mere in uteži je uskladi s standardi sosednjih mest ter na splošno močno podpiral trgovino. Pri političnih reformah si je prizadeval predvsem omejiti moč plemiških družin, da se ne bi kar naprej borile med sabo za oblast (Thorley 1998: 27). To je poskušal doseči z razširitvijo političnih pravic na večje število prebivalcev. Prebivalce je razdelil v štiri premoženjske razrede in politične pravice so bile odvisne od tega v kateri razred je kdo spadal. Solonove reforme so omogočile predvsem vzpon gospodarstva, ki je Atene popeljal med najmočnejše države Grčije. Pri političnih reformah ni imel takšnega uspeha. Kmalu po reformah so se ponovno začela nasprotja med plemiškimi rodbinami, ki so se spet bojevale za oblast, pa tudi kmetje so ponovno začeli polzeti v dolgove. Kljub temu pa je Solon ostal v spominu kot eden od ključnih mož pri ustanavljanju atenske demokracije (Speake 1994: 598).

Leta 561 pr. n. š. je na oblast prišel tiran Pejzistrat (*gr. Peisístratos*), ki je vladal do svoje smrti leta 528 pr. n. š. Za časa njegove vladavine se je močno okrepilo atiško gospodarstvo, tako da velja doba njegovega vladanja za »zlato dobo miru in napredka« (Speake 1994: 474). Tudi Solonove ustave ni spreminjal. Po smrti ga je nasledil sin Hipia (*gr. Hippiás*). Njegovega brata Hiparha (*gr. Hípparchos*) so 514 pr. n. š. umorili, njega pa štiri leta pozneje izgnali. S tem je bilo konec tiranije v Atenah. Sledile so Klejstenove (*gr. Kleisthénés*) reforme in s tem tudi nastanek demokracije. Klejstenove reforme so se z majhnimi

spremembami v prid večje demokratičnosti (z izjemo oligarhičnega udara 411 pr. n. š.) ohranile do konca peloponeške vojne (Thorley 1998: 70–75).

Leta 500 pr. n. š. so se Perzijcem uprli maloazijski Grki. Upornike sta podprli le Atene in Eretrija in po šestih letih bojev je bil upor zadušen. Poleti 490 pr. n. š. je sledil kazenski pohod Perzijcev proti Atenam in Eretriji. Pohod se je končal z zmago Atencev na Maratonskem polju. Atene so bitko dobile brez pomoči zaveznikov in s tem dokazale, da so enakovredna sila Sparti. Kljub veličastni kopenski zmagi pa so čez dve leti začeli pod vodstvom Temistokla (*gr. Themistoklēs*) graditi ladjevje. Vzrok je bil sramoten poraz proti Ajgini in ponovno perzijsko oboroževanje. Oboroževanje Aten so omogočili dohodki iz lavrijskih rudnikov (Plutarh 1982: 104). Druga perzijska invazija se je začela leta 480 pr. n. š. Tokrat so Perzijci zbrali veliko ladjevje in mnogo večjo kopensko vojsko kot pred 10 leti. To pot je bil njihov cilj osvojitvev Grčije in ne samo omejena akcija. Grki so spričo nove nevarnosti pozabili na svoje spore in sklenili vojaško zavezništvo. Odločitev naj bi prineslo prav ladjevje, h kateremu so največ ladij prispevali Atenci. Po zmagi pri Termopilah so Perzijci zavzeli mesto Atene in v Salaminskem zalivu je prišlo do odločilne bitke, v kateri je grško ladjevje slavilo popolno zmago. To je dejansko pomenilo konec perzijskega pohoda, kajti po porazu je zaradi omejene oskrbe v Grčiji lahko ostal le manjši del njihove vojske. Ta je bila v naslednjem letu premagana v bitki pri Platajah. S tem je bilo konec perzijske invazije in do leta 338 pr. n. š. - se pravi dobrih 140 let - ni na grška tla stopila nobena tuja vojska več (Bratož 1997: 105). Največ so s perzijskimi vojnam pridobile prav Atene, saj so iz njih izšle kot pomorska velesila, kar je omogočilo njihov vzpon v naslednjih letih do peloponeške vojne. Za obrambo pred Perzijci je leta 478 pr. n. š. nastala Delsko-atiška zveza, v kateri so imele Atene glavno vlogo. Zveza je nadaljevala vojno s Perzijo do leta 449 pr. n. š., ko je bil sklenjen mirovni sporazum, ki je Atenam zagotavljal popoln nadzor nad Egejskim morjem. Zaostrovanja s Sparto so se stopnjevala in leta 462 pr. n. š. je prišlo do t. i. prve peloponeške vojne (Bratož 1997: 259; Speake 1994: 292). Ta se je končala leta 446 pr. n. š. s podpisom 30 - letnega miru, ki pa je trajal le 15 let.

2.1.3. UPRAVNOPOLITIČNA UREDITEV

Atenska država je bila **upravno razdeljena** na 3 območja (na obalo, mesto Atene in podeželje). Vsako območje je bilo razdeljeno na 10 delov, imenovanih *tritije* (*gr. trittýs*). Tritije so sestavljale manjše enote imenovane *demi* (*gr. dêmos*). Vseh demov je bilo 139 - povprečno 4 ali 5 na tritijo (Thorley 1998: 39). Okrožje ali *fila* (*gr. phýle*) je bilo sestavljeno

iz po ene tritije obale, mesta in podeželja. Ta zapleten sistem je nastal s Klejstenovimi reformami in je uspešno preprečeval, da bi ena plemiška družina dobila preveč politične moči v katerem od okrožij, ter zagotavljal politično stabilnost, ki je omogočila večji razvoj demokracije v Atenah.

S Solonovimi reformami so bili uvedeni **premoženjski razredi** in ta razdelitev je še vedno veljala v času peloponeške vojne. Po njih so se delile pristojnosti pri vladanju in vojaška služba. Osnovno merilo določanja teh razredov je bila količina mernikov² pridelka (žita, vina ali olja) ali prihodkov od prodaje, ki jo je posameznik dosegel v enem letu (Sovre v Plutarh 1959: 7). Obstajali so štiri razredi.

- V razred *petstomernikarjev* (*gr. pentakosiomédimnoi*) so spadali vsi, ki so pridelali več kot 500 mernikov na leto. To so bili najbogatejši državljani Aten.
- *Konjeniki* (*gr. hippeis*) so pridelali od 300 do 500 mernikov. Bili so dovolj premožni, da so si lahko privoščili konja in so zato v vojni služili kot konjeniki. Od tod izhaja tudi njihov naziv.
- *Zevgiti* (*gr. zeugítai*) so pridelali med 200 in 300 mernikov, kar je bilo dovolj, da so si lahko plačali opremo in služili v vojni kot hopliti.
- *Teti* (*gr. thêtes*) so bili najnižji sloj prebivalstva. To so bili vsi, ki so pridelali manj kot 200 mernikov. Ker si niso zmogli sami plačati vojaške opreme, so služili kot veslači na triremah in kot lahko oborožena pehota. Teti so predstavljali več kot polovico vseh državljanov (Thorley 1998: 28; Antika 1998: 449).

Demokracija v Atenski državi je bila neposredna. To pomeni, da je teoretično vsak moški državljan, ki je bil starejši od 20 let, lahko sodeloval na zasedanjih **skupščine** (*gr. ekklesía*).³ Dejansko jih je sodelovalo »samo« okoli 6.000 (vseh odraslih moških državljanov je bilo okoli 40.000⁴). Vzroki za to so bili različni. Nekateri so bili preprosto preveč oddaljeni od mesta Aten, drugi so imeli pomembnejše opravke, tretjih politika sploh ni zanimala. Vsekakor pa je tudi 6.000 prav impresivna številka. Skupščina je sprejemala zakone, odločala o vojaških vprašanjih (napoved vojne, vstopi v zavezništva), volila državne uslužbence (civilne

---

² Mernik (*gr. medimnos*) je bil enota za maso in tekočino. En mernik je znašal približno 25 kg in 52,2 litra (http://www.geocities.com/al_birdie_2000/roman/economy/roman.html 19. 3. 2002). Cena enega mernika žita je bila 3 drahme (<http://www.tulane.edu/~august/H310/handouts/Finances.htm>, 15. 2. 2002). Za primerjavo naj navedem, da je odrasel človek na leto porabil približno 8 mernikov žita (Speake 1994: 404; Thorley 1998: 27).

³ Politične pravice so imeli samo odrasli moški državljani. Ženske, tujci in sužnji so bili izločeni iz političnega življenja.

⁴ Glej prilogo II (o številu atenskih državljanov).

in vojaške), pošiljala lastne in sprejemala poslance tujih držav, odločala je tudi o finančnih zadevah države itd. (<http://www.stoa.org/demos/assembly.shtml>, 15. 2. 2002). Skupščina je tudi nadzirala delovanje državnih uradnikov, ki so jih lahko na vsakem zborovanju obtožili delovanja proti državi. Bila je dejansko »nadzorni organ države« (Thorley 1998: 49).

Svet 500 (*gr. boulé*) je sestavljalo 500 članov, po 50 iz vsake file. Morali so biti starejši od 30 let in izbrani so bili z žrebom za čas enega leta. Nihče ni smel biti izvoljen več kot dvakrat in tudi ne dve leti zapored (Speake 1994: 111). S tem je bilo preprečeno, da bi kakšna frakcija obvladovala delo sveta. Svet je bil najpomembnejše administrativno telo, njegova glavna naloga pa je bila pripravljanje predlogov za glasovanje v skupščini in izvajanje njene politike - finance, javna dela itd. (Thorley 1998: 46). Vsaka fila je s svojimi 50 člani desetino leta delovala kot stalni odbor sveta imenovan tudi **pristani** (*gr. prytáneis*). Vsak dan je bil eden od članov z žrebom imenovan za predsednika odbora, ki je predsedoval vsem sestankom sveta tisti dan in v primeru zborovanja ljudske skupščine je predsedoval tudi tej. Pristani je omogočil stalno prisotnost uprave in večjo razdelitev dela (Thorley 1998: 45). Poleg sveta petstotih so izvršilno funkcijo opravljali še strategji in arhonti (Bratož 1997: 114). Naloga **strategov** (*gr. strategós*) je bila upravljanje in poveljevanje atenski vojski. Vseh skupaj je bilo 10 in sicer iz vsake file po eden. Kandidati za stratege so morali biti starejši od 30 let, predlagale so jih file, dokončno pa jih je izvolila ljudska skupščina (Thorley 1998: 55). Njihov mandat je trajal eno leto, ni pa bilo omejitve, ki bi jim preprečevala ponovno kandidaturo. Periklej je bil tako strateg kar 15 let zapored. **Arhonti** (*gr. árchon*) so bili najvišji državni uslužbenci (Thorley 1998: 21). Vseh skupaj je bilo 9, pomagali pa so jim tudi državni uradniki.⁵ Prvi arhont je bil zadolžen za verske in državne obrede, drugi za splošne uradniške dolžnosti, tretji za vojaške zadeve in poveljevanje strategom, ostalih 6 pa je bilo pristojnih za državne zakone. Vsako leto so 9 arhontov z žrebom izbrali iz spiska 500 kandidatov. Kandidirali so lahko državljani iz zgornjih treh družbenih razredov. Ker arhonti na ta mesta niso bili izbrani zaradi sposobnosti so le-ti imeli že v drugi polovici 5. st. pr. n. š. močno okrnjena pooblastila, predvsem v zvezi s poveljevanjem strategom; odvzeta jim je bila tudi sodna moč (Thorley 1998: 71 in 73). Po preteku enoletnega mandata so bili arhonti imenovani v areopag.

Areopag (*gr. áreios págos*) je bil nekoč osrednje vladajoče telo države. Kasneje je bil pomembna pravna institucija (<http://www.stoa.org/demos/areopagus.shtml>, 15. 2. 2002). V njem so pred 5. st. pr. n. š. služili bogati državljani (razred petstomernikarjev), kar je bilo

---

⁵ Državni uradniki so bili imenovani vsako leto posebej. Stari so morali biti čez 30 let in pripadati zgornjim trem državljskim razredom. V 5. st. pr. n. š. je njihovo število letno znašalo okoli 6000 (Thorley 1998: 56).

nezdružljivo z demokracijo, zato so mu v 5. st. pr. n. š. odvzeli večino pristojnosti in jih prenesli na porotna sodišča, tako da je areopag ostal le sodišče za primere umorov in hujših skrunitev (Thorley 1998: 73). Njegovi člani so bili najprej vanj imenovani zaradi svojih zaslug, a v drugi polovici 5. st. pr. n. š. že iz vrst nekdanjih arhontov. Imenovanje v areopag je bilo dosmrtno.

Tretjo vejo oblasti je predstavljalo **sodstvo** oz. ljudsko sodišče (*gr. heliaía*). Takratno sodstvo ni poznalo sodnikov in odvetnikov, kot jih imamo danes, pač pa so o različnih primerih odločala t. i. porotna sodišča (*gr. dikastés*). Vsako leto so za porotnike imenovali 6.000 državljanov, starejših od 30 let, in iz njih oblikovali različno velike porotne skupine. Te so štejele med 201 in 1.501 članov, odvisno od pomembnosti primera (Bratož 1997: 114). Porotniki so bili hkrati porota in sodnik, saj so po koncu obravnave o krivdi glasovali brez razprave.

2.1.4. PREDNOSTI IN SLABOSTI POLITIČNEGA SISTEMA ATEN

Atene so z demokracijo dosegle napredek trgovine in s tem tudi svoje države. S svojim zapletenim političnim sistemom so učinkovito preprečevale boje za oblast, kar jim je omogočilo politično, posledično pa tudi gospodarsko učinkovitost, kar jih je povzdignilo v velesilo. Zelo zapleten demokratični sistem pa je imel tudi slabe strani. Predvsem vsakoletno menjavanje državnih uslužbencev je pomenilo, da izkušnje niso prišle do izraza. Tudi neposredno sodelovanje državljanov v skupščini je imelo negativne posledice. To je pomenilo predvsem odsotnost dolgoročnih strateških načrtov, saj se je skupščina odločala pod vplivom različnih demagogov. Tako so npr. včasih en dan sprejeli nek zakon, drugi dan pa njemu ravno nasprotnega. Dokler je bil obstajal kakšen vpliven mož, ki je lahko vodil množice v korist države (npr. kot je bil Periklej; *gr. Periklēs*), je država doživljala svoj vzpon. Po Periklejevi smrti pa so se je stanje spremenilo - njegovi nasledniki so imeli manj vpliva in so bili bolj odvisni od volje ljudskih množic (Tukidid 1958: 124). To je pomenilo odsotnost dolgoročnih načrtov ravno v času peloponeške vojne, ko bi bili ti najbolj potrebni. Načrti so postali tudi žrtve posameznih želj demagogov, ki so se bojevali za naklonjenost množic in za lastne koristi. Vse to je doseglo višek z obsodbo Alkibiada, kar je pripomoglo k bolečemu porazu na Siciliji leta 413 pr. n. š. Podoben nesmisel je bil tudi t. i. arginuški proces, v katerem je bilo 6 zmagovitih atenskih poveljnikov obsojenih na smrt, češ da po bitki (v kateri so popolnoma porazili nasprotnike) niso pobrali brodolomcev in mrtvih. Sistem je obremenjeval državo z velikimi stroški državnih uslužbencev, temu pa so se pridružili še

vojni stroški. Tudi vojaški poveljniki so bili izvoljeni vsako leto, vendar njihove izkušnje niso šle popolnoma v nič, saj so bili glavni strategji so bili izvoljeni večkrat zapored, še vedno pa se niso mogle primerjati z izkušnjami spartanskih poveljnikov.

2.2. SPARTANSKA DRŽAVA

2.2.1. OSNOVNE ZNAČILNOSTI

Sparta, imenovana tudi Lakedajmon (*gr. Lakedaimon*) je bila daleč največja grška polis. S obsegom okoli 8.400 km² je bila kar več kot trikrat večja od Atenske države (Lisičar 1971: 66). Obsegala je pokrajini Lakonijo (*gr. Lakoniké*) in Mesenijo (*gr. Messenia*) ter tako imela pod nadzorom celotni južni del Peloponeza. Zemlja je bila rodovitna in prebivalci so se preživljali večinoma s kmetijstvom. Prav zaradi tega se ni razvila obsežna trgovina, kot jo poznamo pri Atencih, kar je pomenilo tudi manjša sredstva za vojskovanje (Tukidid 1958: 84). Sužnjevi niso imeli, zato so jim polja obdelovali nesvobodni kmetje imenovani heloti. Središče države je bilo mesto Sparta. Razdeljeno je bilo na 5 okrajev (*gr. óbai*). Mesto ni bilo veliko in slavno kot Atene. Tukidid je zapisal, da če bi nekoč Sparta propadla, bi iz ruševin težko kdo sklepal, da gre za eno najmočnejših držav tistega časa, ki je obsegala kar dve petini Peloponeza (1958: 23).

2.2.2. ZGODOVINSKI RAZVOJ

Sparta je nastala, ko se je v 10. st. pr. n. š. skupina dorskih vasi združila v politično skupnost (Antika 1998: 520). Z osvajanjem so vztrajno širili svoje ozemlje in proti koncu 8. st. pr. n. š. so zasedli že precejšnji del Lakonije in tudi rodovitno Mesenijo. Mesencem so odvzeli zemljo in jih spremenili v helote. S tem so dobili dovolj rodovitne zemlje, ki so jo potrebovali za oskrbo svojih državljanov (Bratož 1997: 54). Mesenci so se v 7. st. pr. n. š. uprli in skoraj porazili Sparto, ki je upor na koncu vendarle uspela zatreti. Težave pri zadušitvi tega upora in dejstvo, da so jih podrejena ljudstva številčno prekašala v razmerju 1 : 10 je spodbudilo reforme, ki jih po pomembnosti lahko primerjamo s Solonovimi v Atenah (<http://www.wsu.edu:8880/~dee/greece/sparta.htm>, 14. 2. 2002). Te reforme so vzpostavile politični sistem, ki je Sparto povzdignil v velesilo in je veljal še v času peloponeške vojne. Sparta pa je še naprej osvajala dele Peloponeza. Šele sredi 6. st. pr. n. št. je bilo osvajanje konec. Spartanci so imeli pod svojo kontrolo pokrajini Mesenijo in Lakonijo - tako so nadzorovali celotni južni del Peloponeza, njihov vpliv pa se je stalno širil. Konec 6. st. pr. n. š. je Sparta ustanovila Peloponeško zvezo, v katero je bilo včlanjenih več peloponeških držav, in kot najmočnejša

polis Grčije je dočkala vojno s Perzijo. Leta 499 pr. n. š. je sicer zavrnila pomoč maloazijskim Grkom v boju proti Perziji, ko pa je ta leta 490 pr. n. š. vdrla v Grčijo, se je Sparta povezala z Atenami in sodelovala v obrambi. Vendar Sparta ni prispevala kaj dosti in odločilno zmago so dosegle Atene v bitki pri Maratonu. V drugi perzijski invaziji je bilo drugače. Spartanci so se izjemno izkazali v bitki pri Termopilah, kasneje pa je prav njihov kontingent odločil bitko pri Platajah, v kateri so bili Perzijci dokončno premagani. Po vojni je Sparta dobila enakovrednega tekmeca v Atenah in Delsko-atiški zvezi. Leta 470 pr. n. š. so se Sparti najprej uprle nekatere države na Peloponezu (upor je bil hitro zatrt), 6 let kasneje pa je po katastrofalnem potresu sledil nov upor helotov. Pri zatrtju upora so jim prišli na pomoč zavezniki in celo Atene. Kljub vsej pomoči pa je zadnja uporniška trdnjava padla šele po 10 letih obleganja (Tukidid 1958: 64–65). V tem času se je Sparta zapletla tudi v vojno z Atenami (v t. i. prvo peloponeško vojno), s katerimi so leta 446 pr. n. š. podpisali mir.

2.2.3. POLITIČNA UREDITEV

2.2.3.1 DRUŽBENI RAZREDI

Spartanska družba je bila razdeljena na tri družbene razrede. Plemstvo so predstavljali Spartiati, sledili so jim periojki, najnižje na družbeni lestvici pa so bili heloti. Njihov položaj je bil določen že ob rojstvu.

Spartiati (*gr. spartiátai*) so bili privilegiran razred v Sparti in so edini imeli polne državljanske pravice. Ob rojstvu je bil vsak spartanski deček pregledan s strani rodovnih starešin in ti so odločili, če je dovolj močan za življenje, ki ga je čakalo. Če je bilo njihovo mnenje negativno so dečka pustili umreti (Sovre v Plutarh 1982: 455). V nasprotnem primeru so mu dodelili kos zemlje (*gr. kleros*), skupaj s heloti, ki so jo obdelovali (Antika 1998: 52; http://hsc.csu.edu.au/ancient_history/societies/greece/spartan_society/ancient_sparta_socialsystem.htm, 9. 7. 2002). Ko je deček dopolnil 7 let so ga odvzeli staršem in ga predali državnemu vzgajališču. Tu so dečke razdelili v skupine in šolanje se je začelo. To je bilo zelo kruto in trdo. V teh letih so jih komaj naučili brati in pisati, ves preostali čas pa so namenjali urjenju z orožjem, gimnastiki, brezpogojni poslušnosti in spoštovanju starejših (Sovre v Plutarh 1982: 455, Lisičar 1971: 89). Da bi si utrdili telesa pred mrazom in lakoto, so jim namenoma dajali premalo hrane, da so jo morali dečki krasti. S tem naj bi se naučili tudi zvijačnosti, ki so jo Spartanci nadvse cenili. V višjih razredih so se tudi praktično urili v zalezovanju in ubijanju, s tem da so ponoči napadali helote (Sovre v Plutarh 1982: 455). Cilj

vsega tega je bil, da se iz njih naredi dobre in poslušne državljane, ki bodo prenesli bolečino in napore v bitki (Plutarch 1996: Lycurgus). Ko je Spartanec dopolnil 20 let je bilo »vzganjanja« konec. Vsak mladenič je postal vojaški obveznik in član ene od skupin imenovanih sistije (gr. *syssition*). Te so štejele po 15 članov, ki so skupaj jedli, se urili in nasploh skupaj preživeli veliko časa. Pri 30 letih je postal polnopraven državljan s pravico glasovanja v skupščini (<http://www.fordham.edu/halsall/ancient/eb11-sparta.htm>, 9. 7. 2002). Spartiati so bili znani potem, da so se v bitki bojevali hrabro in da so raje umrli v boju, kot da bi se predali. Zajetje je za Spartiata pomenilo velikansko sramoto, za ostale Grke pa presenečenje, saj so bili takšni primeri zelo redki (Tukidid 1958: 226–227). Število Spartiatov na začetku peloponeške vojne ni popolnoma znano, verjetno pa jih je bilo med 3.000 in 4.000.⁶

Periojki (gr. *perioikoi*) so bili dorskega porekla, tako kot tudi Spartiati. Živeli so v vaseh okoli mesta Sparte, na manj rodovitni in hriboviti zemlji. Takih vasi je bilo več kot sto. Na družbeni lestvici so bili nekje med Spartiati in heloti. Čeprav so bili pod strogim nadzorom vladajočega razreda so imeli določeno avtonomijo, vendar pa niso imeli političnih pravic. Plačevali so davke ter tudi služili v vojski, vendar niso mogli doseči višjih položajev. Bili so svobodni državljani, ki so se večinoma ukvarjali s trgovino in obrtjo, ki sta bili spartiatom prepovedani (Antika 1998: 412).⁷ Ker so bili istega porekla, kot vladajoča elita, so se imeli za Spartance, tako da so bili pomembni zavezniki za državo. Predstavljali so nekakšen branik Sparte pred heloti in zunanjimi vpadi. Vseeno pa so Spartiati nanje gledali z nezaupanjem (Sovre v Plutarh 1982: 449). Njihovo število ni natančno znano, verjetno pa je bilo vseh skupaj okoli 110.000 (Fašalek v Tukidid 1958: 491).

Heloti (gr. *heilótai*) so predstavljali najnižji družbeni razred v spartanski državi. Bili so potomci prvotnih prebivalcev Mesenije in Lakonije, ki so jih Dorci podjarmili (Tukidid 1958: 64). Sicer niso bili sužnji, vendar se jim ni kaj dosti bolje godilo. Njihov status še najbolj spominja na tlačane iz srednjega veka. Bili so vezani na kleros in bili so državna last, tako kot zemlja, ki so jo obdelovali posameznim gospodarjem ter jim plačevali z zakonom določen davek, ne glede na dobro ali slabo letino (Lisičar 1971: 90). Ekonomski položaj helotov sicer ni bil dosti slabši od položaja drugega kmečkega prebivalstva drugje po Grčiji.

---

⁶ V času Likurga (gr. *Lykoúrgos*) naj bi bilo vseh Spartiatov 9.000 (Plutarch 1996: Lycurgus). Ta številka se je skozi zgodovino zmanjševala. V perzijskih vojnah naj bi jih bilo po Herodotu okoli 8.000 (v Oliva 1971). Točen podatek za začetek peloponeške vojne ni znan, leta 418 pr. n. št. pa jih je bilo med 3.000 in 4.000. Ta številka je leta 371 pr. n. št. znašala samo še 1.200 (Croix 1972: 331–332).

⁷ Likurg je v svojih reformah spartiatom prepovedal kopičenje bogastva, da bi se bila med njimi ohranila enakost (Xenophon 1984: VII/1).

Odnosi med helotom in gospodarjem so bili lahko prav dobri, a problem je bil v tem, da so bili popolnoma brez pravic (Sovre v Plutarh 1982: 448). Na njihovo brezpravnost kaže tudi običaj imenovan kriptreja (*gr. κρύπτεια*). Vsako leto so efori po nastopu službe razglasili helote za državne sovražnike, kar je praktično pomenilo »dovoljenje za njihovo ubijanje«.⁸ Izvajali so jo mladi Spartanci, za katere je bil to del urjenja. Kriptreja je postala orodje za nadzorovanje in prevlado nad heloti (Oliva 1971: 47). Ti se namreč niso nikoli popolnoma podredili Sparti. Še posebej heloti iz Mesenije so imeli zelo močno »nacionalno zavest«, da so Mesenci, in so si vseskozi prizadevali za neodvisno državo. Prišlo je tudi do dveh velikih uporov. Prvi je bil v 7. st. pr. n. š. in je Sparto skoraj uničil, vendar so bili uporniki na koncu le premagani. Drugi upor se je zgodil po velikem potresu, ki je leta 464 pr. n. š. razrušil Sparto, vendar je bil tudi ta po štirih letih bojov zatrt. Kljub slabemu statusu so nekateri heloti (najverjetneje iz Lakonije in ne Mesenije) vseeno služili v vojski, v zameno za svobodo (Croix 1972: 91–92; Tukidid 1958: 291). Poleg tega je imel vsak Spartiat na bojnem pohodu za spremstvo enega helota. Kljub vsemu so se heloti Spartancev močno bali in jih tudi zelo sovražili. Na drugi strani so se Spartanci močno bali uporov in vseskozi gledali na helote z nezaupanjem. K temu je tudi močno pripomoglo tudi veliko število le-teh. Vseh skupaj naj bi bilo kar okoli 200.000 (Fašalek v Tukidid 1958: 491).

2.2.3.2 POLITIČNE INSTITUCIJE

Sparti sta vladala dva **kralja** iz dveh različnih rodbin. Imela sta največji ugled, največje posesti in prednost v vsem. Bila sta vrhovna poveljnika vojske in na bojnem polju sta imela neomejeno oblast (Lisičar 1971: 90). Na bojni pohod je vedno odšel samo en kralj, drugi je ostal v Sparti, da med njima ne bi bilo nesporazumov. Oba kralja sta skupno odločala, toda njihova moč je bila omejena s strani eforov, ki so ju nadzorovali.

Geruzija (*gr. gerousía*) je bila svet starešin. Sestavljalo jo je 28 članov starejših od 60 let, ki so jih izbrali izmed aristokratskih družin (Antika 1998: 190). Njihovo imenovanje je bilo dosmrtno. Člana sveta sta bila tudi oba kralja. Geruzija je vodila zunanjo politiko, pripravljala predloge za narodno skupščino ter delovala tudi kot najvišji pravosodni organ (Lisičar 1971: 91). Lahko je sodila tistim, ki so se pregrešili zoper državne interese. Zaradi starosti svojih članov je bila to ena glavnih konzervativnih sil v državi, ki je ohranjala status quo.

---

⁸ Spartanski zakon je prepovedal ubiti človeka znotraj njihovih meja brez sodnega procesa. Izjema je bil samo sovražnik države. Tako je lahko vsakdo brez sankcij ubil helota (Croix 1972: 92).

Narodna skupščina (*gr. apélla*) je bila sestavljena iz vseh moških državljanov (Spartiatov), starejših od 30 let. Glasovali so o predlogih geruzije ter izbirali efore in člane geruzije. Skupščina je odločala tudi o napovedi vojne ali sklenitvi miru. Za razliko od Aten, so v skupščini lahko razpravljali samo kralji, efori in člani geruzije. Posamezni Spartiati te pravice niso imeli (Croix 1972: 128).

Efori (*éphoros*) so imeli pomembno vlogo v spartanski državi. Vsak okraj je imel enega efora, skupaj jih je bilo torej pet. Volila jih je skupščina za dobo enega leta in efori so ji predsedovali. Nadzorovali so tudi kralje. Vsak mesec so kralji prisegli eforom, da bodo spoštovali ustavo, ti pa so jim obljubili zvestobo (Morkot 1996: 235). Tudi na bojnem pohodu sta kralja zmeraj spremljala dva efora. Nadzorovali so upravo ter imeli določena sodna pooblastila. Lahko so celo obsodili kralje, odpoklicali vojskovodje ter sodelovali pri zunanjih pogajanjih (Antika 1998: 138). Poleg vsega tega so bili zadolženi tudi za vzgojo mladih Spartancev. Dejansko so bili najmočnejši organ v državi, močnejši celo od kraljev.

2.2.4. PREDNOSTI IN SLABOSTI POLITIČNEGA SISTEMA SPARTE

Sparta je bila vojaška država. Celotno življenje Spartiata je bilo posvečeno državi. Ker so jim polja obdelovali heloti, so se lahko povsem posvetili vojaškemu poklicu. Bili so edini pravi profesionalni vojaki v Grčiji.⁹ Urjenje in življenje skupaj je utrdilo vezi med Spartiati. Bili so tudi najbolj disciplinirani in fizično pripravljene vojaki v celotni Grčiji.¹⁰ Vse to in dejstvo, da skoraj niso poznali strahu pred smrtjo, jih je naredilo za najboljše vojake tistega časa.¹¹ Celotna Sparta je spominjala na eno samo veliko vojaško bazo. Njihov politični sistem je bil za razliko od atenskega mnogo bolj preprost in centraliziran. Ni bilo trenja med različnimi strankami, zato so bili enotni in so imeli skozi celotno vojno dokaj jasno opredeljeno politiko in načrte. Edini slabosti v njihovem sistemu sta bili prepoved trgovine za vladajoči razred ter razmerje med Spartiati in heloti. Prva slabost je pomenila predvsem pomanjkanje denarja za vojskovanje, ki ga je tako razsežna vojna, kot je bila peloponeška, potrebovala ogromno. Vendar so to slabost lahko delno kompenzirali s prispevki svojih

---

⁹ Tukidid (1958: 309) omenja še peloponeško državo Argos, ki je na javne stroške vzdrževala 1.000 vojakov. Vse ostale države so imele miličniški sistem popolnjenja.

¹⁰ Fizična pripravljenost je bila zaradi teže opreme zelo pomembna. Več o tem glej v poglavju o oborožitvi.

¹¹ Herodot (v Hanson 2000: 99) poroča o Spartancih pri Termopilah tik preden se je začel odločilen perzijski napad nanje. Čeprav so bili dejansko obsojeni na smrt, so bili popolnoma mirni, nekateri so se razgibavali, medtem ko so si drugi urejali pričeško. Celo perzijski vohun, ki jih je opazoval, ni mogel skriti občudovanja.

zaveznikov. Druga slabost pa je bila Ahilova peta te države. Heloti so prekašali Spartiate v razmerju 10:1. Spartance so sovražili in so čakali samo na dober trenutek za upor večjih razsežnosti. Tako je že prva prava invazija na spartansko ozemlje leta 370 pr. n. š. privedla do osamosvojitve Mesenije in Sparta je za vedno izgubila svoj vodilni položaj v Grčiji.

3. ZAVEZNIŠTVA

3.1. PELOPONEŠKA ZVEZA

Stalna možnost upora helotov je Sparto prisilila, da si je poiskala zaveznike, ki bi ji prišli na pomoč v primeru njihovega upora. Nekje v sredini 6. st. pr. n. š. je Sparta sklenila prva zavezništva s sosednjimi državami. Kasneje je svoja zavezništva še razširila in okoli leta 505 pr. n. š. že lahko govorimo o Peloponeški zvezi¹². Pri zavezništvu je šlo za individualne pogodbe med Sparto kot dominantno silo in posameznimi zaveznicami. Zveza je predstavljala najmočnejšo grško politično silo, vse do njenega razpada v 60-ih letih 4. st. pr. n. š., Sparto pa je povzdignila v velesilo tistega časa.

Vsak zaveznik je bil teoretično popolnoma avtonomen. Sparta za razliko od Aten od njih ni zahtevala denarnih prispevkov, vendar pa so morali sprejeti oligarhične ustave¹³ (Tukidid 1958: 26). Morali so tudi priseči, da bodo imeli iste prijatelje in sovražnike kot Sparta. Tako so bili glede zunanje politike popolnoma podrejeni diktatu le-te (Croix 1972: 339). Države zaveznice lahko razdelimo v tri kategorije (Kagan 1997: 20):

- V prvi kategoriji so bile tiste, ki so bile dovolj majhne, da jih je Sparta brez težav kontrolirala.
- V drugo kategorijo so spadale Megara, Elida (*gr. Élis*) in Mantineja (*gr. Mantíneia*), ki so bile dovolj močne, da niso bile popolnoma podrejene politiki Sparte. Tako sta Elida in Mantineja leta 419 pr. n. š. sklenili ločen mir z Atenami. Slednja je z njimi celo sklenila zavezništvo ter se bojevala proti Sparti, vendar se je že čez dve leti ponovno pridružila Peloponeški zvezi.¹⁴
- V tretjo kategorijo sta spadala Korint in Bojotija¹⁵ (*gr. Boiotía*), ki sta bili edini dovolj močni, da nista podredili svoje politike spartanski. To je imelo velik vpliv tudi na samo vojno, saj so bili ravno Korintčani najbolj zagreti za vojno in so skupaj s Tebami

---

¹² Peloponeška zveza je moderen izraz. V tistem času je bilo uradno ime Sparta in njeni zavezniki (Croix 1972: 102).

¹³ Demokratično ureditev sta na teritoriju pod nadzorom Sparte obdržali le polis Mantineja in Elida (Croix: 1972: 98).

¹⁴ Zavezništva v tistem času niso bila ravno trajna. Predvsem močnejše države, ki se jih ni dalo popolnoma kontrolirati, so pogosto menjale zaveznike, kjer so pač videle večjo korist.

¹⁵ Bojotska liga je bila najmočnejši zaveznik Sparte. Njihovo najmočnejše mesto so bile Tebe, v katerih se je srečeval tudi federalni svet. Bojotija je bila razdeljena na 11 kantonov in vsak je izvolil enega predstavnika (bojotarha; *gr. boiotárches*) v federalni svet ter prispeval vojake in denar. Tebe, kot najmočnejše mesto, so se delile na dva kantona in so tako imele pravico do dveh bojotarhov (Hammond 1986: 346–347).

najbolj nasprotovali t.i. Nikijevev miru, ki sta ga leta 421 pr. n. š. sklenili Atene in Sparta.

Peloponeška zveza je imela svojo skupščino. Sprejemala je odločitve o napovedi vojne ali sklenitvi miru. V njej je imel vsak zaveznik en glas (Tukidid 1958: 85). Tudi Sparta ni bila izjema. Vsaka odločitev se je sprejemala z večino glasov prisotnih zaveznikov (Tukidid 1958: 74). Skupščino je lahko sklicala samo Sparta in njeni sestanki so bili vedno v Sparti. Skupščini je predsedoval efor (Croix 1972: 111). Sparta je imela sicer samo en glas, vendar je vseeno imela superioren položaj. Ker so zavezniki prisegli, da bodo imeli iste prijatelje in sovražnike kot Sparta, je ta preprosto sprejela neko odločitev v svoji skupščini, nato sklicala posvet zaveznikov in ti so na svojem kongresu morali zavzeti enako stališče (Tukidid 1958: 59). Tako je pri vseh odločitvah ta imela glavno besedo. Prisega Sparti zaveznikov ni obvezovala samo v posebnih okoliščinah. Določeno je bilo namreč, da v primeru kake ovire ovire s strani bogov ali herojev, ni potrebno upoštevati večinske odločitve zaveznikov. Ravno na to določilo so se sklicevali Korintčani, ko so leta 421 pr. n. š. zavrnilo sprejeti mir z Atenami. Svojim zaveznikom na Halkidiki (*gr. Chalkidiké*) so namreč prisegli na bogove, da jih ne bodo pustili na cedilu (Tukidid 1958: 289). Takšno kljubovanje Sparti pa so si lahko privoščile samo močnejše članice zavezništva.

Vsaka zaveznica je po potrebi morala dati na razpolago do dve tretjini svoje vojske (Tukidid 1958: 95, 115). Med vojno je zavezniškim silam vedno poveljeval spartanski kralj. Sparta je imela tudi kontrolo nad vsemi kopenskimi in pomorskimi vojaškimi operacijami (Croix 1972: 112, 340).

Na začetku vojne je zveza obsegala skoraj celotni Peloponez, razen Argeje (*gr. Argeía*) in Ahaje (*gr. Achaía*), ki sta bili nevtralni. Leta 417 pr. n. š. je k zvezi pristopila tudi Ahaja. Izven Peloponeza so bili v zvezi še Megara, Korint, Bojotija, vzhodna (Opuntska) Lokrida (*gr. Lokrís*), Ambrakija (*gr. Ambrakía*), Levkada (*gr. Leukás*) in Anaktorija (*gr. Anaktórion*). Poleg tega so se za Sparto tudi opredelile nekatere države (države na Siciliji in južni Italiji¹⁶ ter Makedonija), čeprav niso bile članice Peloponeške zveze (Tukidid 1958: 94, 95).

---

¹⁶ To je bilo pomembno, saj so siciljanska mesta ves čas vojne pošiljale dodatno hrano na Peloponez (Tukidid 1958: 188).

3.2. DELSKO-ATIŠKA ZVEZA

Po porazu Perzijcev pri Platajah leta 479 pr. n. š. so Grki prešli v ofenzivo, da bi osvobodili grška maloazijska mesta. Ker je spartanski poveljnik Pavzanas (*gr. Pausanias*) sodeloval s Perzijo, ga je Sparta odpoklicala. To je pomenilo tudi odmik spartanske države od nadaljevanja vojne. Po teh dogodkih so maloazijski Grki v atenski mornarici videli edino silo, ki bi lahko preprečila vrnitev perzijske oblasti (Bratož 1997: 110). Posledica tega je bil nastanek Delsko-atiške zveze leta 478 pr. n. š. Poveljstvo nad zvezo so prevzele Atene. Zveza je vojno s spremenljivo srečo nadaljevala vse do podpisa t. i. Kalijevega miru leta 449 pr. n. š., ki je Egejsko morje in obale ob njem namenil Grkom. Nobena perzijska ladja ni smela pluti po tem območju in v zahodni Mali Aziji je bila določena demilitarizirana cona, široka tri dni hoda (Bratož 1997: 120).

Sedež zveze je bil otok Delos, kjer so se članice redno sestajale in sprejemale skupne odločitve. Tam je bila tudi skupna blagajna zveze. Države so v zvezo vstopile za nedoločen čas. Morale so prispevati denar ali ladjevje oz. vojake. Toda sčasoma je večina članic svoj prispevek plačevala v denarju (Tukidid 1958: 64). Samo Hios, Samos in Lezbos so še prispevali ladjevje (<http://www.fordham.edu/halsall/ancient/eb11-delianleague.html>, 14. 2. 2002). To je pomenilo, da se je vse večje število Atencev urilo za vojno, medtem ko so bili zavezniki vse bolj neizkušeni in neoboroženi. Atene so postajale vse močnejše in so si lahko privoščile tudi neupoštevanje skupnih stališč zveze, sprejetih na skupnih zasedanjih. Zavezniki so tako počasi izgubili svoj enakopravni položaj ter zdrknili na raven podložnikov (Plutarh 1982: 144, 145).

Uspešna vojna proti Perziji je pri zaveznikih vse bolj spodbujala mnenje, da zavezništvo ni več potrebno. Mnogi so bili tudi nezadovoljni z naraščajočo močjo Aten, ki so zvezo izkoriščale za zagotovitev pomembnih gospodarskih in političnih ciljev (Bratož 1997: 111). Leta 466 pr. n. š. se je kot prvi uprl otok Naksos (*gr. Naxos*). Atenci so ga s silo zopet vključili nazaj v zvezo. Leto kasneje se je uprl še Tazos (*gr. Thásos*), ki je bil po dveletnem obleganju zavzet. Privoliti je moral v porušenje obzidja, izročitev ladij, plačilo odškodnine ter v plačevanje davka v bodoče (Tukidid 1958: 71). Tazos je postal zgled, kako bodo Atene ravnale z upornimi zavezniki. Lige niso več skupno upravljali in zborovanja na Delosu so prenehala za vedno (Croix 1972: 307). Pozneje je bilo še več uporov in atenskih intervencij. Največja sta bila upor Evboje (*gr. Eúboia*) (447 pr. n. š.) in Samosa (440 pr. n. š.), ki so si ju Atene po dolgotrajnem bojevanju zopet podredile. Tako sta svoje ladjevje in s tem delno avtonomijo obdržala le Hios (*gr. Chíos*) in Lezbos (*gr. Lésbos*) (Tukidid 1958: 27, 28).

V času obleganja Tazosa, vsekakor pa po podpisu t. i. Kalijevega miru, že lahko govorimo o neke vrste imperiju, na čelu katerega so bile Atene in ki je deloval v njihovo korist, in ne več o Delsko-atiški zvezi. Atene so za razliko od Sparte svojim zaveznikom močno omejile svobodo in avtonomijo. Pošiljale so jim nadzornike, v mesta so jim nastanile svoje garnizije, omejevale avtonomno pravno ureditev itd. (Croix 1972: 99). Atene so jim vsilile tudi demokratično ustavo (<http://www.fordham.edu/halsall/ancient/eb11-delianleague.html>, 14. 2. 2002). Tudi skupna blagajna je bila leta 454 pr. n. š. prenesena v Atene.¹⁷ Iz te blagajne so pozneje črpali sredstva za gradnjo tamkajšnih veličastnih stavb (npr. Partenona), večina tega denarja pa so prihranili do začetka peloponeške vojne (Tukidid 1958: 97). Atene so poskušale zvezo, na čelu katere so bile, preoblikovati v zvezno državo, vendar jim to ni uspelo. Neuspeh gre pripisati predvsem pomanjkanju razvite državne birokracije, pomanjkanju skupne pripadnosti in nezaupanju podrejenih zaveznikov ter delovanju Peloponeške zveze (Bratož 1997: 121; <http://www.fordham.edu/halsall/ancient/eb11-delianleague.html>, 14. 2. 2002). Kako krhka je bila atenska oblast kažejo tudi številni upori med peloponeško vojno, še posebej v njeni zadnji fazi. Kljub vsemu pa je zveza svojim članicam prinašala tudi koristi. Atenska mornarica je zatirala piratstvo in ohranjala mir, kar je omogočilo bogat razcvet trgovine od katere so vsi imeli koristi (Rodgers 1980: 172).

Na začetku peloponeške vojne so bila na strani Aten vsa mesta, ki so jim morala plačevati davek¹⁸ ter delno avtonomna Hios in Lezbos (Tukidid 1958: 95). Plataje (*gr. Plataiai*), zahodna (Ozolska) Lokrija, večina Akarnanije (*gr. Akarnanía*), Korkira (*gr. Kórkyra*), Kefalenija (*gr. Kephallenía*) ter Zakint (*gr. Zákyntos*) so bili zavezniki, ki so bili svobodni, brez obveznosti plačevanja davkov, in niso bili člani Delsko-atiške zveze. Tudi Tesalija je bila v začetku na strani Aten (Tukidid 1958: 104). Kasneje je bila sicer še vedno naklonjena Atencem, vendar je zavzela bolj nevtralno držo (Tukidid 1958: 244). Atene so podprla tudi nekatera sicilijanska mesta ter mesta v južni Italiji, vendar ne v takem številu, kot Sparto.

Delsko-atiška zveza je Atenam omogočila pridobitev denarja za vzdrževanje svoje mornarice. Pod nadzorom so imeli celotno morsko pot od Črnega morja do Aten, kar jim je omogočilo prevoz žita iz današnje Ukrajine. S tem so nadomestili primanjkljaj v svoji

---

¹⁷ Ali je bila ta poteza zgolj posledica poraza, ki ga je tega leta zveza doživela v Egiptu ali pa je bilo to le izgovor za premestitev blagajne - mnenja so različna (Croix 1972: 312). Vsekakor pa je ta poteza le še okrepila moč Aten.

¹⁸ Okoli leta 425 pr. n. š. naj bi jih bilo kar okoli 400 (Bratož 1997: 111).

pridelavi hrane, kar jim je skupaj s t. i. dolgim zidom med Atenami in Pirejem omogočilo dolgotrajno vojskovanje.

4. STRUKTURA IN OBOROŽITEV VOJSKE

4.1. KOPENSKA VOJSKA

Vojaki vojsk grških polis večinoma niso bili profesionalci ali najemniki, temveč povsem navadni državljani. Ti so opravljali svoje delo, ko pa jih je država rabila so vzeli svoje orožje in se šli bojevat. Ko je bilo vojne konec, so se vrnil na star način življenja. Vsak državljan postal polnoleten, ko je dopolnil 18 let, in s tem je postal tudi vojaški obveznik. To je ostal do svojega dopolnjenega 60. leta (Hanson 2000: 89). Oborožitev si je moral priskrbeti sam, zato je njegovo premoženje tudi določalo, v katerem rodu vojske bo nastopal. Vojaki najnižjih razredov so predstavljali lahko pehoto ter služili tudi kot veslači na ladjah. Hoplitske vrste so sestavljali bogatejši državljani, medtem ko so konjenico sestavljali le najbolj premožni, ki so si lahko privoščili konja. Ta miličniški sistem popolnjevanja je pomenil slabšo izurjenost vojakov, saj so za svoje vojaško urjenje morali poskrbeti sami (bogatejši so si najemali osebne trenerje). Izjeme pri tem so bili Spartanci in Atenci. Atenski državljani so služili nekakšen dveletni vojaški rok v utrdbah Atike (French 1993: 44, 45), da so pridobili določene vojaške izkušnje, medtem ko je Spartancem država zagotavljala celoživljensko urjenje in so bili zato tudi edini pravi profesionalni vojaki Grčije.

V antiki so poznali štiri osnovne oborožitvene sisteme kopenske vojske: težko pehoto, lahko pehoto, težko konjenico in lahko konjenico (Jones 1987: 39).

4.1.1. TEŽKA PEHOTA

Težko pehoto sestavljali **hopliti** (*gr. hoplites*). Hopliti niso bili profesionalni vojaki, ampak državljani polis, ki so si lahko privoščili drago opremo. V oborožitev hoplita so spadali oklep, čelada, ščit ter sulica in meč. **Oklep**, ki je bil sprva v celoti narejen iz brona, je v 5. st. pr. n. š. nadomestila lažja verzija. Ta je bila iz brona ali pa celo samo iz usnja in tkanine, najpogosteje pa kombinacija obeh (Hanson 2000: 77; Snodgrass 1967: 90–92). Najpogostejša verzija oklepa je bila sestavljena iz usnjene podlage, na katero so namestili bronaste trakove ali pa celo ploščo (spredaj in zadaj). Teža oklepa je znašala približno polovico celotne teže bojne opreme, ki je znašala od 25 do 35 kilogramov, kar je zahtevalo dobro kondicijsko pripravljenost vojakov (Hanson 2000: 56, 78). Lažji oklep je omogočil večjo mobilnost na bojišču in v 5. st. se že poroča o hoplitih, ki so tekli proti nasprotniku. Lažji oklep je pomenil tudi manjšo zaščito proti puščicam, vendar so ga te še vedno težko prebile (Anderson v

Hanson 1991: 21, Tukidid 1958: 156). Hoplit je imel tudi ščitnike na nogah in redkeje na rokah. Ti ščitniki so bili iz brona, njihov glavni namen pa bila zaščita pred puščicami (Hanson 2000: 75). Kljub ščitnikom pa hoplit ni nikoli nosil oklepa, ki bi pokrival celotno telo, tako kot srednjeveški vitez (Snodgrass 1967: 93). Glavna pomanjkljivost hoplitskega oklepa je bila njegova teža ter dejstvo, da je bilo njegovemu nosilcu v njem pod razbeljenim grškim soncem zelo vroče¹⁹.

V 5. st. pr. n. š. sta bila v uporabi dva tipa **čelad** - težja korintska in lažja atiška. Korintska, ki je bila najbolj razširjena, je bila sestavljena iz brona in je pokrivala celoten obraz. Njena velika prednost je bila, da je bila praktično neuničljiva. Bila pa je precej neudobna, težka (tehtala je 2 kilograma in več) in je močno omejevala vidno polje njegovega nosilca (Hanson 2000: 72). Tako kot v oklepu je bilo hoplitu tudi pod čelado nezno vroče. Atiška čelada je bila lažja in manjša ter podobna kapi (Snodgrass 1967: 94). Atiška čelada kaže, tako kot usnjeni oklep, na trend zmanjševanja teže bojne opreme.

V levi roki je hoplit nosil okrogel konkaven **ščit** (*gr. hoplon*), po katerem so hopliti tudi dobili svoje ime. Bil je sestavljen iz lesa in ojačan z bronom. V premeru je meril približno 90 cm ter tehtal 7 kilogramov (van Wees v Osborne 2000: 84). Hoplit je ščit držal z dvema ročajema, s t. i. porpaxom (*angl. arm-grip*) in antilabom (*angl. hand-grip*), kar je omogočilo, da se je teža razporedila preko cele leve roke in ni obremenila samo zapestja. Ščit ni služil samo za prestrezanje nasprotnikovih udarcev, ampak tudi za potiskanje nasprotnika.

Glavno orožje hoplita je bila **sulica**. Bila je dolga od 2 do 2,5 metra, debela ni bila več kot 2,5 cm in tehtala je od 1 do 2 kilograma (Hanson 2000: 84). Izdelana je bila iz jesena ali dreva. Na sprednjem koncu je bila pritrjena do 30 cm dolga konica, ki je bila večinoma iz železa ter oblikovana v obliki lista (Anderson v Hanson 1991: 23). Sulico je hoplit držal nad ramo, usmerjeno proti tloraju pod kotom 30 stopinj. S tem je poskušal nasprotniku zadati udarec, ki bi mu prebil oklep ter ga pokončal. Na zadnjem delu sulice je bila pritrjena štirioglata bronasta konica. Njen namen je bila uporaba proti nasprotnikom, ki so padli na tla. To nalogo so opravljali možje na sredini in v ozadju falange, ki so sulice držali pokonci (Hanson 2000: 86). Za orožja z večjimi rezili, kot je bila npr. srednjeveška helebarda, in za bojno sekuro v falangi ni bilo dovolj prostora (Anderson v Hanson 1991: 24, 25). Pač pa je bil hoplitovo sekundarno orožje **meč**. Standardni meč je bil dvorezni. Širina rezila se je od ročaja rahlo povečevala in je bila največja približno na dveh tretjinah dolžine (Anderson v Hanson 1991: 25). Dolžina meča ni presegala 60 centimetrov. V 5. st. pr. n. š. se je uveljavil tudi

---

¹⁹ Bojevanje v stari Grčiji je potekalo večinoma v poletnih mesecih (Hanson 2000: 72).

enorezni meč. Meč je ukrivljen navzdol in je imel rezilo na notranji strani. Najbolj uporaben naj bi bil za konjenico. Obstajal je tudi tretji tip mečev, ki so jih uporabljali samo Spartanci in so bili izjemno kratki (Anderson v Hanson 1991: 27). Meči so bili sekundarno orožje hoplitov, saj v falangi ni bilo dovolj prostora za njihovo uporabo. Uporabili so jih šele, ko so izgubili sulico ali ko so se bojne vrste razredčile in je bilo na voljo več prostora.

4.1.2. LAHKA PEHOTA

Lahka pehota je bila manj cenjena od težke, a enako pomembna. Grki so uporabljali tri vrste lahke pehote: lokostrelce, pračarje in metalce kopij. Lahko pehoto so predstavljali revnejši državljani, ki si niso mogli privoščiti opreme hoplita. Pogosto so za naloge lahke pehote najemali tudi barbare. Najbolj znani so bili skitski lokostrelci, trakijski peltasti in rodoški pračarji.

Lokostrelci so bili od vseh treh najučinkovitejši. Navadni ravni lok, ki ga je lahko izdelal vsak, je bil manjši in šibkejši od podobnih v srednjem veku. V 5. st. pr. n. š. so v množično uporabo v Grčiji prišli sestavljeni loki (narejeni so bili iz plasti lesa, roževine in kite), ki so jih večinoma uporabljali barbarski najemniki. Te so lahko izdelovali samo specializirani obrtniki. Njihov učinkoviti doseg je bil okoli 150 metrov (Lawrence 1979: 39). Lokostrelci niso nosili oklepa, zato so se lahko po bojišču premikali zelo hitro. Hoplite so obstreljevali z razdalje, če pa so se jim ti približali, so se preprosto umaknili zopet na varno razdaljo. Le v primeru, da ni bilo dovolj prostora za manevriranje, so jih lahko hopliti prisilili v spopad od blizu, kar pa je pomenilo njihov konec. Puščice sicer niso mogle prebiti hoplitovega oklepa, so pa lahko povzročile hude rane na nezavarovanih delih telesa. Oprema lokostrelca je bila cenejša od hoplitove, toda vložek v urjenje človeka je bil mnogo višji. Da bi lahko človek hitro in natančno streljal z lokom je bila potrebna dolgotrajna vadba (Jones 1987: 7). V miličniškem sistemu popolnjevanja je bilo preprosto premalo ljudi, ki bi si lahko privoščili stalno vadbo, profesionalni vojaki pa so bili redki. Zato so bili lokostrelci redki, pa še med temi je bilo veliko najemnikov.

Drugi tip lahke pehote so bili **pračarji**. Bilo jih je najlažje opremiti, saj so potrebovali samo pračo in kamenje, ki ga je bilo na bojišču v izobilju²⁰. Poleg kamenja so za strelivo uporabljali tudi svinec. Izurjen pračar je lahko kamen zalučal do 100 metrov daleč, lahek in dobro oblikovan svinčeni izstrelak pa celo do 400 metrov. Svinčeni izstrelki so lahko tehtali

---

²⁰ Tudi povsem navadno kamenje se je lahko uporabilo kot orožje. Tukidid poroča o primeru, ko so hopliti nasprotnike preprosto obmetavali s kamenjem (1958: 228).

tudi čez 40 gramov, vendar so imeli težji krajši doseg (Lawrence 1979: 39). Naučiti se učinkovitega ravnanja s pračo je bilo še težje izvedljivo, kot s lokom. Za to je bila potrebna vadba že od malega. Večina grških pračarjev je prihajala z otoka Rodos, kjer je bila prača tradicionalno orožje in so z njo vadili že otroci. Služili so kot najemniki po vseh vojskah Grčije.

Kopje je bilo cenejše od loka in silno preprosto za uporabo, zato je bilo najpogostejše orožje lahke pehote. Njihova glavna slabost je bil premajhen doseg in omejeno število kopij, ki jih je posameznik lahko prenašal (Jones 1987: 8). Na ravnem terenu je lahko človek vrgel kopje do 40 metrov daleč. Če je pri tem uporabil še usnjeno metalo, je bil doseg še večji (Lawrence 1979: 40). Nekateri kopjenosci so nosili tudi ščit polmesečaste oblike. Ti so se imenovali peltasti. Ščit je bil manjši in lažji od hoplitovega (Best 1969: 3). Oklepa peltasti niso nosili. Nosili so dve ali več od 1 do 1,5 metra dolgih kopij. Peltast je bil zaradi pomanjkanja oklepa v primerjavi s hoplitom v podrejenem položaju, ker pa je imel ščit, je imel v bližinskem boju prednost pred ostalo lahko pehoto. Peltaste lahko torej postavimo nekje vmes med hoplite in ostalo lahko pehoto (Best 1969: 4).

4.1.3. LAHKA KONJENICA

Antična konjenica je v primerjavi s srednjeveško imela mnoge omejitve. Poznali niso ne sedla, ne stremena. Tudi podkve niso uporabljali (van Wees v Osborne 2000: 87). Brez vseh teh pripomočkov je bilo bojevanje na konju mnogo težje kot v srednjem veku. Konja so si lahko privoščili le najbogatejši in ker tudi relief Grčije ni najbolj primeren za uporabo konjenice, je bila ta precej redka. V Atenah je predstavljala le okoli 5 % celotne vojske in na deset hoplitov je prišel en konjenik.

Poznali so dva tipa lahke konjenice. Prvi je bil namenjen boju z razdalje in je bil oborožen z dvema kopjema²¹ (v primeru potrebe se ju je lahko uporabilo tudi za boj z bližine) ali z lokom. Drugi so bili oboroženi za boj z bližine. Nosili so sulico, ki je bila lažja in krajša od hoplitove, ter meč (Snodgrass 1967: 104, Anderson 1961: 142, 150, 151). Konjeniki niso nosili ščitov, varoval jih je le lahek nekovinski oklep, čeprav mnogi niso imeli niti tega. Tudi čelada je bila redka. Glavna taktika prvega tipa lahkih konjenikov je bila izkoriščanje mobilnosti ter obstreljevanje nasprotnika z varne razdalje. Za boj iz bližine so bili (tudi

---

²¹ Ti so bili daleč najpogostejši (Spence 1990: 99).

konjeniki drugega tipa) manj primerni. Brez težjega oklepa in ščita so lahko napadli samo slabo organizirano lahko pehoto.

4.1.4. TEŽKA KONJENICA

Težka konjenica je predstavljala eno najpomembnejših orožij antičnih vojskovodij. Toda stari Grki je niso poznali. Vaze sicer že v 6. st. pr. n. š. prikazujejo jezdece v hoplitskem oklepu in s hoplitskim ščitom, vendar se ti niso bojevali na konju, ampak so pred bitko razjahali in se borili peš (Anderson 1961: 146). Bili so nekakšna mobilna težka pehota. Tudi njihov ščit je bil prevelik in neroden za uporabo na konju. Grki za razliko od njihovih rojakov v južni Italiji in večine njihovih evropskih sosedov niso razvili ščita, ki bi bil uporaben za boj na konju (Anderson 1961: 147). Iz 6. st. pr. n. š. so znane tudi upodobitve, ki kažejo jezdece v oklepu, vendar brez ščita. Verjetno gre le prednike težke konjenice, ki pa so bili še zelo redki (Anderson 1961: 147). Tudi Tukidid (1958: 143) že omenja makedonske jezdece v oklepih, ki se jim nihče ni mogel upreti. Ravno v Makedoniji pa se je v 4. st. pr. n. š. težka konjenica dokončno razvila, dodelali pa so tudi njeno uporabo na bojišču. Z njo je že kralj Filip II dosegal velike uspehe, dokončno pa je njeno uporabnost dokazal njegov sin Aleksander Makedonski.

4.2. OBLEGOVALNE NAPRAVE

Pravih oblegovalnih naprav v času peloponeške vojne niso imeli. Tukidid opisuje uporabo oblegovalnih ovnov ter naprav za metanje ognja. Eno od teh je še posebej podrobno opisal (Tukidid 1958: 255). Šlo je za hlod, ki so ga izdoblili kot cev in ga okovali. Na spodnji konec hloda so pripeli kotel z žerjavico, žveplom in smolo. Skozi hlod so s puhalko potiskali zrak, ki je prihajal v kotel. To je naredilo velik plamen, ki so ga uporabili proti lesenim delom utrdbe. Kakšnih bolj zapletenih oblegovalnih naprav niso poznali. Prvi oblegovalni stolpi so se pojavili šele leta 409 pr. n. š., uporabili pa so jih Kartažani proti sicilijanskim Grkom (Lawrence 1979: 42). Tudi katapulti so se začeli pojavljati šele v začetku 4. st. pr. n. š. S tako omejenimi tehničnimi zmogljivostmi je bilo praktično nemogoče zavzeti dobro utrjeno trdnjavo ali mesto.

4.3. MORNARICA

Grki so ločili vojne in trgovske ladje. Vojna ladja se je imenovala **trirema**. Ime je dobila po treh vrstah klopi, na katerih so sedeli veslači. Prve trireme so zgradili v Korintu okoli leta 700 pr. n. š. (Tukidid 1958: 24). Zgrajene so bile iz lesa in le delno pokrite s palubo. Poganjali so jih veslači, poleg njih pa so uporabljali še jadra kvadratne oblike. Trireme so bile neprimerne za daljše bivanje in za plovbo po razburkanem morju, zato so jih vsako noč potegnili na kopno, kjer si je posadka lahko skuhala obrok in prenočila. Do perzijskih vojn je trirema postala dominantna vojna ladja in to je ostala vse do časov helenizma.

Osnovne karakteristike trirem se spreminjajo od avtorja do avtorja. Osnovni podatki o triremi iz časa peloponeške vojne so naslednji (Rodgers 1980: 45; Busley v Rodgers 1980: 48; http://www.monolith.student.utwente.nl/~marsares/warfare/army/g_trirem.html, 14. 2. 2002; <http://www.users.global.net.co.uk/~loxias/trireme.htm>, 14. 2. 2002):

Dolžina (brez kljuna)	32 do 37 metrov
Največja širina na vodni gladini	4,5 do 5,5 metra
Ugrez ladje	1 meter
Spodriv	70 do 82 ton
Posadka	200 mož
Razmerje dolžina : širina	8 : 1

Od 200 mož posadke je bilo kar 170 veslačev. Ti so bili razporejeni na treh klopeh, druga nad drugo. Veslači na zgornji klopi (traniti; gr. *thranitai*) so veslali z najdaljšim veslom. Tranitov naj bi bilo po 31 na vsaki strani (<http://www.users.global.net.co.uk/~loxias/trireme.htm>, 14. 2. 2002; Antika 1998: 312). Približno 35 cm nižje, 45 cm proti boku ladje in 22 cm naprej je bila srednja vrsta veslačev (zigit; gr. *zygioi*). Ti so bili postavljeni tako, da so glave imeli med vesli zgornjih veslačev (Rodgers 1980: 42). Vseh zigitov je bilo 54, po 27 na vsaki strani ladje. Na najnižji klopi so veslali z najkrajšimi vesli (talamiti; gr. *thalamioi*). Od srednje klopi so bili odmaknjeni za iste mere kot srednja klop od zgornje, tako da je bila njihova glava pod vesli tranitov. Število talamitov je znašalo 54, po 27 na vsaki strani. Vesla so bila dolga od 3 do 4,2 metra. Jesenovo veslo dolžine 3,6 metra je tehtalo okoli 5,5 kg. Okoli 27 % vesla je bilo v skritega v notranjosti ladje (Rodgers 1980: 30). Točna hitrost, ki jo je trirema, dosegla ni popolnoma znana. Po preizkušanju moderne rekonstrukcije in proučevanju pisnih

virov strokovnjaki trenutno menijo, da je trirema z vesli dosegla največjo hitrost slabih 10 vozlov (<http://www.atm.ox.ac.uk/rowing/trireme/ttrankov2.html>, 2. 11. 2002; <http://www-atm.physics.ox.ac.uk/rowing/trireme/triplebank.html>, 2. 11. 2002). Seveda je to hitrost lahko obdržala le kratek čas. Hitrost, ki so jo lahko ohranjali čez cel dan, naj bi znašala okoli 7,5 vozla. S pomočjo jader se je hitrost lahko dvignila za 1 do dva 2 vozla. Zmožnost manevriranja je bila odlična, saj je njena moderna rekonstrukcija potrebovala za obrat le krog premera 62 metrov, kar je znašalo manj kot dve dolžini ladje (Rankov 1998: avgust-september).

Poleg veslačev so posadko sestavljali še kapitan (*gr. trierarh*), marinci (*gr. epibatai*; 10 hoplitov ter 4 lokostrelci) in ostali specialisti (*gr. hyperesiai*). Specialisti so bili krmar (*gr. kybernetes*), poveljnik palube (*gr. keleustes*), ladijski ekonom (*gr. pentekontarchos*), poveljnik lokostrelcev (*gr. prorates*), ladjedelec (*gr. naupegos*) (za popravila), piskač (*gr. auletes*) (dajal je takt veslačem) in deset mornarjev (Peck 2001: The Crew; Wees v Osborne 2000: 91).

Glavna oborožitev trireme je bil okoli 3 metre dolg kljun na vodni gladini, okovan z bronom. Njegova funkcija je bila, da je v napadu s svojo kinetično energijo prebil trup nasprotnikove ladje, pri čemer je prišlo do vdora vode in posledično do potopitve nasprotnika (Žabkar 1996: 28). Ker debelina trupa ni znašala več kot 7 cm je bila za potopitev ladje dovolj že srednje velika hitrost (Rodgers 1980: 9). Ta napad pa je imel tudi svojo slabost. Ker so bile ladje precej krhko grajene, se je lahko zgodilo, da je tudi napadajoča ladja ob udarcu dobila hude poškodbe. Poleg tega je bil za izvedbo takega napada potreben zapleten manever in velika izurjenost posadke, zato je kvaliteta posadke pogosto odločala o izidu bitke.

5. BOJEVANJE

5.1. BOJEVANJE NA KOPNEM

5.1.1. PRED BITKO

Ko sta se dve vojski srečali, sta se najprej postavili v položaj za bitko. Pri tem je poveljujoči general naredil načrt, ki so se ga držali med bitko in ga kasneje ni bilo mogoče spreminjati. Ko so bili možje pripravljeni na bitko, je poveljujoči general obšel svoje vrste in jim namenil govor, ki naj bi jim okrepil moralo in odločnost. Po govoru se je pridružil svojim vojakom v prvih vrstah in se tam tudi bojeval (Hanson 2000: 107). To je vojake sicer spodbudilo, v primeru njegove smrti pa je lahko povzročilo paniko.

5.1.2. TAKTIKA MED BITKO

5.1.2.1 TAKTIČNA UPORABA OBOROŽITVENIH SISTEMOV

V Grčiji je bil daleč najbolj cenjen bojevnik **hoplit**, ki se je bojeval z drugim hoplitom. Toda med peloponeško vojno je začel izgubljati svoj nepremagljivi status. Do izraza je prišla prej dolgo zapostavljena lahka pehota. Pokazalo se je namreč, da lahko v določenih pogojih lahka pehota premaga težko. To se je pokazalo že kmalu po začetku vojne, ko je bilo 2000 atenskih hoplitov poraženih pri Spartolu (*gr. Spártalos*) na Halkidiki. Atene so sicer premagale nasprotno težko pehoto, a so same izgubile lahko pehoto in konjenico. Tako so v boju ostali hopliti na eni strani in lahko oboroženi ter konjeniki na drugi. V nadaljevanju bitke so slednji popolnoma porazili atenske hoplite. Njihovo taktiko je lepo opisal Tukidid (1958: 131): »Kakor hitro so Atenci od ondod napadli, so se oni umaknili. Ko pa so se Atenci umikali, so jim bili stalno za petami ter obstreljevali njih vrste s kopji. Halkidski konjeniki so stali ob strani in napadli, ko je bila prilika za to«. Tri leta kasneje se je zgodba ponovila v Ajtoliji (*gr. Aitolía*). Tudi tu so domačini, oboroženi s kopji, z razdalje obstreljevali Atence, ko so ti napadli, pa so se umaknili. To se je ponavljalo, dokler niso bili Atenci poraženi (Tukidid 1958: 193). Iz te bitke je zanimiv tudi podatek, da so atenski lokostrelci držali domačine na varni razdalji. Bitko so začeli izgubljati šele, ko jim je zmanjkalo puščic. Iz teh dveh dogodkov so se Atenci mnogo naučili o uporabi lahke pehote. V praksi so jo uporabili že leta 425 pr. n. š., ko so na otoku Sfakteriji na enak način premagali spartanski kontingent težke pehote, med katerimi so bili tudi Spartiati. Ti trije primeri jasno kažejo na premoč lahke

pehote nad težko v primerih, ko je bilo na bojišču dovolj prostora in so imeli na voljo dovolj streliva. Ker lahka pehota ni nosila okleпов je bila mnogo bolj mobilna kot težko oklepljeni hopliti. Tako so lahko preprosto z varne razdalje obstreljevali nasprotnika, se umaknili če se jim je približal ter nadaljevali svoje delo (taktika »udari in zbeži«). V primeru, da se tega niso držali in so se spopadli z hopliti v boju mož na moža, je sledil njihov pokol. To se je namreč zgodilo s Perzijci pri Maratonu in Platajah 50 let prej.

Lahka pehota, predvsem lokostrelci, je imela tudi pomembno vlogo pri varovanju težke pehote pred konjeniki. Lokostrelci se je lahko za razliko od konjenika popolnoma skoncentriral na streljanje, medtem ko je konjenik moral hkrati voditi konja in se truditi obdržati na njem. Zato je streljal počasneje in manj natančno. Uporabnost lahke pehote za boj proti konjenici je potrdil atenski strateg Nikias (*gr. Nikias*) med pripravami za napad na Sirakuze, ki so imele močno konjenico (Tukidid 1958: 337): »Potrebni so številni lokostrelci in pračarji, ki jih lahko pošljemo v boj z njihovo konjenico«.

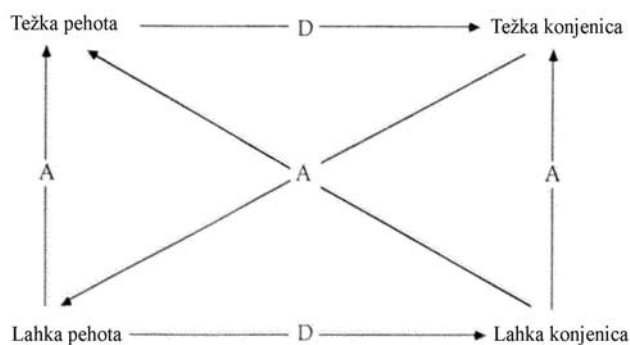
V peloponeški vojni je na pomembnosti pridobivala tudi kombinirana uporaba orožja. Lahka pehota je tako lahko zgledno sodelovala s težko. Hopliti so nudili varstvo lahko oboroženim pred bojem mož na moža, medtem ko so sami branili hoplite pred napadi drugih lahko oboroženih in konjenico. Tak primer se je zgodil v Makedoniji leta 423 pr. n. š. (Tukidid 1958: 268). Poveljnik je hoplite razvrstil v obliki pravokotnika, na sredino pa je dal lahko pehoto. S tako postavitvijo se je brez težav umaknil pred napadi nasprotnikove lahke pehote. Podobno taktiko so uporabili Atenci med umikom izpred Sirakuz leta 413 pr. n. š. (Tukidid 1958: 420).

Konjenica je kljub maloštevilčnosti imela pomembno vlogo na bojišču. Težke pehote sicer ni mogla frontalno napasti, lahko pa se je poslužila iste taktike kot lahka pehota. V bitkah jih je ponavadi obšla ter jih obstreljevala s puščicami ali kopji v bok (še posebej je bil občutljiv desni bok, kjer hoplitov ščit ni varoval) ali od zadaj. Tak napad je bil zelo neprijeten, saj je vnesel v nasprotnikove vrste zmedo in lahko celo odločil bitko, kot se je zgodilo v bitki pri Delionu leta 424 pr. n. š. (Tukidid 1958: 253). Uničujoč je bil tudi napad konjenice na bežečo vojsko, saj je bila ta odlična za zasledovanje, neorganiziran nasprotnik pa se ji ni mogel kaj prida upirat. Proti lahki pehoti je bila konjenica v podrejenem položaju, vendar le takrat, ko so bili ti urejeni. Če jih je konjenica ujela nepripravljene in razkropljene, jih je lahko celo premagala (Tukidid 1958: 241). Proti neorganizirani lahki pehoti so bili še posebej uspešni tisti konjeniki, ki so bili oboroženi s sulico, torej za boj od blizu. Konjeniki so lahko pognali v beg celo hoplite, če so jih zalotili razkropljene in nepripravljene (Tukidid 1958: 359). Lahko konjenico so uporabljali tudi za izvidništvo in nabiranje hrane. Bila je zelo

uporabna za pobijanje ljudi, ki jih je sovražna stran poslala nabirat hrano in drva ali ki so se ločili od glavnine (Tukidid 1958: 383, 403). To je postalo še posebej učinkovito, če je imel kdo veliko premoč v konjenici. Ravno to se je zgodilo pred Sirakuzami leta 413 pr. n. š. Sirakužani so popolnoma ohromili oskrbovanje atenske vojske, kar je na koncu pripomoglo k njenemu umiku in kapitulaciji.

Če povežemo vse te dogodke, lahko dobimo model taktične uporabe oborožitvenih sistemov.

Slika 1: Taktične zmogljivosti oborožitvenih sistemov v antiki

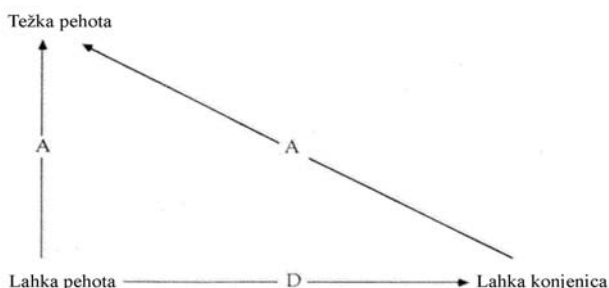

Vir: Jones 1987; str. 144.

Po tej shemi lahka pehota lahko napada (A – angl. attack) težko in se lahko brani (D – angl. defence) pred lahko konjenico. Lahka konjenica lahko napada težko konjenico in težko pehoto, težka konjenica pa je usodna za lahko pehoto. Težka pehota se odlično obnese v obrambi pred težko konjenico, razen če jih napade z boka ali v zadnji del formacije (Jones 1987: 45). Če se spopadeta dva enaka pehotna sistema, npr. težka pehota proti težki, ima prednost tisti, ki je v obrambi. Konjenica nima prednosti, ki jo daje obramba (Jones 1987: 42).

Grki pa so imeli samo tri tipe oboroženih sistemov. Težke konjenice niso poznali. Če prilagodimo model grškim razmeram, dobimo naslednjo shemo:

Slika 2: Taktične zmogljivosti oboroženih sistemov v času peloponeške vojne

Model se torej ujema s prej opisanimi dogodki. Lahka pehota je bila usodna za težko in uporabna za obrambo pred lahko konjenico, ki lahko premaga težko pehoto. Razlike so tudi znotraj različnih tipov oborožitve. Pri lahki pehoti so lokostrelci in pračarji zaradi večjega dosega in večjega števila streliva prevladali nad metalci kopij. Enako velja tudi za lokostrelce na konjih, nasproti konjenikom, oboroženim s kopji. So pa bili kopjenosci cenejši in zato bolj številni.

Nepoznavanje težke konjenice je pomenilo, da lahka pehota nima »naravnega« sovražnika na bojišču. Brez nje ni bilo oborožitvenega sistema, ki bi pregnal nasprotno lahko pehoto in konjenico ter udaril v bok ali zadnji del nasprotnikove težke pehote. To je onemogočilo velike obkolutvene manevre in zmage šibkejšega nad močnejšim, kot je to 200 let pozneje počel Hanibal. Kljub vsemu pa je tudi lahka konjenica lahko odločala bitke, če se je uspela izogniti lahki pehoti in napasti hoplite v njihov najbolj občutljivi del.

5.1.2.2 POSTAVITEV IN MANEVIRANJE

V primeru, da sta se dve vojski z vsemi oborožitvenimi sistemi (kar je bilo najpogosteje) spopadli, je bila taktična postavitev naslednja²²: na sredini so bile enote težke pehote, ki so tvorile falango. Ta je imela eno samo linijo, v kateri je bilo ponavadi v globino postavljenih 8 mož, redkeje tudi do 16 (Tukidid 1958: 252, 309, 357). Tudi spartanska formacija, ki je imela najbolj dodelan sistem enot in poveljnikov, je štela v globino 8 mož (Tukidid 1958: 307)²³. Na obeh krilih falange so bili postavljeni lahko oboroženi, še dlje na krilu pa je bila ponavadi konjenica (Tukidid 1958: 252).

V začetku bitke je ponavadi težka pehota napadla nasprotnikove hoplite, lahka pehota ravno tako lahko pehoto in konjenica konjenico. Seveda so bile tudi izjeme, kot na otoku Sfakteriji, kjer je lahka pehota prva napadla nasprotnikove hoplite in jih tudi premagala (Tukidid 1958: 224). Ko je prišel ukaz za napredovanje so hopliti pohiteli drug proti drugemu. Redkejši so bili primeri, da se je ena stran vkopala in pričakala napad na mestu. Večkrat se je celo zgodilo, da je ena falanga zapustila očitno ugodnejši položaj in odšla sovražniku nasproti (Hanson 2000: 137). To je bila odlična obrambna pozicija in nasprotnik v takem primeru ponavadi ni napadel in se izognil bitki (Hanson 2000: 136). Podobno je bilo tudi z napadom na sovražnika, ki je zavzel položaj na hribu. O moči obrambne pozicije na hribu pričajo tudi dogodki iz peloponeške vojne, kjer se je poražena stran v bitki večkrat zatekla na bližnji hrib,

---

²² Odličen primer je bitka pri Delionu leta 424 pr. n. š. (Tukidid 1958: 252–253).

²³ Glej prilogo I (o številu Spartiatov in spartanski voski).

kjer ji zasledovalci niso mogli do živega (Tukidid 1958: 228). Toda tudi hrib ni vedno zagotavljal zaščite. Če so se nanj zatekli hopliti, je lahka pehota ravno tako lahko izkoristila svoje prednosti, kot na ravnini (Tukidid 1958: 280).

Obstajajo štiri razlogi, zakaj so hopliti težili k napadu, tudi če so imeli ugodnejšo pozicijo (Hanson 2000: 138–140):

- Formacija falange je bila zasnovana izključno za napad, ne glede na okoliščine. Poleg tega se jim je zdelo čakanje na nasprotnika ravno tako nemožato dejanje, kot je bilo obstreljevanje nasprotnika z razdalje.
- Že priprave pred bitko (petje, pitje vina in nagovor poveljnika) so moče spodbujale v napad. Premikanje naprej je bilo tudi znamenje, da zmagujejo. Posebej moče v zadnjih vrstah, ki niso imeli pregleda nad bojevanjem, so preko premikanja naprej dobivali sporočilo, da zmagujejo.
- Hoplit je s svojo sulico najlažje prebil oklep nasprotnika, če se mu je približal v teku, kar je dalo dodatno moč njegovemu zamahu.
- Hopliti močno bali obstreljevanja s strani lokostrelcev in fračarjev, saj jim je to lahko povzročilo hude rane.

Približevanje falange proti sovražniku je povzročalo tudi probleme. Ker Grki, z izjemo Spartancev, niso imeli profesionalnih vojakov, niso bili izurjeni v premikanju v formaciji. Neraven teren in neizurjenost mož sta pogosto privedla do presledkov v formaciji. Tukidid poroča tudi o psihološkem pritisku hoplitov, da se premikajo v desno. Po njegovih besedah se vsem vojskam v napadu zgodi, da se desni krili raztegneta v dolžino, ker skuša vsak zaradi strahu svojo nezavarovano desno stran približati ščitu moža poleg sebe. Povod za to je dal mož na skrajnem desnem krilu, ki mu je bilo mnogo do tega, da bi umaknil svoj nezavarovani del pred sovražnikom, drugi pa so mu sledili, ker je vse navdajal isti strah (Tukidid 1958: 310). Hopliti so se sovražniku približevali počasi, ko pa je bilo med njimi še približno 200 metrov razdalje so v teku zdirjali drug proti drugemu in bitka se je začela (Hanson 2000: 144). Cilj hoplitske bitke je bil narediti odločilno vrzel v sovražnikovi formaciji, skozi katero bi lahko pritiskali ter uničili enotnost celotne sovražnikove formacije. Pogosto se je bitka odločila že v prvem naletu mož (Hanson 2000: 151).

Že premikanje naravnost proti sovražniku je pri miličniških vojaki povzročalo težave, zato so bili kakršnikoli manevri falange nemogoči. Šele po peloponeški vojni so Spartanci, kot edini pravi profesionalni vojaki Grčije, izumili manever v desno, s katerim so

nasprotnikovo falango obšli ter jo napadli v bok. To jih je naredilo za skoraj nepremagljive vse do leta 371 pr. n. š., ko so Tebanci s svojo poševno falango iznašli protiukrep. Grški način bojevanja je bil v času peloponeške vojne zato preprosto sestavljen iz napredovanja, bitke in umika, brez rezerv ter zapletenih manevrov in ni potreboval podrobnega načrtovanja in stalno prisotnega poveljujočega. Ko se je bitka začela, so se držali načrta stratega pred bitko, med samo bitko pa ta na bojevanje ni imel vpliva. Preprosto se je bojeval v prvih vrstah, da bi dvignil moralo (Hanson 2000: 107). To je pomenilo tudi veliko smrtnost med poveljujočimi in redko je poveljnik preživel poraz svoje vojske. Poveljniki so nezmožnost manevriranja na bojišču poskušali rešiti na različne načine. V večini bitk je to nalogo prevzela konjenica, ki je imela nalogo, da udari v bok ali hrbet sovražnika. V eni od bitk je atenski poveljnik Demosten (*gr. Demosthènes*) uporabil drugačno taktiko. Ker je bilo Peloponežanov več, je na tistem koncu, kjer so imeli premoč, postavil zasedo 400 vojakov, ki so med bitko udarili v hrbet sovražne formacije in jo porazili (Tukidid 1958: 196–198). Ta primer kaže na veliko moč, ki jo je imel vpad v hrbet sovražnikove formacije, tudi pri sovražnikovi številčni premoči.

Na popolno neprimernost falange za manevriranje kažejo tudi mnogi dogodki iz bitk tistega časa. Celo v primeru, da je eno krilo že premagalo sovražno krilo falange, ga je zasledovalo in se ni usmerilo v bok ostale sovražnikove formacije. Tako so Korintčali v bitki pri Potejdaji leta 432 pr. n. š. premagali atensko desno krilo in ga zasledovali toliko časa, da je bila ostala njihova vojska že popolnoma poražena (Tukidid 1958: 47). Podobni primeri so se ponavljali skozi celotno vojno.

Medtem ko so se bojevali hopliti sta se med seboj bojevali tudi lahka pehota in konjenica. Šele ko je ena stran pregnala enako oborožene nasprotnike, se je lahko usmerila proti ostalim. Tako sta se v že omenjeni bitki pri Spartolu konjenica in lahka pehota usmerili proti atenskim hoplitom in jih porazili. Še posebej so bili učinkoviti udari konjenice v bok in zadnji del falange. To je povzročilo hudo zmedo med hopliti in njihova nepremagljiva vrsta se je lahko razbila in s tem postala zelo ranljiva.

Nezmožnost manevriranja težke pehote ter nepoznavanje težke konjenice, ki bi to pomanjkljivost delno lahko nadomestila je pomenila, da je bila bitka časovno in taktično močno omejena. V njej ni bilo velikih obkoljevalnih manevrov, ki bi omogočili velike zmage, niti ni bilo bočnih udarov, ki bi ravno tako lahko pripomogli k večjim zmagam. Bitka je bila preprost frontalni spopad, v katerem je ponavadi slavil številčno močnejši ali bolje izurjen nasprotnik.

5.1.3. PO BITKI

Zmagujoča stran po bitki ni zasledovala bežečega nasprotnika. Poražena stran je poslala glasnika, da bi se dogovoril o premirju. Ta je imel pri sebi t. i. glasniško palico (ovijali sta jo dve kači, ki sta si gledali v oči), ki mu je dajala nedotakljivost. Preko glasnika sta se nasprotujoči si strani dogovorili za premirje in zmagovalec je izročil poražencu njegove mrtve vojake. Vsa oprema, ki je ostala na bojišču, je pripadla zmagovalcu. Ta je tudi postavil znamenje zmage. To je bil v deblo vrezan napis ali lesen kip, ki je pričal o zmagovalcu bitke in ki ga poraženci niso podrli. Trajnih kamnitih ali bronastih znamenj niso postavljali, da ne bi vzbujali sovraštva (Fašalek v Tukidid 1958: 492).

5.1.4. ŠTEVILO ŽRTEV V KOPENSKIH BITKAH

Tukidid zelo podrobno opisuje bitke v času peloponeške vojne. Pri tem tudi navaja število vojakov, ki so v bitkah sodelovali in njihove izgube, vendar precej nepopolno. Iz podatkov iz Tukididovega dela (1958) sem izdelal naslednjo tabelo:

Kraj bitke	Letnica bitke pr. n. š.	Nasprotniki	Število vojakov	Izgube	Izgube v %	Zmagovalec
Potejdaja	432	Atene in zavezniki	3.600	150	5	x
		Peloponeška zveza	2.200	300	13	
Spartol	429	Halkidci	?	?	?	x
		Atene in zavezniki	2.200	430	20	
Sfakterija	425	Atene in zavezniki	2.400	minimalne	?	x
		Peloponeška zveza	420	420	100	
Soligeja	425	Atene in zavezniki	2.200	50	2	x
		Peloponeška zveza	?	212	?	
Delion	424	Atene in zavezniki	8.000	1.000	13	
		Peloponeška zveza	8.000	500	6	x
Amfipole	422	Atene in zavezniki	2.300	600	26	
		Peloponeška zveza	2.300	minimalne	?	x
Mantineja	418	Atene in zavezniki	10.000	11.00	11	
		Peloponeška zveza	11.000	300	3	x

Tabela kaže žrtve, ki so jih utrpeli vojskujoče se strani v nekaterih bitkah v peloponeški vojni. V njej niso zajete vsi spopadi, ki jih je Tukidid opisal, ampak samo tisti, pri katerih je navedel število sodelujočih vojakov in njihove izgube (to pa so hkrati vse večje in pomembnejše bitke). Druga pomanjkljivost Tukididovih navedb je, da v opisu bitk ni navedel števila lahkooboroženih vojakov. Številke v tabeli torej ne zajemajo celote sodelujočih vojska,

ampak samo število hoplitov in konjenikov. Kljub temu je iz navedenih podatkov mogoče dobiti koristne informacije, ki nam kažejo sliko izgub v kopenskih bitkah peloponeške vojne.

Izgube zmagovalca v teh bitkah so znašale do 6 % (v povprečju okoli 4 %) vseh vojakov, medtem ko izgube pri poražencu variirajo. V dveh primerih so znašale čez 20 %. Toda bitki pri Spartolu in Amfipolah (*gr. Amphípolis*) sta specifični. Pri prvi je šlo za izrazito premoč enega oborožitvenega sistema, pri drugi pa so Peloponežani napadli popolnoma neorganizirano atensko vojsko. Pri ostalih treh bitkah je poraženec utrpel izgube v višini dobrih 10 %. Najverjetneje so povprečne izgube poraženca znašale okoli 15 %, medtem ko so povprečne izgube zmagovalca znašale okoli 5 % (Speake 1994: 675). Te so bile v primerjavi s poznejšimi obdobji dokaj majhne. V grških bitkah ni bilo uničenja celotnih armad, kot se je kasneje dogajalo pod Aleksandrom Makedonskim in Hanibalom. K tem »majhnim« izgubam poraženca so prispevala dejstva, ki sem jih opisal že prej. Hitro premirje in kampanjsko vojskovanje (samo poleti) je omogočilo hitro vojaško reorganizacijo poražene strani in s tem nadaljevanje vojne. Primera anihilacij celotnih armad sta v peloponeški vojni samo dva, in sicer poraz Spartancev na Sfakteriji (*gr. Sphaktería*) in Atencev pri Sirakuzah. V obeh primerih je šlo za specifični bitki, saj sta bili obe poraženi vojski odrezani na otoku brez možnosti umika, zaradi česar sta se bili primorani vdati. Vsi naštetih dejavniki kažejo na to, da v odprti bitki ni bilo mogoče uničiti celotnih armad ter s tem hitro zmagati v vojni.

5.2. OBLEGANJE

O taktiki obleganja nam je Tukidid zapustil zelo dragocene podatke. Zelo podrobno je namreč opisal obleganje Plataj, Potejdaje (*gr. Potéidaia*) in Sirakuz. Oblegovalne naprave so bile v tistem času še v povojih in še niso poznali nobenih specializiranih naprav, kot so bili katapulti in oblegovalni stolpi. Edini način za zavzetje mesta je bil takojšen naskok, če pa to ni uspelo, je bilo potrebno mesto obkoliti in izstradati. Obstajal pa je še en način, ki je bil celo najbolj pogosto uporabljen. Boj med Atenami in Sparto je bil boj med državama z demokratičnim na eni in oligarhičnim političnim sistemom na drugi strani. V skoraj vsakem grškem mestu sta obstajali dve nasprotujoči si struji. Stranka bogatašev je podpirala oligarhijo in s tem tudi Sparto, ljudska stranka pa je podpirala demokracijo in s tem Atene. Napadalec je preprosto stopil v stik s sebi naklonjeno stranko in njeni člani so pripravili puč in odprli mestna vrata »sovražni« vojski. Na tak način je spartanski poveljnik Brazidas (*gr. Brasídas*) v letih od 424 do 422 pr. n. š. zavzel celotno Halkidiko in prizadejal Atenam boleč poraz.

V kolikor mesta niso uspeli zavzeti z izdajo, so ga najprej poskušali zavzeti z naskokom. V primeru obleganja Plataj so ga najprej obdali s palisado iz posekanih dreves (Tukidid 1958: 128). Les so uporabili tudi za utrjevanje nasipa, ki so ga gradili proti obzidju, da bi lahko vdrli nanj. Po 70 dneh gradnje je nasip že resno grozil mestu, zato so meščani pričeli nasproti njemu povečevati obzidje. Za gradnjo so uporabili kar material iz hiš. Skupaj z obzidjem je v višino še naprej rasel tudi nasip. Platajci so zato pod nasip izkopal rovin in izpod njega odnašali zemljo. Poleg tega so meščani na tem mestu začeli tudi graditi novo obzidje, ki bi jih varovalo, če bi nasip dosegel svoj namen. Peloponežani so nato uporabili tudi oblegovalne ovne, vendar so jim jih Platajci uničili (Tukidid 1958: 129). Ker so jim vsi dotedanji ukrepi spodleteli, so oblegovalci poskusili mesto uničiti z ognjem. Pred obzidje so postavili ogromno grmado in jo posuli z žveplom in smolo. Ko so jo prižgali, se je dvignil velik plamen »kot ga še ni naredila človeška roka« (Tukidid 1958: 130). Ogenj je resno ogrozil mesto in če bi zapihal še ugoden veter, na katerega so računali napadalci, bi se le težko izognili pogubi. Na njihovo srečo pa se je kmalu pričela nevihta. S tem je spodletel še zadnji poskus Peloponežanov, da bi hitro zavzeli Plataje. Tak je bil potek dogodkov pri obleganju Plataj, podobnih metod pa so se verjetno v tistem času posluževali tudi drugod.

V primeru, da mesta niso uspeli hitro zavzeti, je sledilo dolgotrajno obleganje, katerega cilj je bil, da bi se mesto vdalo zaradi lakote. Mesto so najprej obkrožili z zidom. Lahko je bil enojen ali dvojen. V primeru Plataj so Peloponežani izdelali dvojni zid.²⁴ Eden je bil usmerjen proti mestu, drugi pa navzven, za primer, če bi jih napadla sovražna vojska (Tukidid 1958: 154). Isto taktiko so kasneje uporabljali tudi Rimljani. Oba zidova sta bila oddaljena med sabo približno 5 metrov. Vmes so bili postavljeni šotori, v katerih so prebivali oblegovalci. Ob zunanji strani obeh zidov so skopali jarek. Zid je imel prsobrane in na vsakih deset prsobranov je bil zgrajen stražni stolp. Ta je segal od enega do drugega zidu in je s tem zapiral prostor med njima. S takim zidom je lahko dokaj maloštevilno moštvo oblegalo mesto brez strahu pred sovražno vojsko, dokler se ni bilo zaradi lakote prisiljeno vdati. Slaba stran takih obleganj pa je bila njihova dolgotrajnost. Tako je obleganje Potejdaje in Plataj trajalo kar dve leti preden sta se bili mesti prisiljeni vdati. Dolgotrajno obleganje je pomenilo velik strošek tudi za najbogatejše države (Tukidid 1958: 153). Sedaj postane jasno, zakaj je bilo nemogoče zavzeti Atene. Njihova vojska je bila premočna za kakršenkoli naskok na obzidje, izstradati pa se jih ni dalo, dokler so se lahko oskrbovali po morju.

---

²⁴ Pri večini ostalih obleganj v peloponeški vojni so uporabili enojni zid. Dvojni zid je bil uporabljen pri obleganju Plataj, verjetno zato, ker so bile blizu Aten in so se oblegovalci hoteli zaščititi pred morebitnim napadom od tam ter pri obleganju Sirakuz, kjer so se Atenci najverjetneje bali prihoda peloponeške pomoči.

5.3. BOJEVANJE NA MORJU

Najbolj znano orožje antičnih ladij je bil ladijski kljun. Za uporabo ladijskega kljuna v bitki so antični kapitani iznašli dva manevra, imenovana **diekplous** in **periplous** (Rodgers 1980: 10). Diekplous so poimenovali taktiko, pri kateri so sovražnikovo formacijo frontalno prebili. Z njim so hoteli nasprotnikovi ladji polomiti vesla ali pa samo pridobiti nekaj taktične prednosti, da bi se lahko hitreje od nasprotnika obrnili in ga s kljunom zadeli v bok, še preden bi se ta lahko umaknil ali napadel. Periplous se je imenoval manever, pri katerem so obšli sovražnika in ga napadli z boka. Zato je bila potrebna v številu ladij in njihovi manevrski sposobnosti. Cilj je bil, da bi se na enem ali obeh krilih dosegla številčna premoč, ki bi v bok napadla sovražnika. Za učinkovito uporabo ladijskega kljuna je bila potrebna velika manevrska sposobnost ladje in dobra izurjenost posadke. Vse to so Atenci na začetku vojne imeli. Njihove posadke so bile bolj izkušene in bolj izurjene, imeli so lažje in s tem tudi okretnejše in hitrejša ladja.²⁵ Na tem je temeljila njihova taktika uporabe ladijskega kljuna kot glavnega orožja (Rodgers 1980: 136). Vse te prednosti so pod admiralom Formionom na začetku vojne tudi spretno izkoriščali. Kljub vsemu se zdi, da je bil ladijski kljun odločilno orožje celotne flote samo v rokah omenjenega admirala, kar predstavlja le kratek čas v zgodovini pomorskega vojskovanja (Rodgers 1980: 10, 11, 143). Ostali so z ladjami pogosto samo manevrirali, medtem ko so se lokostrelci, kopjestrelci in pračarji obstreljevali. Če so se ladje zaletale, je o zmagi odločal boj med hopliti na krovu. Tipičen primer takšnega bojevanja je bitka pri Siboti med Korintom in Korkiro leta 433 pr. n. š., o kateri je Tukidid podal naslednje mnenje (1958: 42):

»Eni in drugi so bili oboroženi bolj starinsko in nepopolno. Na krovih so imeli mnogo hoplitov, pa tudi lokostrelcev in kopjenoscev ter se tako borili. Prišlo je do srdite pomorske bitke, vendar spretnost ni ustrezala vnemi; zato je imela bolj značaj bitke na kopnem. Če so se ladje zaletale druga v drugo, se zaradi množice in natrpanosti niso mogle več ločiti. Zmago so prej pričakovali od hoplitov na krovih, ki so se stoje bojevali, medtem ko so bile ladje mirne. Bojne vrste niso prebili; v tej pomorski bitki sta dosegla več uspeha pogum posameznikov in osebna moč kot izkušnje in spretnost.«

---

²⁵ Atene so na svojih ladjah zmanjšale število vojakov in njihove zaloge hrane. Poleg tega so bile tudi konstrukcijsko boljše grajene (Rodgers 1980: 120, 123).

Modernejša taktika je Atenam dala veliko prednost v primerih, ko je bilo dovolj prostora, da so lahko izkoristili svoje manevrske zmogljivosti. V bitkah, ki so se bile v ozkih zalivih pa je bilo bojevanje še vedno takšno kot pri Siboti, ker je bojna linija segala od kopnega do kopna in ni bilo mogoče uporabiti periplousa. Pri tem so bile bolj oborožene peloponeške ladje v prednosti. Prvič so to taktiko uporabili v bitki pri Erineji leta 413 pr. n. š. Bitka je bila sicer neodločena, vendar je jasno pokazala, da so Atenci v določenih okoliščinah na morju vendarle premagljivi. Imela je tudi močan vpliv na nadaljnji potek vojne. Prav tako taktiko so še istega leta uporabili Sirakužani in trikrat zapored premagali Atene in s tem zapečatili usodo njihove vojske na Siciliji. Po porazu na Siciliji pa Atene niso več imele prednosti v izkušenosti posadk in Peloponežani so se zato z njimi lahko bolj ali manj uspešno spopadli tudi na odprtem morju.

5.3.1. IZGUBE V BITKAH NA MORJU

Tukidid in kasneje tudi Ksenofont sta poleg kopenskih podrobno opisala tudi pomorske bitke in izgube sodelujočih v njih. Iz teh virov sem sestavil tabelo pomorskih izgub v času peloponeške vojne. Prva temelji na zapiskih, ki jih je zapustil Tukidid, druga ki pokriva vojno od leta 411 pr. n. š. naprej, pa na Ksenofontovih in Diodorovih podatkih.

Kraj bitke	Letnica bitke pr. n. š.	Nasprotniki	Število ladij	Izgube	Izgube v %	Zmagovalec
Akcij	434	Korkira	80	2	2,5	x
		Korint	75	15	20	
Sibota	433	Korkira	120	70	58	
		Korint	150	30	20	x
Patras	429	Atene	20	0	0	x
		Peloponeška zveza	47	13	27	
Navpakt	429	Atene	20	0	0	x
		Peloponeška zveza	77	7	9	
Sibota	427	Korkira	72	16	22	
		Peloponeška zveza	53	1	2	x
Pilos	425	Atene	60	0	0	x
		Peloponeška zveza	43	5	12	
Sirakuze	413	Atene	60	3	5	x
		Peloponeška zveza	80	10	12,5	
Navpakt	413	Atene	33	7	21	
		Peloponeška zveza	30	3	10	x
Sirakuze	413	Atene	75	?	?	
		Peloponeška zveza	80	?	?	x

Sirakuze	413	Atene	86	?	?	
		Peloponeška zveza	76	?	?	x
Sirakuze	413	Atene	110	50	45	
		Peloponeška zveza	76	?	?	x
Eretrija	411	Atene	36	22	61	
		Peloponeška zveza	42	0	0	x
Kinosema	411	Atene	76	15	20	x
		Peloponeška zveza	86	21	24	

Abid	411	Atene	74	0	0	x
		Peloponeška zveza	97	30	31	
Kizik	410	Atene	86	0	0	x
		Peloponeška zveza	60	60	100	
Lezbos	409	Atene	20	0	0	x
		Peloponeška zveza	25	5	20	
Notion	407	Atene	80	22	28	
		Peloponeška zveza	90	0	0	x
Arginuze	406	Atene	150	25	17	x
		Peloponeška zveza	120	77	64	
Ajgospotami	405	Atene	180	170	94	
		Peloponeška zveza	185	0	0	x

V tabeli so vštete samo potopljene in zajete ladje, poškodovane pa ne. V bitkah je bilo večkrat mnogo ladij samo poškodovanih. Zmagovalec, ki je nadzoroval morje po bitki, je lahko le-te popravil. To je tudi vzrok, da je pri izgubah zmagovalca večkrat napisano število nič. Povprečne izgube zmagovalca so znašale okoli 4,5 %, poraženca pa 36,5 %. To je seveda samo povprečje, saj se posamezne bitke po izgubah močno razlikujejo. Kljub vsemu pa ti podatki kažejo na veliko razliko med izgubami nasprotnojuočih se strani, torej povsem drugače kot v bitkah na kopnem. V bitkah na morju je bilo mogoče nasprotniku prizadejati hude izgube, kar so pokazale tudi bitke pri Siboti, Sirakuzah, Eretriji, Kiziku (*gr. Kyzikos*), Arginuzah (*gr. Arginoúsai*) in Ajgospotami (*gr. Aigòs potamoi*). Izgube ladij pa je bilo mogoče tudi hitro nadomestiti, če je bil na voljo denar. Na to kaže tudi zadnja faza vojne, ko so Atene večkrat hudo porazile Peloponežane, vendar so ti hitro zgradili novo floto.²⁶ Težje je bilo nadomestiti izkušene posadke. Atene so tako po porazu pri Sirakuzah izgubile velik del svoje kvalitativne prednosti in od takrat naprej so se Peloponežani na morju z njimi enakovredno bojevali. To se vidi iz podatka o zmagovalcih bitk. Na začetku vojne so skoraj

²⁶ Tak primer je bil tudi v 1. punski vojni, ko so Rimljani po treh uničenjih svoje flote zgradili ladjevje še četrtič in v vojni dokončno zmagali.

brez izjeme zmagovali Atenci, medtem ko je v zadnji fazi vojne prednost počasi prehajala na peloponeško stran.

Odločilno zmago na morju je bilo mogoče doseči le, če nasprotnik ni imel dovolj denarja, človeških in materialnih zmogljivosti za obnovitev svoje flote. Če je bila država pri tem še življenjsko odvisna od morja, je to pomenilo njen konec. To se je v peloponeški vojni zgodilo Atenam, kasneje pa v punskih vojnah še Kartagini.

6. PELOPONEŠKA VOJNA

6.1. VZROK IN POVOD

S podpisom tridesetletnega miru leta 446 pr. n. š. so se končali spopadi med Atenami in Sparto, ne pa tudi rivalstvo med obema blokoma. Glavna nasprotja so se pojavljala med Atenami in Korintom zaradi sporov glede trgovine. Korint je s svojo strateško lego povezoval trgovino vzhoda in zahoda. Do perzijskih vojn je popolnoma obvladoval trgovino z zahodom, medtem ko so imele vzhod pod kontrolo Atene. Po vojnah pa so te postale njihov konkurent tudi v trgovini z zahodom – s tem so hoteli razširiti svoj imperij (Bratož 1997: 127). Na to Korint seveda ni mogel pristati in je postal najbolj vnet privrženec vojne z Atenami.

Leta 435 pr. n. š. je izbruhnila kriza v Jonskem morju. V polisu Epidamnos (današnji Drač) je ljudska stranka izgnala plemiče in prevzela oblast. Plemiči pa so se povezali z lokalnimi plemeni in napadali meščane (Tukidid 1958: 30). Ker je bil Epidamnos korkirska kolonija, je v svoje matično mesto poslal prošnjo za pomoč. Korkira pa jih ni uslišala in zato so se obrnili na Korint, ki jim je z veseljem pomagal. Korkira je bila namreč njihova nekdanja kolonija, ki je bila sedaj neodvisna. Bila je ena najbogatejših grških držav in njihovo ladjevje 120 trirem je bilo drugo največje med Grki (Tukidid 1958: 34). Korint je v Epidamnos poslal nekaj vojakov in naseljencev, Korkira pa na to ni mogla pristati. Prišlo je do pomorske bitke, v kateri je slavila Korkira, ki je nato zavzela nazaj tudi Epidamnos. Korintčani se z porazom niso sprijaznili, ampak so se naslednje dve leti pripravljali na nov pohod. Ko so Korkirci izvedeli za to, so prosili za pomoč Atene. S tem pa se je celotna stvar močno zapletla. Korkira je bila formalno še vedno kolonija Korinta in 30-letni mir je določal, da ima vsaka stran pravico držati svoje zaveznike v pokorščini (Tukidid 1958: 40). Atene bi z odkrito pomočjo Korkiri prelomile mir in vojna s Peloponežani bi bila neizbežna. Po drugi strani je bil otok Korkira strateško izjemno pomemben. Bil je namreč najpomembnejša postaja trgovskih ladij na poti iz Grčije na Sicilijo in dlje na zahod (Diodor: 1989: 12.54.2; Rodgers 1980: 121). V kolikor bi Atene dovolile, da otok zavzame Korint, bi bile izrinjene iz trgovine na zahodu in korkirska mornarica bi pripadla sovražniku, kar bi omejilo premoč Aten na morju. V primeru, da bi ga pridobile na svojo stran, pa bi poleg trgovinskih ugodnosti dobile še zaveznika z 120 trirerami. Omejili bi tudi trgovino Korinta in njegovo preskrbo s sicilijansko pšenico, kar bi pomenilo, da bi se morali dodatno oskrbovati preko poti iz Črnega morja, ki so jih nadzorovale Atene (Rodgers 1980: 122). Ker pa je bil strah pred vojno s Peloponežani le prevelik so se odločili za omejeno pomoč. Korkiri so poslali 10 ladij ter z njimi sklenili

dogovor o medsebojni pomoči v primeru napada. Ladje so se smele bojevati s Korintčani le, če bi se ti hoteli izkrcati na Korkiri, drugače pa se niso smele spustiti v bitko. V pomorski bitki med Korkiro in Korintom pri Siboti, so zmagali slednji, vendar so se ti kljub zmagi umaknili zaradi prisotnosti atenskih ladij. Atene so namreč poslale še dodatnih 20 ladij za pomoč, ki pa so prišle ravno ob koncu bitke in uspešno preprečile izkrcanje.

Naslednje leto je izbruhnila nova kriza. Atene so naročile korintski koloniji Potejdaji, ki je bila članica Delsko-atiške zveze, naj podre del obzidja in popolnoma prekine stik s Korintom. To so storili zato, ker so se bali, da jo bo Korint po dogodkih pri Korkiri nagovoril k uporabi (Tukidid 1958: 45). Potejdaja na to ni pristala in se je uprla, nakar so Atene proti njej poslale vojsko. Korint je menil, da je dolžan pomagati svoji koloniji in jim je na pomoč poslal 2.000 vojakov. K njim je prestopil tudi makedonski kralj. Prišlo je do kopenske bitke, v kateri so Atene zmagale, in začelo se je dolgotrajno obleganje mesta. Kljub vsemu pa še ni prišlo do vsesplošne vojne, saj je do tedaj Korint deloval samostojno, brez podpore zaveznikov (Tukidid 1958: 48).

Približno v istem času kot ultimat Potejdaji so Atene izdale tudi megarski dekret. Megara je bila trgovsko mesto v Salaminskem zalivu, ki je bilo trgovski konkurent Atenam in članica Peloponeške zveze. S tem dekretom so jim prepovedali vstop v pristanišča in na trge na vsem območju pod nadzorom Aten. To je povzročilo, da je tudi Megara postala vneta privrženka vojne. O tem, zakaj so Atene sprejele ta ukrep, obstajajo različna mnenja. Plutarh (1982: 182–185) je krivdo pripisal predvsem atenskemu politiku Perikleju, ki naj bi si želel vojne, da bi razširil svoj imperij. Tudi nekateri modernejši avtorji so to videli predvsem kot akt imperializma, namenjen temu, da bi prisilili Peloponeško zvezo, da prva prekrši mir in začne vojno (v Kagan 1995: 50). Kagan pa v svojem delu (1995: 50, 51) meni, da je šlo predvsem za obliko diplomatskega pritiska na ostale članice Peloponeške zveze, da bi preprečili širitev vojne na zaveznike Korinta. V kolikor je bil to njihov namen, se jim je popolnoma ponesrečil. Spartanski kralj je bil sicer še za ohranitev miru, medtem ko so skrajneži imeli večjo moč in so dekret koristno uporabili za izglasovanje vojne napovedi (Tukidid 1958: 56–58).

Vsi prej opisani dogodki so bili izključno stvar politike med Atenami in Korintom. Toda Sparta ni mogla dolgo ostati neopredeljena. Korintčani so se odločili v vojno pritegniti Peloponeško zvezo. Pritožili so se v Sparti in ta je leta 432 pr. n. š. izglasovala, da miru ni več in da naj vsi zaveznički pridejo v Sparto na posvet in glasovanje o vojni. Za vojno se je zavzemal še posebej Korint, ki je vsako članico posebej prepričeval, naj glasuje zanjo (Tukidid 1958: 71). Na koncu je večina članic glasovala za vojno, čeprav sovražnosti niso

začeli še skoraj celo leto, ker so morali izvesti priprave na vojno. Medtem so postavili Atenam več nemogočih pogojev za rešitev miru. Od njih so zahtevali naj zaradi verskih prekrškov izženejo družino Alkmajonidov in s tem tudi Perikleja, ki je bil njihov sorodnik in najvplivnejši politik v mestu. Na to Atene niso mogle pristati in so poslale nasproten predlog, ki pa je bil za Sparto popolnoma nesprejemljiv. Sparta je nato zahtevala, da Atene opustijo obleganje Potejdaje, na koncu pa so jim dali jasno vedeti, da se lahko izognejo vojni, če prekličejo sklepe proti Megari (Tukidid 1958: 82). Periklej je prepričal skupščino, da je zavrnila tudi ta predlog, češ da si Atene ne pustijo ukazovati. Ponudili so jim možnost arbitraže, ki pa jo je Sparta zavrnila. Zavrnitve teh predlogov kažejo, da nobeni strani ni bilo kaj posebej do miru in vojna je bila neizbežna. Sovražnosti so se začele leta 431 pr. n. š., 15 let po sklenitvi tridesetletnega miru.

Za izbruh peloponeške vojne je Plutarh obtoževal agresivno širjenje Aten in njihove težnje, da bi zavlada Grčiji. Tukidid je menil drugače in je za vojno obtoževal predvsem strah Sparte pred preveliko močjo Aten (1958: 59, 118). Resnica je najbrž nekje vmes. Oba bloka sta se z nezaupanjem gledala vse od konca perzijskih vojn. Sparta je vsekakor vseskozi poskušala obrzdati širjenje atenske moči (na kar kaže že t. i. prva peloponeška vojna), vendar so s svojo agresivno politiko k nezaupanju veliko prispevale tudi Atene. Politični položaj pred peloponeško vojno je bil nekašen status quo, v katerem sta bila oba bloka približno enako močna. Oba pa sta si želela širjenje svojega teritorija in trgovine. Situacijo lahko primerjamo s položajem Evrope pred 1. svetovno vojno. Vsi so si želeli širjenja in s tem tudi vojne in bilo je samo vprašanje časa, kdaj se bo to zgodilo. Z dogodki pri Korkiri in Potejdaji sta obe velesili dobili odličen povod za prekinitve miru.

6.2. ŠTEVILČNOST VOJSKE NA ZAČETKU VOJNE

Tukidid (1958: 97, 98) je v svojem delu natančno navedel vojaške zmogljivosti **Aten**. Te so imele na začetku vojne na voljo 13.000 hoplitov, 16.000 mož v trdnjavah po Atiki ter na mestnem obzidju, 1.200 konjenikov in 1.600 lokostrelcev. Mornarica je imela na voljo 300 trirem, od katerih jih je bilo hkrati največ operativnih 250 (Tukidid 1958: 153). Tistih 16.000 mož, ki jih omenja Tukidid, niso bili hopliti, ampak so najverjetneje predstavljali lahko oboroženo pehoto (French 1993: 43–48). Poleg tega so v vojski služili tudi metojki. Ti so lahko prispevali še 3.000 hoplitov ter neznano število lahke pehote (Tukidid 1958: 107). Točne številke lahke pehote je nemogoče ugotoviti, saj se niso šteli za bojavnike in zgodovinarji tistega časa so le redko navedli njihovo število. Zanje je bil pravi bojvnik le hoplit. Poleg Aten so k vojaški moči prispevali še redki zavezniki. Ladjevje so prispevali

Hios, Lezbos ter Korkira. Hios in Lezbos sta lahko prispevala 50 ladij (Tukidid 1958: 119). Korkira pa je bila druga najmočnejša pomorska sila v Grčiji (Tukidid 1958: 34). Ni bila podložna Atenam in je premogla leta 433 pr. n. š. 110 ladij, ki pa jih je še istega leta v pomorski bitki izgubila kar 70 (Tukidid 1958: 41–44). V kolikšni meri so jih uspeli nadomestiti do začetka vojne se ne ve, so pa leta 427 pr. n. š. kljub državljanski vojni uspeli oborožiti 60 ladij (Tukidid 1958: 183). Ostali zavezniki so dali večinoma denar, redkeje pa tudi kopenske čete, kot npr. v pohodu na Sicilijo leta 415 pr. n. š. (Tukidid 1958: 408). Skupno so Atene in njene zaveznice najverjetneje premogle okoli 400, morda celo 450 trirem.

Vojaške zmogljivosti Aten so znane, povsem drugače pa je s **Sparto in njenimi zavezniki**. O njihovi moči Tukidid nikjer direktno ne poroča. Edini podatek, ki je v njegovem delu prisoten, je da so za pohod v Atiko na začetku vojne zbrali dve tretjini vseh svojih sil (Tukidid 1958: 95). Pač pa se iz njegovega dela in drugih dostopnih dokumentov da ugotoviti vojaško moč posameznih članic Peloponeške zveze. Število celotne vojske Sparte je znano za leto 418 pr. n. š., vendar se verjetno od začetka vojne ni dosti spremenilo. Ob začetku vojne so najverjetneje imeli na voljo okoli 10.000 hoplitov.²⁷ Od tega je bilo elitnih Spartiatov med 3.000 in 4.000. Znano je tudi število hoplitov bojotskih in arkadskih mest. Bojotija je imela na voljo 7.000, Arkadija pa 6.000 hoplitov (Speake 1994: 514). Za Korint obstaja podatek, da je leta 435 pr. n. š. opremil 3.000 hoplitov (Tukidid 1958: 32). Glede na to, da je bil Korint med najmočnejšimi in najbogatejšimi državami Grčije in je imel nekaj manj kot polovico prebivalstva Aten (Speake 1994: 514), je verjetno zmogel opremiti vsaj 6.000 hoplitov. Za ostale zaveznice te številke niso znane, najverjetneje pa so zmogle prispevati še vsaj toliko hoplitov kot Korint. Skupno so torej članice Peloponeške zveze premogle vsaj 35.000 hoplitov, verjetneje pa še malo več. Ta številka se torej približno ujema s tisto, ki jo je podal Bratož (1997: 129), ki meni, da je peloponeška vojska imela 40.000 vojakov. Vsekakor pa je številka 60.000, ki jo je podal Plutarh, previsoka (1982: 186).

O številu lahke pehote imamo na voljo podatek za Bojotijo za leto 424 pr. n. š. Takrat so imeli v bitki pri Delionu poleg 7.000 hoplitov na voljo še čez 10.000 lahko oboroženih (Tukidid 1958: 252). Lahke pehote je bilo torej vsaj še enkrat toliko kot hoplitov. Konjenico so prispevale Bojotija, Fokija in Lokrija (Tukidid 1958: 95). Za bitko pri Delionu vemo, da je v njej sodelovalo 1.000 bojotskih konjenikov. Če k tej številki prištejemo še konjenico Fokije in Lokrije; je jasno, da je imela Peloponeška zveza na voljo vsaj enako močno konjenico.

---

²⁷ Glej prilogo I (o številu Spartiatov in spartanske vojske).

Mornarico so prispevali Korintčani, Megarci, Sikionci, Pelenci, Elejci in Levkadci. O njihovih flotah Tukidid z izjemo Megare ne poroča. Edini podatek, ki ga je navedel Tukidid, se nanaša na bitko pri Siboti s Korkiro leta 433 pr. n. š. V tej bitki je Korint sodelovali z 90 ladjami, Megara jih je prispevala 12, Ambrakijci 27, Elida in Leukada vsaka po 10 ladij, Anaktorijci pa so prispevali 1 ladjo (Tukidid 1958: 41). Ker je bila Korkira nekdanja korintska kolonija, je v tej bitki glavno breme nosil Korint, ki je opremil največ ladij. Ostali so mu pomagali z manjšimi prispevki, čeprav so imeli verjetno vsi še precej ladij doma za stražo. Korkira je v tej bitki sodelovala s 110 ladjami. Korint je bil večji in bogatejši od nje, tako da je imel verjetno kljub izgubam v bitki pri Siboti čez 100 ladij. Megara je leta 429 pr. n. š. imela 40 ladij (Tukidid 1958: 135). O celotni pomorski moči ostalih zaveznic ne vemo ničesar. Če vštejem Megaro in sprejem domnevo, da je imel Korint čez 100 ladij ter da so imeli ostali zavezniki doma še nekaj plovil potem lahko iz teh zelo omejenih in približnih številk sklepam, da je Peloponeška zveza premogla okoli 200 trirem. V to številko sta vključena tudi Sikion in Pelene, ki sta bili majhni mesti ob Korinskem zalivu in večje flote verjetno nista imeli. Na dokaj visoko število ladij kaže tudi dejstvo, da so kmalu po začetku vojne zbrali večje število ladij. Leta 430 pr. n. š. so proti Zakintu zbrali 100 ladij, leto kasneje pa 77 ladij ob vходу v Korinski zaliv (Tukidid 1958: 124, 135).

Atene so imele na voljo precej manj hoplitov kot Peloponeška zveza. Če vzamemo samo število Spartiatov in bojotskih ter arkadskih hoplitov (mesta, za katere imamo dokaj točne podatke), vidimo, da so imeli že samo ti toliko hoplitov, kot Atene (z metojki). Celotna peloponeška vojska pa jih je prekašala za več kot dvakrat. Podobno je s številom lahke pehote, konjenici pa sta bili po številu približno izenačeni. Peloponeška vojska je bila tudi bolj izurjena in vodena, predvsem njen elitni del, ki so ga predstavljali Spartiati. Povsem drugače je bilo pri pomorski moči. Tu so Atene po številu trirem prekašale Peloponežane kar za dvakrat. Poleg tega so bili njihovi mornarji boljše izurjeni in bolj izkušeni. Atene so tudi kontrolirale področja, ki so dobavljala les za gradnjo ladij. Atene so bile torej šibkejša na kopnem, medtem ko so imele na morju izrazito premoč.

6.3. KVALITETA NASPROTUJOČIH SI VOJSKA

Poleg številčnega stanja vojska je na vojskovanje vplivala tudi kvaliteta vojakov. Na kopnem so bili Spartiati daleč najboljše izurjeni vojaki, brez konkurence v celotni Grčiji. Tudi bojotski hopliti so bili po kvaliteti vsaj enaki, če ne celo boljši od atenskih. Enako je veljalo tudi za konjenico, medtem ko je bila bojotska lahka pehota celo boljša (Tukidid 1958: 252). V

kvaliteti oborožitve ni bilo posebnih razlik, saj so bili vsi bolj ali manj enako opremljeni. Peloponežani so bili torej na kopnem kvalitativno in kvantitativno močnejši.

Povsem drugačna je bila situacija na morju. Tam je bila kvaliteta na strani Aten. Imele so boljše grajene in lažje ter s tem tudi bolj okretne ladje. Atene so veliko pozornosti namenjale urjenju svoje mornarice. V letih po perzijskih vojnah so ustanovili pomorsko šolo in Periklej je nadaljeval z razvojem njene tradicije (Rodgers 1980: 120). Njihove posadke in kapitani so bili zato bolj izkušeni in izurjeni od nasprotnika. Ostale polis v Grčiji namreč niso nikoli namenjale toliko pozornosti in denarja za urjenje posadk. Atene so bile poleg tega trgovska vesela in so imele na voljo dovolj denarja za gradnjo in vzdrževanje flote. Na morju je bila slika ravno obratna kot na kopnem. Tu so bile Atene v kvalitativni in kvantitativni prednosti, tako v številu ladij kot v kvaliteti in kvantiteti njihovih posadk.

6.4. STRATEŠKI NAČRTI PRED ZAČETKOM VOJNE

Strategija, ki naj bi jo uporabljali v vojni, se vidi skozi govore, ki so jih imeli vodilni državniki v polemikah ali začeti vojno ali ne. V **Sparti** sta bila prisotna dva različna pogleda. Prvega predstavlja Tukidid v govoru spartanskega kralja Arhidama (*gr. Archidamos*) v spartanski skupščini (Tukidid 1958: 56–58). Arhidam je menil, da je hitra zmaga proti pomorski veseli, kot so Atene, nemogoča. Menil je, da so v številu ladij močno podrejeni in da bo trajalo veliko časa, preden bodo posadke izurili na atenski nivo. Poleg tega Sparta ni imela potrebnih sredstev za gradnjo in vzdrževanje flote, v vojni pa je poleg orožja pomemben tudi denar, ki omogoča njegovo uporabo. V svojem govoru opozarja tudi na dejstvo, da njihova premoč na kopnem ne pomeni kaj dosti, saj pljenje atenskih polj ne bo prineslo odločitve, ker lahko Atene vse potrebno uvozijo po morju. Da bi jim to preprečili, bi morali povzročiti upore njihovih zaveznikov, vendar pa bi tudi za to potrebovali močno mornarico, ki bi jim priskočila na pomoč. Brez zmage na morju Peloponežani ne morejo zmagati v vojni, zato bo ta dolgotrajna in jo bodo bojevali še njihovi otroci. Zaradi vseh teh dejstev je Arhidam predlagal, da z vojno še počakajo ter se nanjo temeljito pripravijo. Med pripravami bi pridobivali nove zaveznike in zbirali denar od Grkov in barbarov²⁸ ali pa pridobivali pomoč v ladjah.

Njegovi nasprotniki so menili, da mora Sparta takoj stopiti v vojno. To so hoteli Korintčani, ki so v svojem govoru pred poslanci skupščine Peloponeške zveze zagovarjali mnenje, da lahko v vojni zmagajo (Tukidid 1958: 71–74). Njihov optimizem je temeljil na dejstvu, da so prekašali Atene v številu vojakov in v njihovi izurjenosti. Ladjevje naj bi

zgradili s pomočjo zakladov iz olimpijskih (*gr. Olympía*) in delfskih (*gr. Delphoi*) svetišč. S temi zakladi bi imeli tudi dovolj denarja, da bi toliko zvišali plače, da bi atenski najemniški veslači dezertirali k njim. Poleg tega bi že ena zmaga na morju pomenila propad Aten. V kolikor bi jim to ne uspelo na hitro, bi sčasoma pridobili izkušnje v pomorskem vojskovanju in potem bi slej ko prej zmagali tudi na morju. Vsaka prednost se namreč izniči s prakso, denar se pa tudi že kje dobi. Atenske dohodke bi lahko omejili z vzpodbujanjem uporov atenskih zaveznikov. Zgradili bi lahko tudi utrdbe v Atiki in jo od tam še dodatno pustošili. Na koncu je prevladalo mnenje Korintčanov in sklenili so, da bodo Peloponežani z dvema tretjinama vseh svojih sil vdrli v Atiko in jo opustošili. S tem naj bi zvalili Atene v bitko in jih porazili (Tukidid 1958: 95–96). Hkrati so poslali poslanca s ponudbo za zavezništvo v Perzijo ter prosili grška mesta v Italiji in na Siciliji, naj jim pošljejo na pomoč 200 trirem (Diodor 1986: 12.41.1), vendar so se vrnili praznih rok. Čeprav je zmagal korintski pogled na vojno pa so se Arhidamovi pomisleki uresničili.

Te razprave so pokazale na glavni problem, ki ga je imela Peloponeška zveza. Kako lahko kopenska sila premaga pomorsko? Njihov cilj za razliko od Perikleja ni bil čimprejšnja sklenitev miru in ohranitev statusa quo, temveč obrzdati moč Aten. Za to pa niso imeli potrebnih sredstev. Niso imeli ne mornarice in ne oblegovalne tehnike, ki bi jim omogočila zavzeti mesto. Ker so Atene zavračale direkten obračun v kopenski bitki, so se odločili za strategijo indirektnega²⁹ pristopa. Z njo so poskušali nasprotnika prisiliti v odločilno bitko, če pa to ne bi uspelo, bi zlomili njegovo ekonomsko moč in mu preprečili uvoz žita.

Tudi **Atene** so bile optimistične glede izida prihajajoče vojne. Periklej je namenil ljudski skupščini govor, v katerem je dokazoval, da so Atene na vojno dobro pripravljene (Tukidid 1958: 82–87). Spartanci so po njegovem mnenju večinoma kmetje, ki ne bodo nikoli mogli zbrati dovolj sredstev, da bi zgradili veliko floto. Poleg tega so imele Atene več pomorskih izkušenj in Peloponežani bi le težko dosegli njihove izkušnje, saj so jih sami pridobivali že vse od perzijskih vojn, pa jih še vedno niso povsem osvojili. Poleg tega jih ne bodo imeli možnosti pridobiti, saj bodo stalno pod blokado atenske flote. Če bi bila ta dovolj velika, sploh ne bi tvegali bitke, brez nje pa ne bi dobili izkušenj. Grožnje, da bi jim z višjo plačo odvzeli najemniške veslače, se Atenam tudi ni bilo treba bati, saj so imele na voljo dovolj lastnega moštva. Poleg tega noben najemnik ne bi tvegjal življenja, da bi se boril pri

---

²⁸ Verjetno tu misli na Perzijce, ki so v zadnji fazi vojne resnično podpirali Sparto z denarjem.

²⁹ Strategija indirektnega pristopa (*angl. strategy of indirect approach*) poskuša vreči nasprotnika iz ravnotežja ter s tem izsiliti neko odločitev (Liddell Hart 1991: 10).

nasprotniku za malo višjo plačo, saj bi bila njihova možnost preživetja proti superiorni atenski mornarici majhna. Denarja za gradnjo ladij in plače mornarjev je bilo več kot dovolj, poleg tega so imele Atene za sabo celotno ekonomsko bazo svojega imperija. Periklej se ni bal niti nasprotnikovih trdnjav v Atiki. Te so sicer lahko delale škodo po podeželju, vendar oskrbe Aten niso mogle preprečiti. Prav tako niso mogle preprečiti, da bi atenska mornarica pristala kjerkoli na Peloponezu in ropala po obali. Kopenska bitka pa po njegovem ne bi prišla v poštev. Sovražnik je bil mnogo močnejši in tudi če bi zmagali, bi kmalu poslali proti njim novo vojsko. Poraz na kopnem bi Atenam zmanjšal ugled in posledica bi bili odpadli zaveznikov in s tem prekinjen dotok denarja. Periklejev načrt lahko strnemo v naslednje točke (Holladay 1978: 299):

- izogniti se poskusom širjenja atenskega imperija,
- izogibanje nevarnim podvigom,
- trdno nadzorovati svoje zaveznike,
- vzdrževati mornariško premoč in preko nje izvajati povračilne akcije,
- izogibanje kopenskim spopadom s premočnim nasprotnikom.

K tem točkam bi sam dodal še širjenje atenske trgovinske prevlade v Grčiji.

Zadnja točka tega načrta je pomenila največji preizkus Periklejeve avtoritete. Izogibanje kopenskemu spopadu je pomenilo, da so se morali prebivalci Atike pred sovražnikom zateči za mestno obzidje. Samih Aten zaradi dokaj nerazvite oblegovalne tehnike niso mogli zavzeti, pač pa so lahko prosto plenili po okolici. Za mnoge majhne države bi takšno plenjenje pomenilo lakoto, toda Atene so lahko vse potrebno uvozile po morju in so za ta namen imele tudi dovolj denarja. Poleg tega moderne raziskave kažejo, da je bila škoda, ki jo je napadalec lahko naredil, majhna. Žito, ki je primerno za žetev, je namreč bolj odporno proti ognju, kot si lahko predstavljamo (Watson v Spence 1990: 101). Na ogenj postane občutljivo šele, če ga pustimo predolgo na polju. Takrat pa Peloponežanov že ni bilo več v Atiki, saj so morali pospraviti lasten pridelek. Pri drevesih in trtah je še težje narediti občutnejšo škodo (Hanson 1989: 3; van Wees v Osborne: 2000: 97). Da bi naredili večjo škodo, bi potrebovali veliko mož, orodja in časa. Ravno slednjega pa niso imeli, saj miličniški sistem ni dovoljeval daljših odsotnosti od doma. Najdaljši vpad v Atiko je tako trajal le 40 dni (Tukidid 1958: 119). Kljub vsemu pa je izogibanje spopadu povzročilo veliko negotovanja med Atenci. Tradicionalno hoplitsko vojskovanje je namreč določalo, da je tisti, ki je izgubil pridelek, doživel moralni poraz (Garlan v Spence 1990: 105). Takšno ravnanje se je štelo tudi za nečastno. Ravno to tradicionalno mišljenje je bila največja grožnja Periklejevi strategiji. Da Atenci ne skrenili z načrtane smeri je moral uporabiti vse svoje politične in retorične spretnosti. Toda samo to ni

bilo dovolj. Da bi vsaj malo dvignil moralo, ni smel pustiti Atike popolnoma nebranjene. Na voljo je imel tri različne možnosti (Spence 1990: 93):

- preventivni napad,
- obrambo na meji ali pa
- mobilno obrambo.

Preventivni napad bi pomenil, da z vsemi silami napadejo Bojotijo in Megaro ter ju premagajo, še preden bi se združili z glavnino peloponeške vojske. Tudi če bi jim to uspelo, kar pa je malo verjetno, bi bila peloponeška vojska še zmerom močnejša. Za obrambo na meji Atike bi potrebovali večje število vojakov, ki pa ne bi mogli zadržati premočnega nasprotnika. Obe opciji sta bili praktično neizvedljivi in v popolnem nasprotju s Periklejevo strategijo, zato mu je ostala le mobilna obramba. Ta je temeljila na dejstvu, da je nasprotniku težko učinkovito uničevati pridelek. Zaradi počasnosti tega opravila se je morala njegova tesna formacija razbiti v več skupin, ki so pokrile večje območje in s tem izboljšale svojo učinkovitost (Anderson v Spence 1990: 101). Večino škode je povzročila lahka pehota, ki je delovala stran od glavne formacije hoplitov (Hanson v Spence 1990: 101). Te raztresene enote so bile posebej ranljive ob nenadnih konjeniških napadih. Tako je glavno obrambno orožje in pomemben faktor Periklejeve strategije postala konjenica (Bugh 1988: 79). Ta je preprečevala, da se nasprotniki niso preveč oddaljili od svoje glavnine in s tem zmanjševala škodo in dvigovala moralo. Ko v Atiki ni bilo peloponeške vojske so obmejne vpade iz sosednjih držav preprečevale posadke v trdnjavah ob meji Atike (Ober v Spence 1990: 96).

Periklej je za dosego svojega cilja združil vojaške, politične, ekonomske in psihološke dejavnike. Združil je vse zmogljivosti države, da bi nasprotniku zmanjšal voljo do bojevanja in ga prepričal, da ne more zmagati. Takšno strategijo je Liddell Hart (1991: 10) poimenoval velika strategija (*angl. Grand Strategy*). Ta je bila povsem obrambno naravnana in njen cilj je bil čimprej izsiliti mir, ohraniti atenski imperij in po možnosti še razširiti atensko trgovino.

6.5. ARHIDAMOVA VOJNA

Peloponeška vojna se je začela leta 431 in končala leta 404 pr. n. š. Deli se na štiri različne faze: na Arhidamovo vojno (431–421 pr. n. š.), Nikijev mir (421–415 pr. n. š.), Ekspedicijo na Sicilijo (415–413 pr. n. š.) ter Dekelejsko vojno (413–404 pr. n. š.). Prva faza vojne se imenuje po spartanskem kralju Arhidamu, ki je poveljeval peloponeški vojski v prvih letih sovražnosti.

6.5.1. PRVI LETI VOJNE

Vojna se je začela z nenadnim napadom Tebancev na mestece Plataje, ki je bilo atenski zaveznik. Za Peloponeško zvezo je bilo mesto strateško zelo pomembno, saj je stalo na poti iz Peloponeza v Tebe. V primeru, da bi ga zavzeli bi bila povezava med Sparto in Tebami lažja. Nenadni napad Tebancev se je ponesrečil in del so jih Platajci zajeli ter usmrtili. Temu dogodku je sledil vdor dveh tretjin peloponeške vojske v Atiko. Ta je najprej napadla Ojnoo, nato pa pustošila po ravninskem, najbolj plodnem delu Atike. S tem je poskušal Arhidam doseči, da bi podeželski prebivalci, ki so težko gledali uničevanje svojega imetja, prepričali Atence, da napadejo sovražnika (Tukidid 1958: 101–102). Nezadovoljstvo in zahteve, da je takoj treba napasti sovražnika, so se res pojavile med njimi, vendar je Periklej trdno držal vajeti in dosegel, da se je njegov načrt izvajal še naprej. Le atenska konjenica je napadala sovražnika. Ker Peloponežani niso dosegli svojega namena so se vrnil na Peloponez, kjer je bila vojska razpuščena in se je vsak lahko vrnil domov. Že pred vpadom so Atene evakuirale prebivalstvo iz podeželja. Ker je tam živela skoraj polovica prebivalcev, je to povzročilo hudo prostorsko stisko (Antika 1998: 449). Le redki begunci so našli streho nad glavo pri sorodnikih in prijateljih, večina pa je iskala zatotišče v nezazidanih prostorih, kjer pa so živeli zelo natrpano in v slabih življenjskih pogojih. Atene so določile 100 trirem z najboljšimi posadkami za rezervo in obrambo Pireja, naslednjih 100 pa so oborožili za povračilni napad na Peloponez (Tukidid 1958: 104–105). Te so plule in plenile po obalah Peloponeza, vendar kakšne večje škode niso naredile. Jeseni so Atene s kopensko vojsko vdrle na področje Megare. To je bila največja kopenska vojska, ki so jo Atene zbrale v celotni peloponeški vojni (Tukidid 1958: 107). Ko so opustošili večino ozemlja, so se vrnil domov, vpadi pa so se ponavljali vsako leto, deloma z vsemi silami, deloma s konjenico, vse dokler niso zavzeli Nizeje leta 424 pr. n. š. Prvo leto vojne je pokazalo, da je Periklejev obrambno-napadalni načrt pravilen in to je le še bolj utrdilo njegovo premoč (Sovre 2002: 220).

Naslednje leto so Peloponežani in zavezniki drugič vdrli v Atiko. Tako kot prvič so tudi zdaj najprej opustošili ravnino, nato pa so se usmerili ob obali v pokrajino Lavrion in nadaljevali s pustošenjem. Tu so imeli Atenci rudnike srebra, ki so bili zelo pomembni za financiranje vojne. Ravno s srebrom iz teh rudnikov so si pred petdesetimi leti zgradili svojo mogočno mornarico. Pri tem vpadu, ki je trajal približno 40 dni, so se najdlje zadržali na Atiškem ozemlju (Tukidid 1958: 119). Ves čas, ko so se Peloponežani zadrževali v Atiki, je po Atenah razsajala kuga (ponovno je izbruhnila leta 427 pr. n. š.). Prišla naj bi iz Etiopije in Egipta in pomorila je skoraj tretjino atiškega prebivalstva (Sovre 2002: 220). Smrtnost je bila še posebej visoka med begunci s podeželja, ki so se gnetli v majhnih hišah in kolibah. Ker jim

je sovražnik pustošil polja pred vrati in ker je v mestu divjala kuga, ni čudno, da je ljudi najprej zajelo malodušje pozneje pa jeza. Glavnega krivca za vse težave so videli ravno v Perikleju, ki jim je svetoval naj se umaknejo v mesto. Perikleja so obsodili na denarno kazen in izgubil je vrhovno poveljstvo, ki ga je opravljal deset let. Vendar ga je ljudstvo kmalu spet izvolilo na to funkcijo.³⁰ Že ko je bil sovražnik še v ravninskem delu Atike, so Atene poslale 100 ladij za izvajanje povračilnih ukrepov. S sabo so imeli 1.000 hoplitov in 300 konjenikov. Opustošili so okolice večih obalnih mest, večjih uspehov pa niso imeli. Spomladi tega leta so tudi Peloponežani prvič uporabili svojo mornarico. Oborožili so 100 ladij in plenili po otoku Zakintu, ki je bil atenski zaveznik, ter se kmalu vrnili.

6.5.2. TRETJE LETO VOJNE

Pozimi naslednjega leta so Atene poslale 20 ladij v Navpakt (*gr. Naúpaktos*) in s tem nadzorovale promet iz Korinškega zaliva. Naslednji velik uspeh te zime je bil zavzetje Potejdaje. Mestu je po dolgotrajnem obleganju zmanjkalo hrane in se je bilo prisiljeno vdati. Potejdaja je bila odslej najmočnejše atensko oporišče na Halkidiki (Sovre 2002: 221). Če je bila zima naklonjena Atenam, pa je bilo nadaljevanje leta manj uspešno. Poleti je umrl Periklej, njegovi nasledniki pa so bili le blede senca tega velikega državnika. Spomladi je peloponeška vojska namesto, da bi zopet vdrla v Atiko, napadla Plataje. Od mesta so zahtevali, da prekine zavezništvo z Atenami in da postane nevtralnno. Platajci so ponudbo zavrnil in peloponeška vojska je začela s sovražnostmi. Najprej so mesto obkolili s palisado iz posekanih dreves, nato pa so začeli z naskokom. Mesto so napadali skoraj tri mesece, vendar brez uspeha.³¹ Ker se jim je hitro zavzetje ponesrečilo, so mesto obdali z zidom ter večino vojske poslali domov. Ostalo jih je le nekaj, ki so nadaljevali dolgotrajno obleganje. Iste pomladi v kateri je potekal boj za Plataje, so Atenci z 2.000 hopliti in 200 konjeniki napadli še druga grška mesta na Halkidiki. Prišli so do mesta Spartol, kjer jih je pričakala sovražna vojska. V bitki, ki je sledila, so nasprotnikovi peltasti zlomili atensko falango in Atenci so se morali umakniti v Potejdajo. Padlo je 140 vojakov, vendar so bili med njimi vsi poveljniki (Tukidid 1958: 131). V tej bitki se je prvič zgodilo, da je lahka pehota premagala

---

³⁰ Periklej je bil nedvomno eden največjih grških državnikov v 5. st. pr. n. š. Tukidid je imel o njem izjemno pozitivno mnenje (1958: 123–124). Periklej je s svojo sposobnostjo in svobodomiselnostjo in spretno retoriko dosegel med ljudstvom izjemno priljubljenost. To mu je omogočalo, da je vodil množico in ne ona njega. Pri njegovih naslednikih je bilo ravno obratno. Da bi se dokopali do slave in priljubljenosti, so namreč popuščali ljudstvu. Zaradi tega pa je bilo zagrešenih mnogo napak, ki so vplivale tudi na izid peloponeške vojne.

³¹ Za podrobnejši opis metod obleganja, ki so jih uporabljali pri Platajah, glej poglavje o obleganju.

hoplitsko falango brez pomoči lastnih hoplitov. Bitka je bila prvo znamenje, da se izključno hoplitska taktika vojskovanja počasi končuje. Kmalu po teh dogodkih so Ambrakijci in Haonci hoteli zavzeti Akarnanijo, ki je bila atenski zaveznik. Menili so, da bi z zavzetjem Akarnanije pridobili odskočno desko za zavzetje otokov Zakinta in Kefalenije, kar bi Atencem močno otežilo plovbo okoli Peloponeza (Tukidid 1958: 131). To bi močno omejilo atensko trgovino na zahodu in njihove vojaške operacije na tem področju, sami pa bi dobili dodatno pomorsko pot na zahod. Za ta načrt so na svojo stran pridobili tudi Peloponežane, ki so jim na pomoč poslali ladjevje in kopensko vojsko. Akarnanci, ki so bili mnogo šibkejši, so se odločili, da bodo branili posamezne občine in se izogibali odprti bitki. Hkrati so pozvali Atence, naj jim pridejo na pomoč. Sovražna vojska je po kopnem napredovala proti najpomembnejšemu mestu Stratosu, medtem ko je ladjevje napredovalo po morju, da bi z akcijami po obali preprečili pošiljanje pomoči v notranjost dežele (Tukidid 1958: 133). Vendar je bil del kopenske vojske, ki so ga sestavljali barbari, preveč bojevit in je prehitro napredoval. Padli so v zasedo in bili poraženi, kar je vzelo pogum tudi ostalemu delu vojske in Akarnanija je bila rešena.

6.5.2.1 POMORSKI BITKI V KORINTSKEM ZALIVU

Tudi ladjevje ni prispelo na svoj cilj. Na dan bitke pri Stratosu so se zapletli v pomorsko bitko z 20 atenskimi ladjami, ki so bile stacionirane v Navpaktu. Peloponežani so bili za bitko nepripravljeni, saj niso pričakovali, da si bodo Atenci, ki so imeli pol manj ladij, drznili napasti. Toda atenski admiral Formion (*gr. Phormión*), ki je bil eden najboljših atenskih pomorskih poveljnikov v celotni vojni, je sovražnika prisilil v bitko na sredini zaliva, kar mu je omogočalo, da je izkoristil boljšo manevrsko sposobnost svojih ladij. Peloponeške ladje, ki so bile težko otovorjene z hopliti, ki so jih vozili v Akarnanijo, se niso mogle kosati z lahkimi atenskimi triremami, zato so jih razporedili v krog s krni obrnjenimi navzven. V sredino so postavili 5 najlažjih ladij, ki so jih hoteli imeti za izpad od blizu, če bi sovražnik kje napadel. S to taktiko so se poskušali izogniti napadu na konec svoje formacije. Vsak tak konec je namreč še posebej ranljiv, ker se drugod ladje varujejo med sabo, na koncu pa sovražnik lahko skoncentrira svoje sile in jih udari v bok (Rodgers 1980: 133). Tak scenarij je bil še posebej verjeten, ker so bili Atenci pravi mojstri manevriranja in so imeli lažje in hitrejše ladje. Formion je hitro opazil slabosti sovražnikove formacije. Atenske ladje so plule okoli sovražnikov in čakale na primeren trenutek. Formion je sklepal, da sovražnikove ladje ne bodo zmogle stati na miru in obdržati formacije, temveč da se bodo zadevale druga ob

drugo, še posebej ko bo iz notranjosti zapihal veter, ki se navadno pojavi ob sončnem vzhodu (Tukidid 1958: 134). Njegova predvidevanja so se uresničila in ko je med sovražnikom nastala zmeda, so Atenci napadli in njihove okretne ladje so imele lahko delo. Potopili ali zajeli so 13 sovražnikovih ladij. S to pomorsko zmago in kopensko zmago pri Stratosu je bila Akarnanija dokončno rešena.

Peloponežani kljub porazu še niso obupali. Svojemu admiralu Knemosu (*gr. Knêmos*) so poslali okrepitve. S 77 ladjami je odplul proti Navpaktu in Formion jim je odplul nasproti. Peloponeške ladje so se zasidrale pri vhodu v Korintski zaliv in čakale saj niso hotele na odprto morje, kjer bi imeli prednost Atenci. Ti pa so jih opazovali od daleč, saj so menili, da je bitka v ozkem zalivu zanje neugodna, in so čakali okrepitev 20 ladij, ki jim je bila poslana. Končno so bili Atenci prisiljeni sprejeti bitko, še preden so prispele okrepitve. Knemos je poslal del svojih ladij proti Navpaktu in Formion ni mogel dopustiti, da bi prepustil to trenutno nezavarovano strateško zelo pomembno mesto (Tukidid 1958: 138). V bitki, ki je sledila, so Peloponežani silovito napadli in zajeli 11 nasprotnikovih ladij. Peloponežani so mislili, da so že zmagali in so v neredu zasledovali ostale atenske ladje. Te so enega zasledovalca potopile, kar jim je dvignilo pogum, ter napadle še ostale sovražnike, ki so bili sedaj v popolnem neredu. Nekatere njihove ladje so v zmedi nasedle na obrežju, 6 pa so jih Atenci tudi zajeli. Poleg tega so osobodili tudi svoje na začetku bitke izgubljene ladje. Peloponeškemu moštvu je popustila morala in ladjevje se je bilo prisiljeno umakniti. Kmalu potem so v Navpakt prispele tudi atenske okrepitve.

Ti dve bitki predstavljata vrhunec v mobilnosti pomorskega vojskovanja. Atenci so bili v tem elementu tako superiorni, da so zmagovali tudi, ko so bili številčno precej šibkejši. Nikoli več ni bila ta taktika tako uspešno uporabljena, kot pod vodstvom admirala Formiona (Rodgers 1980: 136).

6.5.3. ČETRTO IN PETO LETO VOJNE

Poleti 428 pr. n. š. so Peloponežani tretjič vpadli v Atiko. Kot vsakič jih je tudi tokrat spremljala atenska konjenica, ki je preprečevala, da bi se nasprotnikovi lahkooboroženci preveč oddaljili od tabora in naredili preveč škode. Atene so tudi tokrat za povračilo oborožile 30 ladij in jih poslale pleniti po Peloponezu.

6.5.3.1 UPOR LEZBOSA

Takoj po vpadu Peloponežanov je prišla nova preizkušnja za Atene. Otok Lezbos je izstopil iz Delsko-atiške zveze (Tukidid 1958: 147). Ta je bil poleg Hiosa edini, ki je v zvezi obdržal lastno ustavo in ladjevje. Za Atene bi izguba tega otoka pomenila veliko izgubo davkov, še hujša pa je bila nevarnost, da Peloponežani dobijo močno ladjevje in oporišča v Egejskem morju. Od tam bi namreč lahko motili pretok blaga skozi Helespont, ki je bil za Atene življenjskega pomena. Poleg tega bi bil to lahko nevaren zgled ostalim članom zveze. Zato so Atene takoj, ko so izvedele, kaj se pripravlja, poslale nad glavno mesto Mitilene 40 ladij. Mitilenci so poslali poslanca po pomoč v Sparto in v Atene da bi pridobili čas, hkrati pa se je cel otok z izjemo drugega največjega mesta Metimne pripravljal na vojno. Medtem, ko so Mitilenci uspešno prepričevali Sparto, naj jih sprejme v Peloponeško zvezo, so Atene blokirale Mitilene. Peloponežani so sklenili, da bodo na Lezbos poslali ladjevje in z dvema tretjinama sil vpadli v Atiko ter s tem vezali atensko vojsko, da ne bo mogla v polni moči napasti Lezbosa (Tukidid 1958: 153). Atene so takoj zbrale 100 ladij, ki so plenile po Peloponezu. To je povzročilo odpoved načrtovanega vpada, še posebej ker zavezniki Sparte niso bili ravno navdušeni nad vojskovanjem v času, ko se je pobiralo žito s polj. Atene pa so tako lahko pred Mitilene poslale 1.000 hoplitov, ki so mesto obdali z zidom in ga tako blokirali še s kopna.

Spomladi leta 427 pr. n. š. so Peloponežani zbrali 42 ladij ter jih poslali proti Lezbosu. Hkrati so že četrtič vdrli v Atiko in oplenili tiste pokrajine, ki so jim doslej prizanesli, čeprav je bila tokrat njihova primarna naloga preprečiti atenski vojski, iti nad njihovo ladjevje (Tukidid 1958: 157). Medtem je v Mitilenah zmanjkalo žita in ljudstvo se uprlo svojim oblastnikom. Ti so bili nato prisiljeni predati mesto na milost in nemilost Atencem. Ko so peloponeške ladje zvedele za padeč mesta, so se vrnile na Peloponez. Njihova plovba proti Lezbosu je pomenila veliko moralno zmago, saj so bile te po dolgem času prve Atenam sovražne ladje v Egejskem morju in že samo dejstvo, da so Peloponežani zmožni delovati na tem področju, je v Atenah povzročilo veliko skrbi. Morda je ravno zato atenska skupščina določila Mitilencem kazen, po kateri bi vse pobili, otroke in ženske pa prodali v sužnost. Toda že naslednji dan je prevladala trezna presoja in skupščina je spremenila svojo odločitev in določila, naj pobijejo samo tiste, ki so sodelovali pri upor. Poleg tega so Mitilene morale podreti obzidje ter izročiti svoje ladjevje. Odvzeli so jim zemljo ter jo razdelili med Atence. Mitilenci so jo morali obdelovati ter plačevati davek nanjo (Tukidid 1958: 170). Poleti tega leta je Atenec Nikias zavzel tudi otok Minoos in s tem blokiral megarsko pristanišče.

6.5.3.2 PADEC PLATEJ IN DRŽAVLJANSKA VOJNA NA KORKIRI

Med boji za Lezbos se je zapečatila tudi usoda Platajcev. Že pozimi leta 428 in 427 pr. n. š. jim je začelo zmanjkovati hrane. Zato se jih je del odločil, da bodo poskusili prebiti obroč ter zbežati v Atene. Akcijo so temeljito pripravili ter jo tudi uspešno izvedli. Tisti, ki so ostali v mestu, so se bili spomladi zaradi pomanjkanja prisiljeni vdati. 225 moških so Peloponežani obsodili na smrt, ženske pa prodali v sužnost.³²

Približno ob času padca Plataj je na Korkiri izbruhnila državljanska vojna med stranko bogatašev in ljudsko stranko. Bogataši so hoteli otok odtrgati od vpliva Aten ter ga priključiti k Peloponeški zvezi, medtem ko so demokrati temu nasprotovali. Prišlo je do spopadov, v katerih se je boljše odrezala ljudska stranka, bogataši pa so se bili prisiljeni začasno umakniti. Le štiri dni kasneje je pred otok prispelo kar 53 peloponeških ladij, ki so jih poslali v pomoč plemičem. Korkirci so oborožili 60 ladij, v svojih vrstah pa so imeli še pomoč 12 atenskih trirem. V bitki, ki je sledila, so Korkirci zaradi nesloge na svojih ladjah popolnoma odpovedali. Njihov umik so rešile atenske ladje, ki so sovražnika vezale nase, da so se Korkirci lahko umaknili. Spartanski admiral bi morda z malo več odločnosti celo zasedel otok, vendar je dva dni omahoval z napadom. Le dva dni kasneje pa je prispela dodatna atenska pomoč 60-ih ladij, ki so dokončno pregnale Peloponežane ter zavarovale otok. Ljudska stranka je imela sedaj proste roke za dokončen obračun z nasprotniki. Sledili so krvavi obračuni, v katerih je bilo ubitih tudi mnogo nedolžnih ljudi (Tukidid 1958: 184). Grozodejstva so bila tako velika, da so povzročila zgražanje po vsej Grčiji, še posebej ker je bil to prvi tak primer. Kljub vsemu je določeno število nasprotnikov demokratov uspelo pobegniti in ti so vpadali na otok vse do leta 425 pr. n. š., ko so jih dokončno pregnali (Tukidid 1958: 229).

6.5.4. ŠESTO LETO VOJNE

Spomladi tega leta so Peloponežani zopet nameravali pustošiti po Atiki, vendar jim je to namero preprečil potres. Kljub potresu so Atene, kot vsako leto do sedaj, poslale ladjevje na plenjenje po Peloponezu. To je nato odplulo v Navpakt in njihove posadke so pomagale pri napadu na pleme Etolcev, ki so ogrožali mesto. Mislili so, da bodo z nasprotnikom z lahkoto opravili, vendar je njihova množica lahkooborožencev zlomila atensko falango ter jo pregnala

---

³² Število zajetih je majhno, ker so večino prebivalstva, predvsem žensk in otrok, že na začetku vojne evakuirali v Atene (Tukidid 1958: 94).

v Navpakt. Iz tega poraza so se Atene, predvsem njihov briljantni poveljnik Demosten, mnogo naučile o uporabi lahke pehote ter dosedanjega načina bojevanja. Ravno Demosten je v nadaljevanju vojne uspešno uporabljal lahko pehoto, kar je pripomoglo tudi k velikim atenskim uspehom v naslednjih letih.

6.5.4.1 BITKA PRI OLPAH

Po zmagi so Etolcem poslali pomoč še Peloponežani in sicer kar 3.000 hoplitov (Tukidid 1958: 194). S to vojsko so poskušali zavzeti Navpakt, vendar so jim to namero preprečili Akarnanci, ki so na prošnjo Aten v mesto poslali 1.000 vojakov. S tem je bilo to strateško pomembno mesto rešeno, Peloponežani pa so nato svoje sile s pomočjo Ambrakije usmerili na Akarnanijo in jo poskušali zavzeti. Slednji je na pomoč prišel Demosten s svojo vojsko. V odločilni bitki je zmago prinesla ravno njegova taktična novost (Tukidid 1958: 197–198). Ker je bil številčno šibkejši in je sovražnikova vrsta segala preko njegove na desnem krilu, mu je grozilo, da ga bo ta v bitki lahko udarila v bok. Zato je tam postavil zasedo 400 težko- in lahkooboroženih vojakov. Ti so potem, ko je nasprotnik napredoval, udarili v njegovo levo krilo, kar je odločilo bitko, čeprav so Peloponežani premagali njihovo levo krilo. Peloponežani svojega uspeha niso mogli izkoristiti, saj so bili preslabo izurjeni, da bi po preboju nasprotnika udarili v hrbet. Namesto tega so zasledovali poraženo krilo in se vrnili šele, ko je bila bitka izgubljena. Ta bitka je šolski primer, v katerem se je pokazala moč udarca v hrbet sovražnikove formacije. Ker tedanje formacije niso bile sposobne izvajati manevrov, je Demosten to nadomestil s posebno ločeno enoto. To so 50 let kasneje do popolnosti izpilili Tebanci, ki so organizirali posebno enoto 300 vojakov, ki je imela en sam namen - preprečiti sloviti spartanski manever v desno. To je bil prvi peloponeški poraz na kopnem v tej vojni (Hammond 1986: 364). Po tej zmagi sta bila Akarnanija in Navpakt trdno v atenskih rokah. Ker so nadzirali otoke Zakint, Kefalenijo ter Korkiro, so s tem nadzirali tudi promet iz Korintskega zaliva. Poleg tega pa so Atene s tem pridobile odlične baze za trgovanje ter za vojaške pohode na zahod.

6.5.5. SEDMO LETO VOJNE

Spomladi tega leta so Peloponežani petič vpadli v Atiko. Hkrati so poslali ladjevje na Korkiro, da bi pomagali redkim še preostalim upornikom. Tudi Atene so tja poslale ladjevje, ki se je na svoji poti ustavilo pri mestecu Pilos.

6.5.5.1 DOGODKI PRI PILOSU

Kraj leži na polotoku v pokrajini Meseniji in je zelo kamnit in večinoma neposeljen ter približno 80 kilometrov oddaljen od Sparte (Tukidid 1958: 206). Z ostalo celino ga povezuje zelo ozek prehod. Poleg njega se razprostira velik zaliv, ki je bil primeren za pristanišče. Vhod v zaliv zapira otok Sfakterija (*gr. Sphaktería*). Tako Pilos kot tudi Sfakterija imata strmo obalo, polno pečin in le malo točk, kjer je možen pristanek. Od atenskih poveljnikov je samo Demosten uvidel veliko strateško pomembnost polotoka. Mesenci, ki so tam živeli, so bili sovražno nastrojeni proti Sparti, saj jih je ta spremenila v helote. Pilos bi z lahkoto utrdili ter v njem nastanili Mesence, ki bi od tam povzročali veliko škodo. Toda imel je tudi slabe strani. Na voljo je bilo malo hrane in vode, njun dovoz pa je bil spričo dolge poti težaven že v lepem vremenu. Pozimi bi oskrba enot po morju postala nemogoča. Demosten pa je kljub vsemu uspel prepričati poveljnike, da so kraj utrdili z obzidjem, nato pa za posadko pustili Demostena in 5 ladij. Ostali so odpluli proti Korkiri. Prišli so le do Zakinta, kjer jih je dosegel Demostenov klic na pomoč. Medtem je namreč Sparta obkolila Pilos. Njihove kontingente so sestavljali sami Spartiati z najbližjimi periojki. Pilos so napadli s kopnega in na Sfakterijo poslali posadko, da je zaprla vhod v pristanišče. S Korkire je neopazno uspelo priti tudi 60-im peloponeškim ladjam. Pilos je bil tako popolnoma obkoljen in če atensko ladjevje ne bi kmalu prišlo, bi mu trda predla. Spartanci so se dva dni poskušali izkrcati na Pilos, vendar so Atenci dobro branili tiste redke točke, kjer se je dalo pristati, in tudi njihove nesporne vojaške kvalitete in vojaški pogum ni spremenil položaja (Tukidid 1958: 210–211). Tretji dan obkolutve pa je z Zakinta prispelo 50 atenskih ladij. Te so takoj zaplule skozi oba vhoda v zaliv, napadle peloponeške ladje in jih pregnale. S tem so bili Spartiati na Sfakteriji odrezani od celine. Ker na otoku ni bilo izvirov vode so bili praktično pogubljeni. Za Sparto je to pomenilo velikansko tragedijo, saj se je število čistokrvnih Spartiatov vztrajno nižalo in so le s težavo nadzorovali helote. Zato so Atenam ponudili mir. Spartanci so bili za mir Atenam pripravljeni prepustiti določena mesta celo brez boja, le da bi dobili nazaj svoje ljudi. Atene, katerim je pohlep po teh uspehih narastel preko vseh meja, so pod vplivom vojne stranke³³ zavrnilo to ugodno ponudbo.

---

³³ Med vojno sta se v Atenah oblikovali dve struji. Eno je predstavljala t. i. vojna stranka, na čelu katere je bil v tem času demagog Kleon, drugo pa t. i. mirovna stranka, na čelu katere je bil umirjeni Nikias, ki je veljal za prijatelja Spartancev. V času dogodkov pri Pilosu je imel največ vpliva Kleon, zato mir ni bil možen. Tako je ostalo vse do njegove smrti.

Po prekinitvi mirovnih pogajanj so se boji nadaljevali. Atenci so stalno patroljirali okoli otoka ter pazili, da bi jim nasprotniki ne pobegnili. Tudi Atencem ni bilo lahko. V mestu Pilu je bil namreč samo en izvir vode in tudi oskrba je bila slaba, Spartanci pa se niso in niso hoteli predati (Tukidid 1958: 219). To je povzročalo slabo voljo med Atenci, saj so menili, da se bodo ti kmalu prisiljeni predati, ker na otoku ni bilo vode. Kljub blokadi so namreč Spartanci na vse možne načine dostavljali vodo in hrano na otok. Če bi uspeli zdržati do zime, bi bili rešeni, saj takrat Atenci ne bi bili več zmožni oskrbovati svojih čet okoli Peloponeza (Tukidid 1958: 219–220). Kleon (*gr. Kléon*) je zato vzal s sabo 400 lahkooborožencev in odplul proti Pilosu. Tam sta se vojski združili, Demosten pa je že imel pripravljen načrt za izkrcanje na otoku. To je sledilo čez dva dni. Izkrvalo se je 1.600 vojakov lahke pehote ter 800 hoplitov. Nasproti jim je stalo 420 nasprotnikov. Lahka pehota jih je hitro obkolila in od daleč obstreljevala, vse dokler se niso bili prisiljeni vdati.³⁴ V ujetništvo jih je prišlo 292, od tega je bilo 120 Spartiatov, ostali so padli. Na otoku so zdržali 72 dni (Tukidid 1958: 227).

Izguba Pilosa je za Sparto pomenila hud udarec, saj je ta postal glavno oporišče za roparske pohode po Peloponezu, katerih škoda je bila mnogo večja kot škoda ob vpadih atenskega ladjevja. Poleg tega so jim tja bežali še heloti, kar je načenjalo celotno ureditev spartanske družbe. Zato so Atencem vztrajno ponujali ugodne pogoje za mir, če bi dobili Pilos in svoje ljudi nazaj, vendar so Atene vse mirovne pogoje, naj so bili še tako ugodni, zavrnile.

6.5.6. OSMO, DEVETO IN DESETO LETO VOJNE

6.5.6.1 ZAVZETJE KITERE IN NIZEJE

Pomladi leta 424 pr. n. š. so Atene poslale 60 ladij in 2.000 hoplitov na otok Kitero (*gr. Kýthera*), ki leži južno od Peloponeza. Kitera je bila za Sparto zelo pomembna, saj je tam potekalo tisto malo njihove trgovine z ostalim svetom. Na njej so pristajale tovarne ladje iz Egipta in Libije (Tukidid 1958: 232). Preko Kitere bi po potrebi lahko uvozili žito iz Egipta. Otok je tudi zmanjševal plenjenje morskih roparjev po Lakoniji. Izkrcanje Atencev je bilo nepričakovano in ti so z lahkoto osvojili cel otok. Po tem zavzetju so bile Atene na vrhuncu svoje moči. Za njihovo plovbo okoli Peloponeza sedaj ni bilo več ovir. Z otoka so lahko nemoteno plenili tudi po južnem delu Peloponeza in prestregali ladje iz Egipta in Libije (Hammond 1986: 368). Grozilo je celo, da se bo sesula celotna družbena ureditev Sparte.

---

³⁴ Vdaja je bila pri Spartancih zelo redka stvar, saj se je od njih pričakovalo, da bodo v bitki zmagali ali umrli.

Tudi morala njihove vojske je bila na najnižji točki doslej. Nekateri so menili, da je Sparta na kolenih in da je le še vprašanje časa, kdaj bo prisiljena skleniti ponižujoč mir.

Še isto pomlad so Atene poslale vojsko proti Megari. Dogovarjali so se namreč s pristaši ljudske stranke, da bi jim odprli mestna vrata. Zasedli so otoček Mínoo pred pristaniščem Nizejo in čakali na ugoden trenutek. Megara je bila namreč podobno kot Atene oddaljena od morja in z obzidjem povezana s svojim pristaniščem (Tukidid 1958: 240). Ko je nastopil ugoden trenutek, so Atenci z nenadnim naskokom to obzidje uspeli zavzeti. Nato so v enem samem dnevu zgradili oblegovalni zid okoli Nizeje in ker ta ni imela nikakršnih zalog hrane, se je bila prisiljena vdati. Atenci so pristanišče zasedli, ga utrdili ter podrli del dolgega zida ob samem mestu. Megare pa jim ni uspelo zasesti. Ravno takrat se je pri Korintu zadrževala spartanska vojska, ki se je odpravljala v Trakijo (*gr. Thráike*) in takoj odhitela proti Megari. Na poti so se združili z bojotsko vojsko, ki je ravno tako hitela na pomoč. Obe vojski sta se pred mestom postavili za bitko in stranki v mestu sta čakali na njen izid. Potem bi zmagovalcu odprli vrata in mu prepustili mesto. Vendar do bitke ni prišlo, ker so se Atenci umaknili v Nizejo. Bili so namreč številčno šibkejši. Imeli so le 4.000 hoplitov, na peloponeški strani pa jih je bilo 6.000. Oligarhična stranka v Megari je nato odprla mestna vrata Peloponežanom in obračunala z demokrati. Megara je bila odslej trdno v peloponeških rokah. Atene so kljub temu v tej operaciji dosegle pomemben uspeh. Z zavzetjem Nizeje je bila Megara izločena iz trgovine z vzhodom in Atene v tem pogledu niso imele nobenega resnejšega konkurenta več.

6.5.6.2 ATENSKI POHOD PROTI BOJOTIJI

Atene so poleti 424 pr. n. š. začele pogajanja s pristaši demokracije v Bojotiji. Naredili so načrt, po katerem bi napadli Bojotijo hkrati iz Navpakta in iz Aten, tako da bi Bojotijci ne mogli združeni v obrambo. Določili so tudi poveljnika. Silam pri Navpaktu je poveljeval Demosten, tistim v Atenah pa Hipokrat (*gr. Hippokrátēs*). V začetku zime sta poveljnika dobila ukaz za napad (Tukidid 1958: 249). Vendar je prišlo do nesporazuma pri datumu odhoda. Tako je Demosten odplul pred Hipokratom. Tej napaki se je pridružila še izdaja in Bojotijci so se lahko dobro pripravili na obrambo. Ker Hipokrat še ni napadel, so vse svoje sile skoncentrirali proti Demostenu, ki bi moral pristati pri mestu Sife (*gr. Síphai*) in ga zavzeti. Bojotijci so utrdili Sife in mu tako blokirali načrtovani pohod, zato je odplul nazaj v Navpakt. Hipokrat je nato pod orožje poklical vse meščane, metojke in celo nekaj najemnikov ter z njimi odšel proti Bojotiji. Zavzel je obmejno svetišče Delion in tam postavil leseno

utrdbo. Po načrtu naj bi, če bi se prvotni načrt ponesrečil, od tam vpadali v Bojotijo. Bojotijci so medtem zavarovali Sife in odšli proti Delionu. Sledila je edina velika kopenska bitka v vsej Arhidamovi vojni.

6.5.6.2.1 BITKA PRI DELIONU

Bojotijci so imeli na voljo 7.000 hoplitov, 1.000 konjenikov in nad 10.000 pripadnikov lahke pehote (Tukidid 1958: 252). Nasproti jim je stalo enako število hoplitov in konjenikov. Pač pa Atenci niso imeli dobro oborožene lahke pehote, ker je mesto sploh ni premoglo (Tukidid 1958: 252). Število udeležencev pohoda je bilo sicer mnogo večje, vendar vsi niso imeli orožja. Postavitev je bila naslednja: hopliti so bili postavljeni v sredino. Tebansko desno krilo je štelo v globino kar 25 vrst hoplitov, ostali pa kolikor je naneso. Atenska formacija je v globino povsod štela 8 vrst hoplitov. Lahka pehota in konjeniki so bili postavljeni na obeh krilih. 300 atenskih konjenikov je bilo v rezervu pri Delionu, da bi sovražniku med bitko vpadli v hrbet. Za obrambo pred njimi so Bojotijci določili oddelek vojske, ki je to nalogo dobro opravil. Poveljnika sta pred bitko še nagovorila svoje može, da bi jim dvignila moralo, in boj se je začel. Bojotijci so napadli prvi, Atenci pa so jim zdirjali nasproti. Do spopada kril ni prišlo, ker so boj preprečili narasli hudourniki, sredini obeh formacij pa sta se silovito spopadli. Levo bojotsko krilo je bilo potisnjeno nazaj, medtem ko je desno, kjer so skoncentrirali največ vojakov, napredovalo. Potisni sili 25-ih vrst se namreč tanjša atenska linija ni mogla upirati. Na tisti del, ki je izgubljal, je bojotski poveljnik poslal enoto konjenice. Dotlej zmagoviti Atenci so mislili, da prihaja nova sovražnikova vojska, zato jih je prevzel strah (Tukidid 1958: 253). Posledica je bila, da je desno atensko krilo zbežalo zaradi strahu, levo pa zaradi močnejšega nasprotnika in kmalu je bežala celotna atenska vojska. Naslednji dan so Bojotijci zažgali še utrdbo pri Delionu. V bitki je padlo okoli 1.000 atenskih in 500 bojotskih hoplitov. Na obeh straneh je padlo tudi večje število lahkooborožencev. S to bitko je bilo atenskih uspehov v Arhidamovi vojni nepreklicno konec. Bojotija je bila odtlej trdno v rokah oligarhov. Za Atene poraz sicer ni pomenil katastrofe, je pa močno prizadel njihov ugled ter za desetino zmanjšal število njihovo hoplitov. Ugled je izgubila tudi vojna stranka s Kleonom na čelu. To je bila edina bitka v peloponeški vojni, v kateri je sodelovala vsa razpoložljiva atenska vojska.

6.5.6.3 BRAZIDASOV POHOD PO HALKIDIKI

Poleti 424 pr. n. š. je spartanski poveljnik Brazidas odšel s 1.700 hopliti na pohod proti Halkidiki. Bil je eden izmed nove generacije spartanskih poveljnikov, ki je spredvidel, da s tradicionalnim vojskovanjem ne bodo zmagali proti pomorski velesili. Bil je dober in hraber vojak ter odličen diplomat. Vsekakor primeren poveljnik za nalogo, ki si jo je zadal. Njegov načrt je bil, da je treba Atene napasti na edinem območju, ki so mu lahko prišli do živega po kopnem. Na njegovi strani je bilo tudi dejstvo, da so bili prebivalci Halkidike sovražno nastrojeni do Aten. Njegovemu načrtu najbolj vplivni Spartiati sicer niso bili najbolj naklonjeni, vendar so nanj zaradi nesreč, ki so jih prizadele, le pristali in dali Brazidi popolna pooblastila. Za to nalogo je moral reformirati vojsko (Sovre 2002: 229). Ta je bila namreč primerna le za kratke pohode blizu doma. Zato s sabo ni vzel Spartiatov, ampak so njegovo vojsko sestavljali periojki, heloti in najemniki. Jedro vojske je sestavljalo 1.700 hoplitov. Od tega je bilo 700 helotov, ki so jih oborožili na državne stroške, ostali pa so bili najemniki s Peloponeza. Preostanek helotov je služil, kot lahka pehota, periojki pa kot konjeniki in peltasti (Sovre 2002: 230).

Na poti proti Halkidiki je moral Brazidas čez ozemlje Tesalije, ki je bila naklonjena Atenam. Tesalija ni imela neke enotne centralne oblasti, ampak je bila sestavljena iz več neodvisnih delov, ki so jih vodile plemiške družine. Celotni zvezi je načeloval zvezni vladar (Antika 1998: 550). To je Brazidasu omogočilo, da se je z nekaterimi plemenitaši dogovoril o prostem prehodu čez Tesalijo. Uspešno jo je prečkal ter se na Halkidiki združil z makedonskim kraljem Perdikasom (*gr. Perdikkas*). Z njim se je bojeval proti njegovim sovražnikom, nato pa se je usmeril proti svojemu primarnemu cilju. Mesti Akantos in Stagiros je hitro pridobil na svojo stran, nato je odrinil proti atenski koloniji Amfipole (*gr. Amphípolis*), ki so bile eden njegovih glavnih ciljev in eno najpomembnejših atenskih mest v Trakiji (Mitchell 1991: 175). Ta je bila pomembna zaradi pridobivanja lesa³⁵, ki so ga potrebovali za gradnjo ladij (Tukidid 1958: 258). Brazidas se je s svojimi simpatizerji že prej dogovoril o predaji mesta, vendar mu je načrt spodletel. Kljub temu je zasedel okolico in prebivalce začel prepričevati, naj se predajo. Ti so se pustili prepričati, saj jim je ponudil zmerne pogoje. Vsi, ki so hoteli, so namreč lahko svobodno odšli, ostali pa so lahko obdržali vse svoje imetje. Milo ravnanje in držanje obljub je Brazidasu prineslo velik ugled in spoštovali so ga tudi nasprotniki. To mu je zelo olajšalo delo pri prepričevanju mest, naj se mu predajo. Ko so Atenci opazili, da se njihova mesta eno za drugim predajajo, so v preostala

---

³⁵ Les je bil takrat strateška surovina, saj ga je v južnem delu Grčije in na otokih močno primanjkovalo.

poslali vojaške posadke. Zavzetje Amfipol je Brazidasu omogočilo, da je na reki Strimon pri Amfipolah pripravil vse potrebno za gradnjo ladij (Tukidid 1958: 259). Od tam bi namreč lahko motil ladijski promet iz Črnega morja, ki je bil za Atene tako pomemben. Nato se je odpravil na nadaljnje osvajanje Halkidike. K njemu so pristopila še mesta v pokrajini Akte in mesto Torona, kjer je v naskoku premagal atensko posadko.

Vse te izgube so naposled prepričale Atence, da so s Sparto sklenili premirje za dobo enega leta. Bali so se namreč, da bodo izgubili še več mest, Sparta pa se je še vedno trudila, da bi dobila nazaj vojne ujetnike (Tukidid 1958: 262). Bali so se namreč, da jih bodo pobili, če bo Brazidas še napredoval. Premirja Brazidas ni priznal in je še naprej osvajal atenska mesta in kmalu so jim ostale le še Metona, Eion, polotok Palena (Sovre 1958: 230). Tudi Atene niso sedele križem rok in so se pripravljale na protinapad. Brazidas je medtem pozval Sparto naj mu pošlje pomoč in zopet odšel s Perdikasom na pohod proti makedonskim sovražnikom. Toda pohod se je izjalovil in makedonski kralj je bil odtlej sovražno nastrojen proti Peloponežanom. Perdikas je s svojimi zvezami med mogočniki v Tesaliji onemogočil prihod spartanskih okrepitev. Medtem je atenska vojska obkolila mesto Skiono in Brazidas se je znašel ujet na Halkidiki, med Makedonijo, Tesalijo in atensko vojsko. To je demosu v Atenah zopet dvignilo pogum in vojna stranka je zopet pridobila na ugledu. Ko je preteklo enoletno premirje, je bil Kleon izvoljen za poveljnika atenskih sil na Halkidiki. Z okrejitvami je zavzel Torono in odšel proti Amfipolam, da bi obračunal z Brazidasom. Ta se je že pripravljal na spopad in ko je opazil, kako Kleon, ki je nasprotnika podcenjeval, nepripravljen na spopad napreduje, je ukazal nenadni izpad z mesta. Ta je nasprotnika ujel nepripravljenega in sledila je gladka zmaga Peloponežanov. V bitki je padlo kar 600 Atencev in samo 7 Peloponežanov (Tukidid 1958: 281). Med padlimi sta bila tudi Kleon in Brazidas.

6.6. STRATEŠKE POSLEDICE ARHIDAMOVE VOJNE

Prva leta vojne so potekala popolnoma po načrtih. Peloponežani so vdirali in plenili po Atiki, Atenci pa so jim vračali s plenjenjem po obalah Peloponeza in Megare. V ekonomski vojni so bili Atenci mnogo bolj dejavni. S plenjenjem Megare so ekonomsko uničevali svojega trgovskega tekmeča. Hkrati so s Korkiro dobili odlično bazo za trgovino na zahodu ter iz Navpakta motili tudi trgovino Korinta. Leta 427 pr. n. š. so z zasedbo Minoe uspešno blokirali megarsko pristanišče Nizejo in s tem še bolj omejili trgovino tega mesta. Periklejeve strategije so se z izjemo intervencije na Siciliji leta 427 pr. n. š. držali tudi še po njegovi smrti (leta 429 pr. n. š.), vse do leta 426 pr. n. š. Takrat so Atene pod Kleonom in Demostenom dale

prednost bolj ofenzivni strategiji (Liddell Hart 1991: 10). Periklejevi obrambni strategiji so dodali še ofenzivo proti ekonomskim zmogljivostim in proti socialno-politični moči nasprotnika.³⁶ Sedaj ni šlo več samo za sklenitev miru, temveč za to, da bi iz vojne potegnili čim več. Ta strategija je prinesla prve rezultate z zavzetjem Pilosa. Z njim so dobili stalno oporišče za pljenje po Peloponezu. Poleg tega so s tem zadeli v samo jedro spartanske družbene ureditve. Z Mesenije so se jim začeli upirati in uhajati heloti, brez katerih spartanska družba ni mogla delovati. Zavzetje Kitere in Nizeje je pomenilo nov udarec Peloponeški zvezi. Atenska blokada je počasi zapirala obroč okoli Sparte. Atene so imele utrjen Pilos, Kitero, Nizejo, Mino in še nekaj manjših utrd, njena flota pa je imela oporišča na Korkiri, Kefaleniji, Zakintu, Navpaktu ter v Akarnaniji (Hammond 1986: 369). Vse te pridobitve so bile pomembne tudi za atensko trgovino. Z zasedenima Pilosom in Kitero so imeli možnost neovirane plovbe okoli Peloponeza. Z zavzetjem Nizeje pa so Megaro izločili iz trgovine z vzhodom. Atene so bile tedaj na vrhuncu moči, a za svoje uspehe so plačale visoko ceno. Kuga je pobrala tretjino prebivalstva in od vseh hoplitov na začetku vojne, so jih imeli sedaj na voljo le še okoli 8.000 (Hammond 1986: 369). Še vedno pa so imeli superiorno floto.

Sedaj so Atene imele na voljo dve dobri možnosti. Prva je bila, da sklenejo ugoden mir s Sparto, druga pa, da še nadalje izkoriščajo svoje nove pridobitve in poskusijo Sparto uničiti s upori helotov. Namesto tega so izbrali napad na Bojotijo in s tem še dodatno izčrpali svoje že načete hoplitske vrste. S tem so najverjetneje poskušali po delih uničiti Peloponeško zvezo. Če bi zavzeli Bojotijo, bi Peloponeška zveza izgubila večino konjenice ter večje število hoplitov. Toda kljub vsemu Atene še vedno ne bi bile dovolj močne, da bi preostale članice premagale na kopnem. Edina korist bi bila v izgubi političnega ugleda Sparte, kar bi morda povzročilo prestop nekaterih njihovih zaveznic v atenski tabor. Kljub vsemu pa je bila ta operacija zelo tvegana in je imela le malo možnosti za uspeh. To je bil popoln odstop od Periklejeve strategije, ki jim je do tedaj prinesla toliko uspehov. Z bitko pri Delionu leta 424 pr. n. š. je bilo konec atenskih upov o zasedbi Bojotije. S tem porazom, ki sicer ni bil usoden, so izgubili 10 % svojih že tako maloštevilnih hoplitov, ki bi jim še kako prav prišli na Halkidiki. To so spričo svoje kampanje popolnoma zanemarili, kar pa je Brazidasu močno olajšalo delo. Če bi se držali Periklejevih načel in bi namesto v Bojotijo hoplite poslali na Halkidiko, bi bila slika morda drugačna. Po porazu v Bojotiji so se Atene vrnile k Periklejevi strategiji in napele vse sile, da bi obdržale Halkidiko. Toda bilo je prepozno in s porazom pri Amfipolah leta 422 pr. n. š. je celotno področje padlo nasprotnikove roke.

---

³⁶ Liddell Hart to imenuje velika strategija indirektnega pristopa (*angl. Grand strategy of indirect approach*) (Liddell Hart 1991: 12).

Peloponeška zveza se je svojega prvotnega načrta držala še dlje kot Atene. Leto za letom so vpadali v Atiko, vendar to ni prineslo nikakršnih strateško pomembnih rezultatov. Atene niso pristale na kopensko bitko in so vse potrebno uvozile po morju. Neuspeh so doživeli tudi v nameri, da preženejo Atence iz Korkire in Navpakta. Edini uspeh je bil zavzetje Plataj. S tem so sprostili kopensko povezavo Peloponeza z Bojotijo. Njihov načrt, da bi zgradili mornarico in začeli spodbujati upore, se je popolnoma ponesrečil. Oba pomorska poraza pred Navpaktom sta močno omejila delovanje njihove mornarice. Spodbudili so edino upor Lezbosa, ki pa mu zaradi svoje šibke mornarice niso mogli priti na pomoč in je zato kmalu padel nazaj v roke Atencem.

Z izgubo Pilosa in Kitere se je Sparta znašla v zelo težavnem položaju in je zato ponudila mir. Ta je bil zanjo zelo neugoden, vendar so ga Atenci kljub temu zavrnil. Če bi bil Periklej še živ, verjetno sploh ne bi pomišljal in bi mir takoj sprejel (Holladay 1978: 427). Šele hudi porazi v letih 425 in 424 pr. n. š. so v Sparti spodbudili mlajše generacije, da so dosegle spremembo strategije. Opustili so nekoristne vpade v Atiko ter sprejeli zamisli svojega najsposobnejšega moža. Njegova vojska je obšla Atene in napadla korenine atenske moči na Halkidiki, ki je veljala za njihovo Ahilovo peto (Liddell Hart 1991: 12). To je bilo namreč edino atensko ozemlje, ki jim je bilo dostopno po kopnem. Nadvse čudno je, da te poteze niso potegnili že takoj na začetku vojne. Brazidas je svojo nalogo mojstrsko izpeljal in zavzel celotno območje. Atene so s padcem Amfipol izgubile dragocene pošiljke lesa, ki jih je sedaj Brazidas začel uporabljati za gradnjo ladij na tem območju. S tem je Atence prijel, kjer so bili najbolj občutljivi. S temi ladjami bi lahko motil promet iz Črnega morja, od koder so Atene dobivale življenjsko pomembne pošiljke žita. Poleg tega so atenski podložniki v severnem Egejskem morju že začeli načrtovati upore. To je bila za Atene zadostna grožnja, da so sklenile sprejeti mir s Sparto.

6.7. NIKIJEV MIR

S smrtjo Kleona in Brazidasa in prihodom zmernežev na oblast so bila vrata miru dokončno odprta (Plutarh: Nicias). Obe strani sta bili sedaj pripravljene na trajen mir. Sparta zaradi dogodkov pri Pilosu, Atene pa zaradi izgube večine Halkidike. Mir je bil sklenjen leta 421 pr. n. š. in sicer za dobo 50 let. Nikijevega³⁷ miru ne moremo imenovati doba miru, ker mirovne pogodbe preprosto nihče ni spoštoval in nasprotnika sta si škodila kolikor sta si le

---

³⁷ Mir se imenuje po atenskem politiku Nikiasu, ki si je za mir s Sparto najbolj prizadeval (Plutarch 1996: Nicias).

mogla, čeprav do odkritih medsebojnih spopadov ni prišlo (Tukidid 1958: 287). Sovre (2002: 232) ga je imenoval kar »gnili mir«.

6.7.1. NEIZPOLNJEVANJE DOLOČB MIRU

Po mirovni pogodbi bi si morala nasprotnika vrniti osvojene kraje. Za Sparto je to pomenilo, da mora izdati Halkidce, Atene pa bi se morale odpovedati strateškim pridobitvam Pilosu in Kiteri. Žreb je določil, da mora Sparta prva vrniti osvojena mesta. Obe strani sta si vrnila ujetnike, Sparta pa ni izročila Amfipol, pač pa je samo umaknila svojo vojsko s Halkidike. Atene zato niso izročile Pilosa, ampak so od tam samo umaknile svojo posadko in Mesence, ki so ropali po Peloponezu. Proti miru so bili tudi Elida, Mantineja, Bojotija in Korint. Zlasti slednji, ki ni hotel pustiti na cedilu mest na Halkidiki, je bil najbolj proti in si je prizadeval za nadaljevanje vojne (Sovre 2002: 232). Ta mesta so med sabo sklenila zvezo, češ da jih je Sparta pustila na cedilu, Korint pa je hujskal Argos, naj Sparti napove vojno. Ta je zato z Atenami sklenila zvezo, ki pa ni dolgo trajala. Zavzeta mesta še vedno niso bila vrnjena in v Atenah je vojna stranka spet postala najvplivnejša. Za stratega je bil izvoljen Alkibiad (*gr. Alkibiádes*), ki si je prizadeval za ločitev Aten in Sparte ter za zvezo z Argosom.

6.7.2. VOJNA MED SPARTO IN ARGOSOM

Argos je bilo mesto na Peloponezu, ki se je po moči lahko meril s Sparto (Tukidid 1958: 288). Imel je demokratično ureditev, dotlej je bil nevtralen in od vojne je imel samo korist. Dolgo obdobje miru je napolnilo državno blagajno ter povečalo število hoplitov (Diodor 1989: 12.75.6). Sedaj, ko se je mir, ki so ga sklenili s Sparto iztekal in ko ji je ugled zaradi porazov močno padel, je hotel prevzeti vodstvo na Peloponezu. Alkibiad je dosegel, da sta Argos³⁸ in Atene podpisala obrambno pogodbo za 100 let. K njima sta se priključila še Elida in Mantineja (Tukidid 1958: 298; Plutarch: Nicias). Korint in Bojotija pa sta se vrnila v objem Sparte. Že naslednje leto (419 pr. n. š.) je Alkibiad dosegel skupni pohod proti Epidavru, ki je bil zaveznik Sparte. S tem je bilo konec zveze med Atenami in Sparto in sovražnosti so se zopet začele. Poleti 418 pr. n. š. je Sparta napadla Argos. Z njimi so korakali vsi zavezniki, medtem ko so Argosu pomagali Atenci in Mantinejci. Pred Argosom sta se obe vojski srečali, vendar do bitke ni prišlo. Spartanski kralj Agis (*gr. Ágis*) in poveljnik nasprotne

---

³⁸ Kot v Atenah je tudi v Argosu vladala demokracija, kar je nedvomno olajšalo prizadevanja Alkibiada.

vojske sta sklenila 4 mesečno premirje (Tukidid 1958: 304–305). Toda vodilni predstavniki obeh strani so bili s tem nezadovoljni in so svojima poveljnikoma očitali strahopetnost. Agis je bil celo obsojen na plačilo visoke denarne kazni. Zato so se takoj, ko je preteklo premirje, zopet začeli boji. Sparta je zbrala svojo celotno vojsko in brez zaveznikov odkorakala proti Mantineji, kjer se je zadrževal nasprotnik. Tam so Spartanci vse postavili na kocko in začeli bitko, ki je bila največja v peloponeški vojni.

6.7.2.1 BITKA PRI MANTINEJI

Oba nasprotnika sta bila pred bitko številčno približno enaka, čeprav je točne številke nemogoče ugotoviti. Na obeh straneh naj bi bilo okoli 10.000 hoplitov in še množice lahke pehote (http://www.tulane.edu/~august/H310/handouts/Military_c.htm, 15. 2. 2002). Med Spartanci so bili tudi skoraj vsi Spartiati. Vsak poveljnik je svoje moče pred bitko ohrabil z govorom in temu je sledil spopad. Spartanci so napredovali umirjeno po taktu svojih piskačev, medtem ko so Argejci napadali v precejšnem neredu (Tukidid 1958: 310). Obe vrsti sta se med približevanjem raztegnili v svojo desno stran. Zato se je zgodilo, da sta bili sovražni vrsti vsaka na svojem desnem krilu raztegnjeni čez sovražnika (Tukidid 1958: 308). Pri tem je na levi strani spartanske formacije nastala velika vrzel, skozi katero so vdrli nasprotniki, z druge strani pa jih je obkoljevala vrsta, ki je segala preko njih. Levo spartansko krilo je bilo tako poraženo in preživeli so zbežali. Tedaj pa se je pokazala vojaška kvaliteta Spartiatov. Na sredini in desnem krilu so nasprotnika potisnili nazaj in ga ujeli v klešče. Sledil bi popoln poraz nasprotnika, če se ne bi izkazala njegova konjenica (Tukidid 1958: 311). Agis je nato preusmeril svoje enote proti premaganemu levemu krilu, kar je omogočilo poraženim nasprotnikom na desnem varen umik. Ko so zmagoviti Argejci opazili, da prihajajo Spartiati so se hitro umaknili. V bitki je padlo 700 Argejcev, 200 Mantinejcev in 200 Atencev. Spartanci so izgubili 300 mož.

6.7.2.2 POSLEDICE BITKE

Zmaga pri Mantineji je Sparti vrnila staro slavo. Argos je sklenil mir in izstopil iz zveze z Atenami. Hkrati je bila ukinjena demokracija in oblast v Argosu so prevzeli plemiči (Tukidid 1958: 314). Tudi Mantineja je prekinila zvezo z Atenami, saj se brez Argosa ni mogla upirati Sparti, ki je bila sedaj nedvomno najmočnejša država Peloponeza. Tudi Peloponeška zveza je zopet zasijala v vsem sijaju. Le Argos se je leto kasneje uprl, vzpostavil demokracijo ter se zopet povezal z Atenami.

6.7.3. ZAVZETJE MELOSA

Poleti 416 pr. n. š. so Atenci najprej odšli na pomoč Argosu, nato pa so odpluli proti otoku Melosu. Melos je otok v Kikladih v Egejskem morju. Na njem so živeli spartanski izseljenci, ki se kljub svoji otoški legi niso podredili Atenam. Atene so jih sedaj hotele prisiliti k vstopu v Delsko-atiško zvezo. Otočani na to niso pristali, pač pa so jim ponudili, da še naprej ostanejo nevtralni (Tukidid 1958: 321). Atenci tega niso sprejeli in so jim napovedali vojno. Melijci so se bili po krajšem obleganju prisiljeni vdati in Atenci so vse moške pobili, ženske in otroke pa prodali v suženjstvo. Nato so na otok naselili svoje izseljence.

6.8. STRATEGIJA V NIKIJEVEM MIRU

Izguba Halkidike je za Atene pomenila hud udarec, vendar odločitve ni prinesel. Atenski uspehi pri Navpaktu in proti Megari so močno škodovali trgovini Korinta in Megare, vendar večinoma agrarne države Peloponeza z njimi niso resneje prizadeli. Njihovi uspehi pri Pilosu so skoraj prisilili Sparto k kapitulaciji, vendar je vzdržala in z zavzetjem Halkidike vzpostavila ravnovesje. Sedaj sta se obe strani znašli v nekakšnem pat položaju. Atene bi za dokončno zmago morale zmagati na kopnem, Sparta pa bi za dosego istega cilja morala premagati atensko ladjevje v njenih domačih vodah Egejskega morja (Buck 1988: 75). To pa je bilo za obe strani v tistem trenutku neizvedljivo. Ker obe strani nista našli rešitve, sta sklenili mir, čeprav je bilo že takoj jasno, da ne bo dolgo trajal. Obe strani sta ga namreč sprejemali bolj kot nekakšno podaljšano premirje.

Med leti 420 in 419 pr. n. š. je vojna stranka v Atenah sprejela novo strategijo, ki bi jim omogočila rešitev pat položaja. Poleg vpadov so imeli na voljo dve možnosti (Buck 1988: 76):

- prva je bila, da uničijo enotnost Peloponeške zveze z drugimi metodami, kot so blokade in vpadi,
- druga pa je bila, da pridobijo nove dežele, ki bi jim zagotavljale dovolj vojakov, da bi se lahko s Peloponeško zvezo spopadli na kopnem.

Pod Alkibiadovim vplivom in dejstvom, da so bile mnoge članice Peloponeške zveze zelo nezadovoljne s podpisom miru, so se odločili za prvo možnost. Če bi jim uspelo pridobiti dovolj držav, bi to oslabilo vojaško moč nasprotnika ter Atenam morda dalo zadostno število vojakov, da bi lahko nasprotnika premagali v kopenski bitki. Atenam je uspelo na svojo stran

pridobiti Argos ter nekdanji članici Peloponeške zveze Elido in Mantinejo. S tem so imele Atene že skoraj dovolj vojakov, da bi se spustile v kopensko bitko, pa tudi odlične postojanke za vpade na Peloponez z vseh strani. Tega Sparta ni mogla dopustiti in je zbrala nekaj več kot 20.000 hoplitov ali skoraj dve tretjini tedanje peloponeške vojske. S to vojsko je odkorakala nad Argos. Ta jim je lahko nasproti postavil 6.000 svojih hoplitov, Elida in Mantineja sta jih prispevali še vsaka po 3.000, 3.000 pa so jih dobili še iz vrst svojih zaveznikov (Hammond 1986: 383). Atene so imele takrat na voljo 8.000 hoplitov. Če bi jih tja poslale vsaj 6.000, bi bile sile izenačene in bi imeli lepe možnosti za zmago. Toda Atene tega niso storile in s tem so zamudile prvo lepo priložnost za zmago v vojni. Argos in Sparta sta se dogovorila o premirju in do bitke sploh ni prišlo. Toda kmalu se je Atenam ponudila še boljša priložnost. Zaradi nezadovoljstva v Sparti je moral njen kralj ponovno napasti Argos, to pot brez pomoči zaveznikov, vendar je bil to pot brez njih tudi Argos. Pridružilo se jim je le 1.000 Atencev. Prišlo je do bitke, v kateri je bilo število hoplitov izenačeno. Bitko pri Mantineji je Sparta dobila zaradi večje kvalitete svojih hoplitov. Če bi Atene poslale tja večji kontingent svojih hoplitov, bi v bitki najverjetneje zmagali, kar bi pomenilo konec Sparte.³⁹ Tako pa je bilo konec zveze med Atenami in Argosom. Elida in Mantineja sta se vrnila v Peloponeško zvezo in Sparta je obnovila svoj ugled.

6.9. EKSPEDICIJA NA SICILIJO

6.9.1. ATENSKÉ INTERVENCIJE NA SICILIJU PRED LETOM 415 PR. N. Š.

Atensko zanimanje za Sicilijo se je rodilo že mnogo pred letom 415 pr. n. š. Že leta 427 pr. n. š. je atensko ladjevje pomagalo nekaterim mestom v boju s Sirakuzami. Uradno je pri tem šlo za pomoč prijateljskim mestom, dejansko pa so poskušali preprečiti pošiljanje hrane⁴⁰ na Peloponez. Hkrati so preverjali, če bi si morda lahko kdaj v prihodnosti otok tudi podredili (Tukidid 1958: 188). Atene so se na Siciliji s spremenljivo srečo bojevale vse do leta 425 pr. n. š., ko so se umaknili in svoje zaveznike prepustili samemu sebi. Le leto dni kasneje so sicilijanska mesta sklenila mir, katerega del je bil tudi dogovor, da v bodočnosti ne bo nihče več klical na pomoč tujih zaveznikov. Sicilija naj bi pripadala Sicilijancem. Od takrat se Atene v dogodke na otoku niso več vmešavale. Le leta 422 pr. n. š. so poslale

---

³⁹ Vzrok, da tega niso storile, sta bila dva. Prvi je bil, da je bila takrat v Atenah na oblasti prospartanska stranka s Nikiasom na čelu, drugi pa, da so se Atenci v kopenskih spopadih s Sparto vedno neprijetno počutili in so se jim izogibali, če se je le dalo (Kagan 1987: 423).

⁴⁰ Sicilija je bila v tistih časih pomembna izvoznica žita.

protestno poslanstvo v Sirakuze, ker so si te prisvojile nekaj zemlje atenskega zaveznika. Ko so nekaj let pozneje Sirakuze in Selinuntinci napadli Segesto, se je ta obrnila po pomoč k Atenam. Če ti ne bi intervenirali, bi njihov ugled na Siciliji močno padel in tudi dober izgovor za osvajanje otoka bi šel po zlu. Poleg tega bi v primeru zmage Sirakuze postale premočne in bi si morda lahko pričele podrežati celoten otok. Pozneje bi lahko zaradi sorodstvenih vezi (kot Dorci Dorcem) Peloponežanom pomagali zlomiti Atene (Tukidid 1958: 328). Ta misel je le še prilila olja na ogenj zagovornikom intervencije. Segesta je atenske apetite še dodatno spodbujala z obljubami o financiranju njihove odprave.

6.9.2. PRIPRAVE NA POHOD

Atene so sklenile, da bodo prošnji za pomoč ugodile. Tedaj je prišel na svoj račun Alkibiad. V bodočem pohodu je videl priložnost za lastno slavo in bogastvo. Skupščini je prigovarjal, da njihova naloga ni samo pomoč zaveznikom, temveč osvojitve Sirakuz in celotne Sicilije, potem bi lahko premagali še Kartagino ter Peloponežane in Atene bi postale edina velesila v Sredozemlju. Demos je bil seveda navdušen nad temi idejami in skeptikov ni nihče poslušal. Eden glavnih skeptikov je bil Nikias, preudaren in močno cenjen mož. On je opozarjal, da je otok prevelik, da bi ga lahko osvojili. Celo Kartagina, ki je imela večji imperij in je bojevala več vojn na otoku, si ga ni uspela podrediti (Diodor 1989: 12.83.6). Tudi če bi jim to uspelo, je preveč oddaljen, da bi na njem obdržali svojo oblast. Svaril je, da si bodo s pohodom ustvarili le nove sovražnike, medtem ko mir s starimi ni bil niti najmanj trden (Tukidid 1958: 330). Svaril je, da je Halkidika še vedno v sovražnikovih rokah in da so si sami komaj opomogli od vojne in kuge. Tudi če bi Siciliji zavladale Sirakuze, te ne bi stopile v vojno, saj bi jim morebitni atenski napadi in odpadla mesta povzročila preveč škode. Toda na vsa svarila tega »starega in modrega moža« se je ljudstvo požvižgalo. To se je že videlo na čelu velikega atenskega imperija. Poleg tega so vsi videli v pohodu korist zase. Starejši možje nove osvojitve, mladi so bili željni pustolovščin in novih dežel, številni najemniki pa so videli lepo priložnost za zaslužek (Tukidid 1958: 338). Ko je Nikias videl, da njegovih svaril nihče ne upošteva, je poskušal Atence zastrašiti z močjo nasprotnika, dosegel je pa le to, da so se na pohod temeljito pripravili.

Najmočnejše mesto na Siciliji so bile Sirakuze. Te so se z Atenami lahko primerjale po velikosti, prav tako pa tudi po gospodarski in vojaški moči (Tukidid 1958: 336; Plutarch: Nicias). Njihova državna ureditev je bila demokracija, zato Atenci niso imeli možnosti povzročiti razkola med strankami in mesta zavzeti z izdajo (Tukidid 1958: 407). Poleg tega so

pridelali toliko žita, da jim ga ni bilo treba uvažati, ter so imeli močno konjenico. Proti takemu nasprotniku je bila pomorska moč premalo, nujno je bilo treba zbrati še močno kopensko vojsko, ki bi mesto lahko blokirala tudi s kopnega. Vojaki so prihajali z vseh koncev in na koncu so zbrali 134 trirem, 5.100 hoplitov, 480 lokostrelcev, 700 pračarjev in 30 konjenikov. Poleg vojnih so jim proti Siciliji sledile še mnoge trgovske ladje, ki so prevažale žito, kamnoseke, tesarje in vso drugo logistično oskrbo (Tukidid 1958: 347). Za poveljnike te armade je bil kljub nasprotovanju ekspediciji izbran Nikias, poleg njega pa še Alkibiad in Lamah (*gr. Lámachos*).

6.9.3. PRIHOD EKSPEDICIJE V ITALIJO

Vse to ladjevje je odplulo do Korkire in nato proti Tarentu. Ko so prišli do Italije, jih je čakalo neprijetno presenečenje. Tamkajšna mesta jim namreč niso dovolila trgovati in se izkrcati. Lahko so se le zasidrali in vzeli vodo. Nekatera mesta jim niso dovolila niti tega (Tukidid 1958: 347). Nato so se odpravili proti Regiju, kjer so jim dovolili postaviti tabor in trgovati zunaj obzidja. To je bilo pomembno, zlasti ker vojska s sabo ni imela zalog za dlje kot 2 meseca, zato je bila nadaljnja oskrba odvisna od lokalnih tržnic (Rodgers 1980: 149). Od tam so Atenci poslali poslanca po obljubljeni denar v Segesto, vendar so se vrnili praznih rok. Segestanci so jih namreč z obljubami o lastnem bogastvu samo hoteli zvbati v vojno, za financiranje ekspedicije pa niso imeli niti približno dovolj denarja (Tukidid 1958: 348). Poleg tega so Atence spremljali z nezaupanjem, ker so videli, da ti niso prišli kot rešitelji, ampak kot zavojevalci. Nesodelovanje Segeste je pri poveljnikih sprožilo polemiko o nadaljevanju vojne. Nikias je hotel, da gredo na Selinunt, zaradi katerega so bili pravzaprav poslani, in se nato vrnejo v Atene. Alkibiad je na svojo stran hotel pridobiti sicilijanska mesta ter nato napasti Selinunt in Sirakuze, Lamah pa je hotel takoj napasti Sirakuze. Slednji je na koncu podprl Alkibiada in njuna je obveljala. Atencem sta se pridružili le mesti Naksos in Katana. V Katano so odtlej preselili tudi glavni stan, ki je tam ostal vse do konca bojev na otoku. Medtem ko so Atenci iskali zaveznike, pa so se Sirakuze pripravljale na vojno.

6.9.4. ODPOKLIC ALKIBIADA

Že pred odhodom odprave je nekdo na vratih atenskih svetišč poškodoval svete podobe. Država je razpisala visoko nagrado za informacije o krivcih, vendar jih niso našli. Nekateri so za to dejanje obtoževali Alkibiada, kar so njegovi politični nasprotniki takoj

pograbili. Ti se ga, dokler je bil v mestu niso upali obtožiti, zato so mu pustili, da je vodil odpravo. Ko je ladjevje odplulo, se je spet začela preiskava, ki je za glavnega krivca po krivici določila prav njega. Hoteli so mu soditi in ga ubiti, zato so na Sicilijo poslali ladjo, ki bi ga pripeljala domov. Alkibiad se je vkrcal nanjo, vendar je kmalu zavohal, kaj mu preti, ter pobegnil naravnost na Peloponez, k Spartancem. V odsotnosti je bil obsojen na smrt.

S to potezo je atenski demos še enkrat pokazal vso svojo omejenost. Sredi odprave so odpoklicali edinega moža, ki jo je bil sposoben voditi. Poleg tega so z njim Spartanci dobili vrhunškega vojaškega svetovalca in diplomata, ki je poznal vse slabosti Aten. Ravno on je prepričal Sparto, da je ponovno stopila v vojno (Tukidid 1958: 368–371). Poleg tega je svetoval, naj Sparta zavzame in utrdi Dekelejo v Atiki. S svojimi nasveti je bil eden od ključnih dejavnikov, ki je pripomogel k porazu Aten pred Sirakuzami.

6.9.5. ZAČETNI SPOPADI PRED SIRAKUZAMI

Po odhodu Alkibiada se je poletje nagibalo h koncu, Atenci pa niso dosegli še ničesar, razen baze pred Katano. Zato so se čez zimo z vso vneto pripravljali na boj s Sirakužani. Bali so se predvsem močne sirakuške konjenice, ki bi ob izkrcanju lahko povzročila veliko škode. Zato so hoteli zavzeti neko mesto, od koder bi lahko brez skrbi napredovali (Tukidid 1958: 356). Da bi to uresničili, so v Sirakuze poslali zvestega Katanca, ki je Sirakužane prepričal, da so Atenci v taboru lahka tarča. Ti so mu verjeli in z vojsko odšli v Katano. Takoj, ko so Atenci zvedeli, da so odšli, so sami odpluli proti Sirakuzam in se izkrcali nedaleč od mesta. Tam so na obali zgradili utrjen tabor in se pripravljali na napad Sirakužanov. Ti so se ob novici o atenskem izkrcanju takoj vrnili in napadli njihov tabor. V bitki, ki je sledila so po zagrizenem boju zmagali Atenci, vendar sovražnika niso mogli zasledovati, ker jim je to preprečevala njegova konjenica. Glavnina atenske vojske je nato odplula v Naksos, kjer so prezimili. Čez zimo so zbirali denar in dodatno konjenico, da bi pomladi lahko nadaljevali pohod iz utrjenega taborišča. Tudi Sirakuze so se pripravljale na nadaljevanje bojev. V smeri proti Epipolam so vzporedno z mestnim obzidjem zgradili nov zid ter dali poveljnikom večja pooblastila (Tukidid 1958: 360–361). Poslali so tudi poslance v Sparto in Korint, da bi jim poslali pomoč.

6.9.6. OBKOLJEVANJE SIRAKUZ

Pomladi 414 pr. n. š. so Atenci zapustili zimski tabor ter z vso svojo vojsko odšli nad Sirakuze. Pristali so severno od mesta ter napredovali čez gričevje Epipole (*gr. Epipolai*), ki je zapiralo pot v mesto. Ladjevje se je zasedrilo pri Tapsu (*gr. Thapsos*). Atenska vojska je zavzela Evrielos, kjer je postavila tabor ter napredovala proti Epipolam. Pomena tega gričevja so se Sirakužani dobro zavedali, zato so ga srdito branili. Toda Atenci so bili močnejši in so ga v naskoku zavzeli. Nato so utrdili Labdalon, najvišji vrh Epipol. Sirakužani so se bili prisiljeni umakniti za mestno obzidje. Atenci so tedaj dobili okrepitev 650 konjenikov ter začeli okoli Sirakuz graditi oblegovalno obzidje. Najprej so pri Siki postavili trdnjavo in nato začeli graditi dvojni zid proti velikemu pristanišču (Tukidid 1958: 375, 382). Sirakužani so sklenili na njegovi poti zgraditi prečni zid. S tem bi preprečili obkoljevanje mesta in ohranili komunikacijo z notranjostjo otoka. Ko je bil prečni zid toliko zgrajen, da je bil lahko branljiv, so na njem pustili posadko, ostali pa so se vrnili v vojsko. Atenci so v najhujši vročini, ko je večina sirakuških stražarjev počivala, napadli prečni zid s 300 izbranimi možmi, ga zavzeli in nato porušili. Naslednji dan so Atenci zopet začeli graditi zid proti velikemu pristanišču. Sirakužani pa niso vrgli puške v koruzo in so poskusili postaviti drugi prečni zid. Atenci so tudi ta zid v naskoku zavzeli, pri čemer je padel tudi Lamah, tako da je bilo od tedaj poveljstvo nad celotnimi ekspedicijskimi silami v rokah Nikiasa. Ta zmaga je omogočila Atencem, da so zid zgradili do morja. Sedaj so lahko atenske ladje zaplule tudi v veliko pristanišče (Tukidid 1958: 376). Sirakuze so bile blokirane z morja, na kopnem pa je bil blokiran njihov južni del. Tudi material za severni del zidu so imeli Atenci že pripravljen. Po tem neuspehu je Sirakužane prevzelo malodušje in nekateri so se že hoteli pogajati o vdaji.

6.9.7. PRIHOD GILIPA IN NJEGOV POSEG V DOGODKE

Medtem je Sparta na Alkibiadov predlog sprejela odločitev, da na pomoč Sirakužanom pošlje vojaškega strokovnjaka ter odličnega organizatorja in diplomata. Mož, ki je imel vse Brazidove lastnosti, se je imenoval Gilip (*gr. Gylippos*). Ta je najprej po Siciliji nabiral vojake in zaveznike ter se nato s približno 3.000 možmi izkrcał severno od mesta in čez severni del Epipol, kjer zid še ni bil zgrajen, odšel proti Sirakuzam. Sirakužani so mu s svojo vojsko odšli nasproti. Pri oblegovalnem zidu so poskušali Atence zvabiti v bitko, vendar so ti ostali na varnem za okopi. Gilip in Sirakužani so se umaknili nazaj in začeli graditi tretji prečni zid, to pot na severnem delu mesta. Hkrati je del njegove vojske zavzel Labdalon, ki je nadzoroval večino cest v notranjost otoka (Rodgers 1980: 155). Sedaj je bila atenska oskrba s

severa otežkočena. Zato je Nikias sklenil, da bo tabor preselil na polotok Plemirion, na južnem delu velikega pristanišča. S tem je hotel izboljšati oskrbo svojih enot. Na Plemirionu so Atenci postavili tri utrdbe, kamor so spravili večino svoje logistike. Svojo bazo je iz Tapsa tja prenesla tudi mornarica (Tukidid 1958: 383). Ta je pri Tapsu uživala večjo svobodo gibanja, vendar pa je bil transport zalog čez Epipole težak, po prihodu Gilipa pa le še težji. Plemirion je imel še več slabosti. V primerjavi z Epipolami od tam ni bilo pregleda nad celotnim bojiščem. Bilo je premalo pitne vode, kar je pomenilo, da so jo vojaki in mornarji morali hoditi iskat daleč od tabora. To je premočni sirakuški konjenici omogočilo, da jih je pobijala in s tem motila oskrbo. S to potezo je Nikias naredil nekakšen kompromis, ki pa se mu na koncu ni izplačal.

Gilip je medtem nadaljeval z gradnjo zidu. Vsak dan je svojo vojsko postavil pred prečni zid, da bi ga zavaroval. Ob ugodni priložnosti je začel bitko, ki pa jo je izgubil, ker v prostoru med zidoma njegova konjenica ni mogla udariti sovražniku v bok. A kmalu je dobil novo priložnost. Sirakuški prečni zid je že skoraj sekal pot atenskemu in ti so bili prisiljeni začeti bitko, saj drugače Sirakuz ne bi mogli več obkoliti. Gilip je svojo vojsko namestil nekoliko izven obzidja, tako da je med bitko prišla do izraza sirakuška konjenica. Ta je bitko odločila. Atenci so zbežali in prečni zid je presekal pot oblegovalnemu. Sedaj Atene niso imele več možnosti blokirati Sirakuz s kopnega. Prečni zid so nato potegnili še daleč v notranjost Epipol. Sedaj, ko je mesto imelo prsto povezavo z notranjostjo, je Gilip odšel po Siciliji zbirat zaveznike, vojake in denar za nadaljnje vojskovanje. Poslal je tudi prošnjo za pomoč v Sparto in Korint. Tudi Nikias ni miroval. Menil je, da je celotna odprava ogrožena, in zato je poslal prošnjo za pomoč v Atene.

6.9.8. PRIHOD OKREPITEV

Po prejemu Nikiasove prošnje je ljudska skupščina sklenila na Sicilijo poslati novo vojsko. O vrnitvi ekspedicije ni nihče niti razmišljal. Naslednje leto je tja odšlo 5.000 atenskih in zavezniških hoplitov, večje število lahke pehote ter 73 ladij (Tukidid 1958: 400). Poveljnik vojske je bil Demosten. Tudi Peloponežani so se odločili aktivno poseči v vojno.⁴¹ Na Gilipovo prošnjo so se odločili za vpad v Atiko. S tem so poskusili preprečiti prevoz atenskih okrepitev na Sicilijo. Poleg tega so na Sicilijo poslali še 25 ladij in 1.700 hoplitov. Na pomlad

---

⁴¹ Peloponežani so bili sicer najprej skeptični glede vpada, saj so bili uradno z Atenami še vedno v miru. Ravno takrat so Atene pričele iz Argosa in Pilosa ponovno pustošiti po Peloponezu. To jim je dalo odličen povod za ponovni začetek vojne (Tukidid 1958: 388).

leta 413 pr. n. š. so vpad tudi izvedli. Najprej so pustošili po ravnini, potem pa so začeli uresničevati Alkibiadov nasvet. Utrjevati so začeli Dekelejo (*gr. Dekéleia*), ki leži dobrih 20 kilometrov severno od Aten. Utrdba je bila tako blizu, da se jo je lahko videlo z atenskega obzidja. Alkibiad je vedel, kako čimbolj škoditi Atenam. V Dekeleji je bila stalna posadka, ki je neprestano plenila po najbolj rodovitni atiški zemlji. Prebivalci Atike tako sploh niso več zapustili dolgega zidu, na njem pa so bili prisiljeni uvesti stalno stražarsko službo. Tudi konjenica je morala biti poleti in pozimi stalno v pripravljenosti. Poginila jim je živina in zemlje sploh niso mogli več obdelovati. S tem je bil prizadet atenski izvoz in posledično tudi dohodki. Iz lavrijskih rudnikov je tja prebežalo 20.000 sužnjev, kar je omejilo izkop srebra (Kagan 1987: 3). Podražil se je tudi uvoz hrane, ki so jo prej raztovarjali v Oropu ter preko Dekeleje tovorili v Atene, sedaj pa so jo morali tovoriti po mnogo daljši poti okoli Atike (Tukidid 1958: 393). Vse te finančne težave so prisile oblast, da je jeseni tega leta uvedla 5-odstotni davek na vse blago, ki so ga pretovarjali v zvezinih pristaniščih.

6.9.9. PRVA POMORSKA BITKA PRI SIRAKUZAH

Spomladi leta 413 pr. n. š. se je Gilip vrnil z četami, ki jih je nabral, ter predlagal Sirakužanom, naj srečo poskusijo v pomorski bitki. Sam je odvedel kopensko vojsko do Plemiriona, sirakuško ladjevje pa je vstopilo v veliko pristanišče. Atenci na kopnem so bili pozorni le na pomorsko bitko, zato jih je nenadni Gilipov napad presenetil in padle so vse tri utrdbe na Plemirionu (Tukidid 1958: 390). Na morju so sirakuške ladje predrle atensko linijo, vendar je to med njimi povzročilo zmedo. Sirakužani so nato bitko izgubili, najverjetneje zato, ker je imelo atensko desno krilo dovolj prostora, da je obšlo sovražnika in ga napadlo v bok (Rodgers 1980: 159). Kljub porazu na morju pa je Gilip obdržal utrdbe. Izguba le-teh je pomenila hud udarec za Atence. Odtlej tudi po morju ni bil več možen varen dovoz oskrbe. Sirakužani so namreč odtlej nadzirali vhod v veliko pristanišče. Poleg tega je Gilip v utrdbah zavzel mnogo trgovskega blaga in žita. Občuten je bil tudi padec morale pri Atencih, ki so bili sedaj prisiljeni svoj tabor postaviti v Lizimelijskem močvirju, zato so med vojsko začele razsajati bolezni.

6.9.10. POMORSKA BITKA PRI ERINEJI

Ko je Demosten odšel proti Italiji, je korintski admiral Poliant (*gr. Polyánthes*) izzval atensko ladjevje, zasidrano pri Navpaktu. Zasidrali so se v zalivu pri Erineji, ki je imel obliko

polmeseca. Poliant je ta kraj izbral po temeljitem premisleku. V njej je hotel preizkusiti novo taktiko v bojevanju na morju. Ker je bil zaliv zelo ozek, je njegova bojna vrsta segala od obale do obale, zato Atenci niso mogli izvesti periplousa. Možen je bil samo frontalni spopad, na katerega so se dobro pripravili, saj so ojačali prednje dele ladij in njihove krne. Atenci so bitko sprejeli in jih napadli s 30 ladjami (Tukidid 1958: 369). Ker Atenci v ozkem zalivu niso mogli manevrirati, je prišlo do boja ladje proti ladji. Odločala je sposobnost hoplitov in ne pomorska spretnost. V bitki so Peloponežani izgubili 3 ladje, Atenci pa so imeli 7 poškodovanih. Bitka se je končala neodločeno, vendar so moralno zmago dosegli Peloponežani, že zaradi tega, ker po dolgem času pomorske bitke niso izgubili.

Bitka pri Erineji je imela velik vpliv na nadaljevanje vojne. Poliantova taktična novost je onemogočila vso prednost atenske mornarice, ki jo je imela v izurjenosti in taktiki. Pomorska bitka se je tako spremenila v kopenski spopad na morju, v katerem so bili Peloponežani enakovreden nasprotnik (Rodgers 1980: 163). Ta sistem je bil sicer uporaben le v ozkem zalivu, na odprtem morju pa je atenska taktika ostala nepremagljiva. Poliantov uspeh pri Sirakužanih ni ostal neopažen - njihovo veliko pristanišče je bilo namreč na las podobno zalivu pri Erineji.

6.9.11. DRUGA POMORSKA BITKA PRI SIRAKUZH

Sirakužani so še pred prihodom atenskih okrepitev poskusili izsiliti odločitev. Ladje so opremili tako kot Poliant pri Erineji in začeli pomorsko bitko (Tukidid 1958: 397). Veliko pristanišče je Atencem onemogočilo udare v bok in zgodba iz Erineje se je ponovila. Atenci sovražniku niso mogli udariti v bok in ko jim je ta potopil 2 ladji, se je Nikias odločil, da ladje umakne za palisade, ki so jih zgradili ob obali. Drugi dan so Sirakužani zopet napadli Atence. Ladje so si večinoma stale nasproti, do bitke pa ni prišlo. Sirakužani so nato poskusili z ukano. Ljudem so naročili, naj prinesejo hrano v pristanišče, da bi mornarji lahko jedli na ladjah. Ko so Atenci videli nasprotnike veslati v pristanišče, so mislili, da so zmagali, zato so se izkrcali in si začeli pripravljati hrano (Tukidid 1958: 399). Tedaj so Sirakužani nenadoma zapluli nadnje. Nenadni napad je med Atence vnesel mnogo zmede, vendar so se hitro organizirali in začeli z bojem. Sirakužani so uporabili isto taktiko kot dan prej in naredili veliko škode. Še posebej je bila učinkovita njihova ladijska lahka pehota. Ta je delovala tudi iz čolnov, ki so veslali med naprotnikove ladje, in streljala njihove veslače.⁴² Ta način je

---

⁴² Veslači na triremi niso bili zaščiteni (Rodgers 1980: 45)

Sirakuzam končno prinesel pomorsko zmago. Potopili so 7 atenskih ladij. To sicer ni veliko, je pa ta poraz močno znižal atensko moralo in Sirakužani so bili odslej prepričani, da bodo v tej vojni zmagali.

6.9.12. ATENSKI NAPAD NA EPIPOLE

Demostenov prihod je ponovno dvignil atenskega duha. Spet so bili številčno močnejši na morju in na kopnem (Tukidid 1958: 401). Demosten je hitro ocenil položaj in menil, za razliko od neodločnega Nikiasa, da ne sme niti za trenutek več oklevati. Videl je, da je sirakuški prečni zid samo enojen. Menil je, da bi ga lahko zavzel, če bi prej zavzel pot na vrh Epipol in nasprotnikov tabor, ki je bil tam postavljen. V primeru neuspeha je videl edino možnost v umiku domov. Za svoj načrt je pridobil Nikiasa in ob mraku so odrinili iz tabora. Zavzeli so Evrielos in napredovali proti taboru. Nasproti so jim prišli Sirakužani, vendar so jih Atenci pregnali. Nato so začeli podirati prečni zid. Medtem je tja prihitel tudi Gilip s svojo vojsko, vendar so ga Atenci prisilili k umiku. Atenci, ki so mislili, da je zmaga že njihova, so jih začeli v neredu zasledovati. Noč in nered pa sta povzročila zmedo, v kateri se ni dalo ločiti prijatelja od sovražnika (Tukidid 1958: 402). V tej zmedi so se nasprotniki bolje znašli in Atenci so se umaknili na izhodiščne položaje. Padlo naj bi jih okoli 2.000 (Plutarch: Nicias).

Poraz je Atencem uničil še zadnje upanje na zmago in Demosten je zahteval takojšen odhod domov, dokler so še imeli odprto pot na morje. Nikias, ki je bil še vedno vplivnejši od Demostena, se je bal umakniti brez dovoljenja atenske skupščine. Demosten je predlagal, naj se umaknejo vsaj v Taps, vendar je neodločni Nikias podlegel svojemu političnemu razmišljanju in je popolnoma zanemaril vojaško plat dogodkov. Demostena je podprl tudi tretji poveljnik Evridemon (*gr. Eurumédontos*), vendar je Nikiasovo mnenje prevladalo.

6.9.13. TRETJA POMORSKA BITKA PRI SIRAKUZH

Medtem ko so se atenski poveljniki pripravili, se je vrnil Gilip, ki ni izgubljal časa. S sabo je pripeljal nove enote, poleg tega so mu tudi s Peloponeza poslali nove hoplite. Sedaj so atenski generali pričeli načrtovati umik brez Nikiasove vednosti. Ko so že hoteli odriniti, jih je presenetil lunin mrk. Vraževerni Nikias je menil, da je to božje znamenje in zahteval, da se odhod odloži za 27 dni. Upoštevanje vraževerja v tako resni situaciji pa je bilo že igranje z ognjem. Kot se je izkazalo kasneje, je bila to usodna napaka, ki je pripeljala do dokončnega uničenja celotne atenske vojske.

Ko so Sirakužani izvedeli za te dogodke, so najprej nekaj dni urili svojo mornarico v novem načinu bojevanja, nato pa so napadli Atence hkrati s kopnega in z morja. Sirakužani so svojo taktiko že obvladali, medtem ko Atenci nanjo še niso našli odgovora. V bitki je 76 sirakuških ladij premagalo 86 atenskih. Padel je tudi Evridemon. Na kopnem so zmagali Atenci in tako omogočili svojim ladjam, da so se umaknile za palisade. Atenci so izgubili kar 18 ladij. Nato so Sirakužani z ladjami pričeli stalno nadzirati vhod v 1,5 km širok zaliv (Tukidid 1958: 410). To je bila odločilna bitka. Atenci so bili sedaj obkoljeni s kopnega in z morja. Znašli so se v breizhodnem položaju in prevzelo jih je malodušje.

6.9.14. ČETRТА POMORSKA BITKA PRI SIRAKUZAH

Atenski vojskovodje so se odločili, da ponovno poskusijo srečo v pomorski bitki. Za boj so usposobili kar 110 ladij, nanje pa so poslali vsakega za boj sposobnega moža. S tem so se pripravili na kopensko bitko na morju. Toda Atenci za razliko od nasprotnikov niso bili izurjeni v takšnem vojskovanju. Poleg tega zaradi ozkega zaliva niso mogli uporabiti vseh ladij hkrati (Rodgers 1980. 169). Bitka je potekala tako kot prejšnja. O zmagi je odločala spretnost lahke in težke pehote, ki sta se bojevali na ladjah. Zmaga se je nagibala zdaj na eno, zdaj na drugo stran, na koncu pa so slavili Sirakužani. S tem porazom je bila usoda Atencev zapečateni.

6.9.15. ATENSKI UMIK

Atenski poveljniki so zopet hoteli izsiliti preboj na morju, vendar je bila morala vojakov sedaj tako nizka, da sploh niso hoteli stopiti na ladje (Tukidid 1958: 417). Preostalo jim je le, da pustijo vse ladje, in se umaknejo po kopnem. Sirakužani so to predvidevali in zasedli poti, ki so vodile v notranjost otoka. Atenci, ki so šteli kar okoli 40.000 mož, so se umikali zelo počasi (Tukidid 1958: 419). Ves čas so jih spremljali sirakuški konjeniki, kar jim je preprečilo iskanje hrane. Tretji dan jih je pot pripeljala do prelaza, na katerem so se že predhodno utrdili Sirakužani. Dva dni so poskušali zavzeti prelaz, vendar so bili vsi naporji zaman. Nikias in Demosten sta sklenila vojsko preusmeriti nazaj k morju in se ob njem umakniti. Ta pot jih ni vodila v Katano, ampak na jug proti Kamarini. Odrinili so ponoči, kar je povzročilo zmedo, in razdelili so se na dva dela. En del je vodil Demosten, drugega pa Nikias. Demostenovo skupino, ki je bila počasnejša, je sirakuška konjenica hitro obkolila in jo stisnila na majhen prostor. Tu so jih, podobno kot Atenci Spartance pri Pilosu, obstreljevali z razdalje, odprtemu

spopadu pa so se izogibali (Tukidid 1958. 422). Po celodnevnem obstreljevanju so se Demosten in njegovih 6.000 vojakov vdali. Drugi dan je ista usoda doletela tudi Nikiasa. S tem je bilo konec atenske ekspedicije. Le redki so se rešili. Demostena in Nikiasa so Sirakužani usmrtili, atenske zaveznike so prodali za sužnje, sicilijanske zaveznike in Atence pa so zaprli v kamnolome, kjer je večina pomrla od lakote in žeje (Plutarch: Nicias).

6.10. STRATEŠKI POMEN EKSPEDICIJE NA SICILIJO

Po porazu pri Mantineji so Atene opustile strategijo razbitja Peloponeške zveze. Ostala jim je le še strategija pridobivanja novih človeških virov. Ta pa je bil na voljo samo na zahodu. Poleg Sicilije je imela dovolj potencialnih vojakov še Trakija, vendar pa je bila ta po kopnem dostopna Sparti. Poleg tega bi atenske operacije na tem področju ogrozile obale Črnega morja, od koder so Atene dobivale življenjsko pomembno žito. Tako jim je ostala na voljo le še ekspedicija na Sicilijo. Tam je namreč poleg Grkov živelo tudi veliko domačinov, med katerimi bi lahko po zmagi rekrutirali. Sicilija je premogla tudi mesta z odličnimi pristanišči, kar je omogočalo operacije atenski mornarici, ter velike zaloge lesa in žita (Buch 1988: 76). Bila je primerna tudi za nadaljnja osvajanja Sredozemlja. Po Siciliji bi morda lahko osvajali še Kartagino in južno Italijo. Atene so bile tudi v dobrih odnosih s Etruščani. Vse to bi jim zagotovilo dovolj denarja in vojakov, da bi lahko dokončno obračunali s Sparto. Kljub vsem tem ugodnostim, ki bi jih lahko dobili, je bila celotna operacija zelo tvegana zadeva. Atene so sicer imele vse možnosti, da otok zavzamejo, niso pa imeli možnosti, da ga obdržijo pod kontrolo (Tukidid 1958: 330). Praktično nemogoče je bilo preprečiti upore osvojenih mest. Za ta namen bi namreč potrebovali večje število stalno prisotnih vojakov, česar pa Atene niso premogle. Verjetno bi bilo bolje, da bi vsa ta sredstva namenili za ponovno osvajanje Halkidike, kar bi jim omogočilo skleniti še ugodnejši mir. Tako pa so se raje podali v avanturo, ob kateri se je Periklej najbrž »obračal v grobu«.

Peloponežani seveda niso mogli mirno gledati, kako Atene osvajajo Sicilijo in so leta 414 pr. n. š. zopet aktivno posegli v boje. Zopet so se odločili za strategijo vpadov. To pot z manjšo izjemo. Utrdili so Dekelejo v Atiki in tam nastanili stalno posadko. Ta je sedaj lahko neprestano plenila po Atiki. S tem so naredili veliko več škode kot z vsakoletnimi kratkotrajnimi vpadi. Ideja o utrdbi v Atiki ni bila nova. O njej so razmišljali že pred vojno in hoteli so jo uresničiti že v letih 431 in 422 pr. n. š., vendar je bila na začetku atenska kopenska vojska za kaj takega premočna, leta 422 pr. n. š. pa jih je prehitel podpis miru (Hammond 1986: 396). Leta 413 pr. n. š. je bila večina atenske vojske na Siciliji in Peloponežani so

uspešno izvedli to nalogo. Istočasno pa so poslali pomoč na Sicilijo. Kar je pomenilo, da so se sedaj Atene morale bojevati na dveh frontah hkrati. Vsi ti dejavniki so skupaj s slabim vodenjem atenske vojske in Poliantovo taktično novostjo pripomogli k porazu Aten.

6.11. DEKELEJSKA VOJNA

6.11.1. PO PORAZU NA SICILIJI

Poraz pred Sirakuzami je bil najvažnejši dogodek v celotni vojni (Tukidid 1958: 427). Atenci so bili popolnoma poraženi in celotna vojska popolnoma uničena. Pri umiku so izgubili kar 40.000 vojakov, v celotni ekspediji pa kar 50.000 do 60.000 (Rodgers 1980: 171). To je bila za antiko nepojmljivo visoka številka. Primeri tako popolnih uničenj celotnih armad so v starejši zgodovini redki. S tem porazom se lahko primerja samo še bitka pri Kanah, 200 let kasneje. Sirakuze so pomenile prelomnico v peloponeški vojni. Po teh dogodkih je bilo jasno, da si bodo Atene le težko opomogle. Izgubile so vsaj 3.000 hoplitov, 9.000 tetov in več tisoč metojkov (Busolt v Kagan 1987: 2). Če prištejemo še kugo in vojne izgube med leti 431 in 413 pr. n. š., so Atene po Siciliji imele na voljo le še okoli 9.000 hoplitov, 11.000 tetov in 3.000 metojkov, kar je bilo precejšnje zmanjšanje glede na začetek vojne (Strauss v Kagan 1987: 2). Zmanjšanje števila za boj primerne populacije pa ni bila edina atenska težava. Na Siciliji je bilo izgubljeno vsaj 216 ladij, od tega 160 atenskih, približno 100 pa jih je bilo na popravilih v Pireju (Busolt v Kagan 1987: 2). Država tako ni imela, ne ladij in ne veslačev zanje, pa tudi ne dovolj denarja za gradnjo novih (Tukidid 1958: 431). Denarne zaloge Aten so se zmanjšale na vsega 500 talentov od 5.000, kolikor so jih imeli na začetku vojne (Kagan 1987: 3).⁴³ Atenski prihodki so bili ravno tako zmanjšani zaradi utrdbe v Dekeleji. Tretji atenski problem je bil pomanjkanje sposobnih vojaških in političnih voditeljev. Na Siciliji so izgubili nekaj najsposobnejših mož: Nikiasa, Demostena, Lamaha in Evidemonta ter Alkibiada, ki je prebegnil v nasprotni tabor. Tudi politične posledice so bile velike. Atene so izgubile ves ugled in do sedaj nevtralne države so menile, da bo vojne hitro konec. Zato so se začele pridruževati Peloponežanom, da bi bili tudi sami deležni plena. Poleg tega so zopet dvignile glavo do tedaj zatirane članice Delsko-atiške zveze. V letu dni se je več pomembnih članic te zveze uprlo Atenam. Kljub vsemu se Atenci niso vdali. Politično so se poenotili in

---

⁴³ Za primer naj navedem, da je gradnja ene trireme stala 15 talentov, plača posadke pa je znašala 1 talent na mesec (<http://www.tulane.edu/~august/H310/handouts/Finances.htm>, 15. 2. 2002).

izvolili za voditelje starejše in modre može. Uvedli so vsesplošno varčevanje in začeli graditi novo ladjevje.

Tudi Peloponežani so se vneto pripravljali na nadaljevanje vojne. Hoteli so jo čimprej končati. Pri tem pa so naleteli na problem, kajti za dokončno zmago so potrebovali ladjevje, denarja za njegovo izgradnjo in vzdrževanje pa niso imeli dovolj. Celotna zveza se je dogovorila za izgradnjo 100 trirem, kar pa ne bi zadoščalo. Veliko so računali tudi na pomoč sicilijanskih zaveznikov, vendar so od tam dobili le 22 ladij (Kagan 1987: 15). Edino upanje, ki jim je ostalo, je bila Perzija. V Sparto sta namreč poleg poslancev nekaterih upornih mest prišli tudi delegaciji dveh perzijskih satrapov⁴⁴. Satrap Sardije Tisafernes (*gr. Tissaphérnes*) je prepričeval Sparto, naj podpre upore v Joniji, medtem ko je satrap Helesponta Farnabaz (*gr. Pharnábazos*) zagovarjal podporo uporov v Helespontu. Oba sta bila pripravljena tudi finančno podpirati Peloponežane. Ti so se odločili, da sprejmejo predlog Tisaferna in spodbudijo upor Hiosa. Perzijska podpora pa seveda ni bila zastonj. Oba satrapa sta v zameno za pomoč zahtevala ponovno vključitev maloazijskih Grkov v perzijski imperij.

6.11.2. UPORI ATENSKIH ZAVEZNIKOV

Leta 412 pr. n. š. se je, kot so načrtovali Peloponežani, uprl Hios. Tja je odšel tudi Alkibiad, ki je hotel spodbuditi upore po vsej Mali Aziji. Na peloponeško stran je pristopil tudi Milet, ki je postal najpomembnejše oporišče Peloponeške zveze v Egejskem morju. Atene so seveda hitro ukrepale, saj so se zavedale, da se bo upor, če ga takoj ne zatrejo, razširil čez celotno njihovo ozemlje. Atenci so postrgali še zadnje zaloge ter opremili ladjevje, ki so ga poslali v Jonijo, in se nato utrdili na Samosu. Medtem sta Tisafernes in Sparta sklenila zavezništvo. Vsa Maloazijska mesta so formalno pripadla perzijskemu kralju, davke pa so plačevala Sparti in Velikemu Kralju, Tisafernes pa se je v zameno obvezal, da bo finančno podpiral vse vojaške akcije proti Atenam. Obe strani sta se zavezali, da ne bosta ločeno sklepali miru z Atenami (Tukidid 1958: 438).

Še isto pomlad so Hiošani in Peloponežani odpluli proti Lezbosu in tam spodbudili upor. Na svojo stran so pridobili mesto Mitilene in še nekatera mesta na obali Jonije. Od tam so nameravali odpluti proti Helespontu ter ga pridobiti na svojo stran. Atene so takoj po novici o načrtovanem odpadu Lezbosa tja poslale ladjevje, ki je v naskoku zavzelo Mitileno.

---

⁴⁴ Perzijska država je bila razdeljena na province, ki so se imenovale satrapije. Upravljal jih je satrap, ki je imel nad njimi popolno oblast in je bil v bistvu fevdni kralj, ki je dolgoval zvestobo Velikemu Kralju. Perzijska država je bila razdeljena na 20 satrapij (Antika 1998: 497).

S tem je bil Lezbos spet v atenskih rokah, kar je preprečilo načrtovan pohod Peloponežanov proti Helespontu. Poleti tega leta so Atene na Samos poslale še 3.500 hoplitov in 48 ladij. Od tega je bilo 1.000 Atencev, 1.000 egejskih zaveznikov ter 1.500 argoških hoplitov (Kagan 1987: 60). Da so Atene zmogle tako kmalu po katastrofi poslati toliko svojih in zavezniških hoplitov, je res občudovanja vredno. S tem je Samos postal glavno atensko oporišče in je to ostal vse do konca vojne. Tam so bili namreč stalno v kontaktu s nasprotnikovim ladjevjem v Miletu. Atenci so s Samosa odpluli ravno tja. Izkrkali so se ter v kopenski bitki premagali Milečane in Peloponežane. Okoli mesta so nato začeli graditi zid in morali so samo še počakati na njegovo vdajo (Tukidid 1958: 443). Mestu bi trda predla, če ne bi prispela okrepitev 25 sicilijanskih ladij. Atenski admiral ni hotel tvegati bitke, ki bi v primeru poraza pomenila konec Aten in se je umaknil na Samos. Kagan (1987: 66–68) meni, da je bila to huda napaka. Atenci so bili namreč kjub sicilijanski katastrofi na morju še vedno taktično in psihološko superiorni, zato ni verjetno, da bi utrpeli večje izgube. V kolikor bi Atenci tedaj zavzeli Milet, bi Peloponežani ostali brez pomembnega oporišča in Atene bi brez težav zatrle upore in ponovno obnovile svoj imperij. Tako pa je bila poslednja priložnost za zavzetje Mileta zamujena. Čez zimo sta obe strani pošiljali okrepitev v Jonijo. Po prihodu okrepitev so Peloponežani odpluli na Rodos in dosegli, da je ta pomembni trgovski in pomorski center prestopil k njim. Atenam so tako v Joniji ostali zvesti le še otoki Samos, Lezbos in Kos. Poleg tega so Bojotijci z izdajo zavzeli mesto Orop in začeli pripravljati upor Evboje (Tukidid 1958: 459). Atenci so se medtem utrdili na Hiosu, obkolili glavno mesto ter povzročali ogromno škodo.

V tistem času so v Sparti začeli sumiti Alkibiada. Najbolj proti njemu je bil spartanski kralj Agis, ki je bil ljubosumen zaradi njegovih uspehov. Na koncu so sklenili, da ga je treba ubiti. Toda Alkibiad je zopet posumil, kaj se pripravlja in je pobegnil k Tisafernesu. Tam se je na vso moč trudil škodovati Peloponežanom (Tukidid 1958: 452). Njegova izredna diplomatska spretnost je še enkrat koristila njegovemu rodnemu mestu. Tisafernesa je prepričal, da je ustavil plačevanje peloponeškega ladjevja. Prepričal ga je, da je v perzijskem interesu, da nihče ne zmaga in da se obe strani med sabo izčrpata. Tako bo najlažje dobil in obdržal nadzor nad Jonijo. Poleg tega je Tisafernesa tudi prepričal, da ni uporabil feničanskega ladjevja. Če bi to poseglo v boje, bi bili Atenam šteti dnevi (Tukidid 1958: 472). Alkibiad je dajal takšne nasvete, ker se je hotel vrniti v Atene. A tega ni hotel storiti, dokler je tam vladala demokracija, ki ga je obsodila na smrt, zato se je povezal z nekaterimi poveljniki na Samosu in skupaj so začeli spodnašati oblast demokratični vladi. V Atene so poslali svoje poslanca in ljudstvo je sklenilo, da začne pogajanja z Alkibiadom (Tukidid 1958: 457).

6.11.3. POLITIČNI BOJI V ATENAH

Poleti leta 411 pr. n. š. so zaznamovali politični boji v Atenah. Oblast je prevzelo 400 oligarhično usmerjenih meščanov, ki so ukinili mnoge demokratične uredbe (Tukidid 1958: 464). Atenci na Samosu te vlade niso priznali in so začeli pripravljati zaroto. Povezali so se z Alkibiadom, ki se je vrnil na otok, in ga nato izvolili za poveljnika. Tu je dosegel obljubo, da bo 400 oligarhov predalo oblast v roke 5.000 meščanov. S tem je pomiril čete na Samosu in preprečil državljansko vojno. Nato je odšel k Tisafernesu, da bi ga še bolj pridobil na svojo stran. 400 oligarhov je ostalo na oblasti še do upora Evboje, nato pa je bilo ljudstvu dovolj. Oblast je po štirih mesecih tiranije prevzelo 5.000 meščanov, kot je bilo dogovorjeno z Alkibiadom. Izvoljen je bil lahko vsak, ki si je lahko privoščil hoplitsko opremo (Tukidid 1958: 478). Iz oblasti je bil tako avtomatično izključen najnižji razred. Ta vlada je trajala le okoli 10 mesecev in sredi leta 410 pr. n. š. je bila ponovno uvedena popolna demokracija.

6.11.4. BOJI ZA KONTROLO NAD HELESPONTOM IN BOSPORJEM

Čez zimo sta obe strani okrepili svoji floti. Spomladi leta 411 pr. n. š. so imeli Peloponežani v Miletu že 121 ladij, Atenci na Samosu pa 108. Vse to ladjevje je za Peloponežane predstavljalo že prevelik strošek, saj Tisafernes ni izpolnjeval svojih obveznosti (Tukidid 1958: 468). Kljub vsemu do bitke ni prišlo, saj nihče ni hotel tvegati poraza. So pa Peloponežani dosegli pomemben uspeh, ko je k njim prestopil Bizanc ter mesti Abid (*gr. Ábydos*) in Lampsak (*gr. Lámpsakos*) v Helespontu. S tem so močno ogrozili življenjsko žilo Aten. Na svojo stran so pridobili tudi traški otok Tazos, ki je bil pomemben plačnik davkov v atensko blagajno (Sovre 2002: 247).

Ob istem času je na povabilo Evboje v Orop (*gr. Oropós*) odplulo 42 peloponeških ladij. Ko so plule mimo Atike, so jih Atenci opazili in za njimi takoj poslali 36 ladij. Približno 10 km od Oropa je prišlo do pomorske bitke, v kateri so bili Atenci poraženi. Izgubili so kar 22 ladij. Posledica tega poraza je bil upor celotne Evboje, kar je bil za Atence hud udarec. Mimo tega otoka je potekala vsa atenska trgovina (Rodgers 1980: 176). Otok je bil tudi odlična baza za motenje atenske oskrbe z žitom. Izguba Evboje je Atence prizadela celo bolj kot sicilijanska nesreča. V tem trenutku obupa so se Atenci oklenili še zadnje rešilne bilke in Alkibiadu zaupali poveljstvo nad svojo vojsko.

V času, ko so v Atenah potekali boji za oblast, je prišlo v Sparti do spremembe strategije. Ker Tisafernes ni plačeval svojih obveznosti, so se odločili, da bodo odšli v Helespont, kjer jih bo podpiral Farnabaz, in poskušali pretrgati življenjsko žilo Aten. Tako je spartanski admiral Mindar (*gr. Míndaros*) odplul z 76 ladjami, že prej jih je tam imel 16. Atenci so mu bili prisiljeni slediti. Peloponežani so se zasidrali pri Abidu, Atenci pa v Eliuntu.

6.11.4.1 BITKI PRI KINOSEMI IN ABIDU

Pet dni sta se sovražni ladjevji pripravljali na bitko. Pri Abidu je bil teren ugodnejši za Peloponežane, zato so Atenci čakali, da bi jih zvalili k sebi, kjer je bilo več prostora, kar bi jim bolj ustrezalo. Ker Mindar ni hotel »ustreči« Atencem, so ti peti dan odpluli s 76 ladjami proti 86 nasprotnikovim. Mindar, ki je imel več ladij, je Atence hotel odrezati od možnosti za umik, zato je podaljšal svojo bojno vrsto na levem krilu. Atenci so tja poslali dodatne ladje, s tem pa so oslabili svoje jedro. Peloponeški center je bil zmagovit, vendar mu je popustila disciplina in niso odšli na pomoč svojemu levemu krilu, kjer so bili Atenci močnejši. Ti so nato udarili na peloponeški center, ki je bil popolnoma neorganiziran in je zato hitro zbežal v Abid, z njim pa tudi ostale ladje. Izgube niso bile visoke. Atenci so izgubili 15, nasprotniki pa 21 ladij (Tukidid 1958: 483).

Bitka je Atencem povzdignila moralo in zopet so bili prepričani, da v vojni lahko zmagajo. Odšli so proti upornemu mestu Kiziku in ga ponovno zavzeli. Tudi Mindar ni izgubljal časa. Imel je še dovolj ladij, da je lahko začel novo bitko. Medtem je poslal po okrepitve. Iz Evboje je proti Abidu odplulo 50 ladij, vendar pa je bila večina uničena v viharju. V kolikor bi vse prišle do Mindara, bi se Atenci le težko ubranili. Po prihodu okrepitev je imel Mindar na voljo 97 ladij, Atenci pa 74 (Diodor 1989: 13.45.7; Kagan 1987: 225). Obe floti sta se srečali v začetku novembra pri mestu Abid. Ker je bilo malo prostora za manevriranje, je bila bitka bolj podobna kopenskemu spopadu. Boj je bil srdit in dolgo neodločen. Proti večeru se je na obzorju pojavilo 18 ladij pod Alkibiadovim poveljstvom. Te so nagnile tehenco na atensko stran in v preostanku dneva so zajeli 30 nasprotnikovih ter svoje ladje, ki so jim jih zaplenili pri Kinosemi (Plutarh 1982: 219). Helespont je bil rešen in Alkibiad je odšel k Tisafernesu, da bi ga prepričal, naj podpre Atene. Tisafernes, ki ni hotel, da Farnabaz uspešno sodeluje s Sparto, se je odločil, da bo začel uresničevati svoje obljube. Alkibiada je dal prijeti, vendar je ta čez en mesec pobegnil (Senofonte 1996: 5).

6.11.4.2 BITKA PRI KIZIKU IN NJENE POSLEDICE

Skozi celotno zimo je Mindar zbiral nove ladje. Z denarjem ni imel težav, saj ga je pri tem velikodušno podpiral Farnabaz. Povsem drugače je bilo na atenski strani, ki je komaj podpirala svojo floto (Senofonte 1996: 7). Spomladi leta 410 pr. n. š. je Mindar odplul proti Kiziku (*gr. Kýzikos*) in ga ponovno zavzel. Po kopnem ga je s svojo vojsko spremljal tudi Farnabaz. Atenci so tja odpluli s 86 ladjami pod Alkibiadovim poveljstvom (Senofonte 1996: 5). Tu so se spopadli s 60 peloponeškimi ladjami (Senofonte 1996: 7). Atenci so s skrbnim načrtovanjem sovražniku preprečili umik proti mestu, kar ga je prisililo, da se je umaknil na obalo in zapustil ladje (Kagan 1987: 239–242). Atenci so jim sledili in nadaljevali bitko na kopnem. Tam so najprej potolkli vojsko perzijskega satrapa in nato še Peloponežane. Padel je tudi admiral Mindar. Atenska zmaga je bila popolna. Zajeli so vse nasprotnikove ladje, razen sirakuških. Ti so jih raje sami zažgali, kot da padejo v roke Atencem. Po bitki so Atenci ponovno prevzeli nadzor nad večino Helesponta in Bosporja. Nasproti Bizanca, ki se je še vedno upiral, so postavili trdnjavo in tam nastanili 30 ladij, ki so varovale pomorski promet skozi ožino. S tem je bila povezava s Črnim morjem spet prosta in atenska mornarica je zopet dominirala v Egejskem morju.

Peloponežani so v treh pomorskih bitkah v nekaj mesecih izgubili 135 do 155 ladij (Busolt v Kagan 1987: 247). V rokah so sicer imeli še Dekelejo, vendar jim ta kljub škodi, ki jo je povzročala, ni mogla prinesiti zmage, dokler so Atene lahko uvažale hrano. Farnabaz jih je sicer finančno še podpiral, toda tudi to jim ni obetalo zmage v bližnji prihodnosti. Pomoči s Sicilije niso mogli pričakovati - zaradi notranjepolitičnih bojov v Sirakuzah in zaradi kartažanske invazije na otok (Senofonte 1996: 9, 11, 13). Atene so zajele tudi večje število ujetnikov, ki jih je Sparta hotela zamenjati. Vse to so bili vzroki, da je Sparta Atenam ponudila mirovna pogajanja (Diodor 1989: 13.52.2; Nepot v Kagan 1987: 248). Ponudili so jim Dekelejo, v zameno za Pilos in Kitero, drugje pa bi ostal status quo. Atenski demos, ki je z nedavno zmago ponovno pridobil samozavest, je to ponudbo zavrnil.

6.11.5. ATENE IZGUBIJO PILOS

Zima z leta 410 na 409 pr. n. š. je Atenam prinesla več izgub kot koristi. To zimo so oligarhi na Korkiri zopet dvignili glavo in demokrati so se bili z njimi prisiljeni pogoditi. Odtlej je bil otok nevtralen in Atene so izgubile dragocenega zaveznika in pomembno postojanko za trgovino na zahodu (Diodor 1989: 13.48). Isto zimo so Spartanci napadli Pilos. Ker je slabo vreme preprečilo prevoz hrane in okrepitev, se je bila mesenska posadka

prisiljena predati. Atene so s tem izgubile pomembno bazo za operacije na Peloponezu in ozemlje, ki je bilo zelo uporabno za trgovanje pri mirovnih pogajanjih (Diodor 1989: 13.52.2). Poleti tega leta so Megarci zavzeli tudi Nizejo. Atenski napad na Jonijo je spodletel in te enote so se nato pridružile Alkibiadu. Skupaj so zapluli v Helespont in neuspešno poskusili zavzeti Abid.

6.11.6. ATENE ZAVZAMEJO BIZANC

Spomladi leta 408 pr. n. š. so Atenci odpluli proti Bizancu in Halkedonu (*gr. Chalkedón*), ki se je le malo prej uprl atenski oblasti. Bili so odločeni, da bodo Bospor spet pridobili zase in sprostili trgovino s Črnim morjem. Pri Halkedonu so premagali Farnabazovo kopno vojsko in nato začeli oblegati mesto (Plutarh 1982: 221). Atenci so z Farnabazom sklenili dogovor. Po njem je Farnabaz Atenam plačal manjšo vsoto denarja in jim prepustil Halkedon. Te so v zameno obljubile, da bodo Farnabazovo ozemlje pustile pri miru (Plutarh 1982: 222). Zdaj se je v Bosporju upiral le še Bizanc. Alkibiad je odšel tja takoj po ratifikaciji sporazuma s Farnabazom. Mesto je obdal z okopi, vendar ga z golo silo mogel zavzeti, zato se je poslužil zvijače. Sredi dneva je odplul, kot da odhaja, vendar se je ponoči vrnil in se s svojimi hopliti neslišno približal obzidju. Takrat ga je napadel s kopnega in morja hkrati ter s pomočjo prijateljev Aten vdrl v mesto (Plutarh 1982: 223). Tam so se spopadli s peloponeško posadko in jo premagali. Bizanc je bil spet trdno v atenskih rokah.

6.11.7. ATENSKI PORAZ V BITKI PRI NOTIONU

Leto 407 pr. n. š. se je začelo z nadaljnjimi atenskimi uspehi. Admiral Trazibul (*gr. Thrasýboulos*) je osvojil otok Tazos in večino Trakije (Senofonte 1996: 27). Sedaj je do popolne obnovitve atenskega imperija manjkala le še Jonija. Pohod v Jonijo je bil tako le še vprašanje časa. Spomladi tega leta se je v Atene vrnil Alkibiad. Tu ga je pričakala navdušena množica, ki mu je odpustila vse, kar jim je hudega storil. Bil je oproščen starih obtožb in izvoljen za vrhovnega poveljnika vse atenske vojske, z vsemi pooblastili (Senofonte 1996: 31). Počasi je začel zbirati sredstva za pohod v Jonijo in oktobra je s 1.500 hopliti in 150 konjeniki na 100 ladjah odplul proti Samosu.

Dolge atenske priprave na ta pohod so omogočile njihovemu nasprotniku, da si je opomogel od nedavnih porazov. Po Kiziku so počasi obnavljali svojo floto in do poletja so imeli na voljo že 70 ladij (Senofonte 1996: 31). Poveljstvo nad tem ladjevjem je prevzel

Spartanec Lizander (*gr. Lysandros*). Bil je nadvse sposoben mož, ki ga lahko primerjamo s Brazidasom in Gilipom. Svojo glavno bazo je prestavil v mesto Efez na Lezbosu, ker tam ni bil stalno pod nadzorom atenskega ladjevja s Samosa (Kagan 1987: 302). Od tam je odšel na dvor novega perzijskega satrapa. Na začetku leta je namreč Tisafernesa zamenjal Kir (*gr. Kyros*), ki je bil sin perzijskega Velikega Kralja. S sabo je prinesel večjo vsoto denarja in popolno očetovo podporo v boju proti Atenam. Kir je za razliko od svojega predhodnika velikodušno podprl Sparto. Peloponeškim mornarjem je na Lizandrov predlog celo zvišal plače, ki so tako postale višje od atenskih. S to potezo je Lizander hotel spodbudi prehajanje atenskih veslačev v svoj tabor (Plutarch: Lysander).

S tem je bilo konec atenskih upov, da bi Perzija ostala nevtralna in tako končali vojno z diplomacijo. Sedaj je lahko mir prinesla le še zmaga na bojnem polju (Kagan 1987: 307). Alkibiad je hotel Lizandra čimprej zvabiti v bitko in ga uničiti. S tem bi bilo zavzetje Jonije samo še vprašanje časa. Alkibiad je odplul proti Notionu, ki je bil tako kot Efez pomembna pomorska baza in v katerem se je nahajal tudi Lizander, vendar ta ni hotel bitke, čeprav je imel številčno premoč, saj je njegovo ladjevje tedaj štelo že 90 ladij (Senofonte 1996: 33). Čas je bil namreč na njegovi strani. Kot je predvidel so po zvišanju plač k njemu začeli prehajati nasprotnikovi veslači (Kagan 1987: 311). Hkrati mu je čas omogočal, da je povečeval kvantiteto in kvaliteto svojih posadk. Kljub vsemu ni mogel večno ostati v pristanišču, saj bi lahko izgubil perzijsko podporo. Bil je pripravljen izkoristiti vsako dobro priložnost in ta se mu je kmalu ponudila. Alkibiad je odšel z dodatnimi četami pomagat Atencem, ki so oblegali Fokajo. Poveljstvo nad 80 ladjami je prepustil Antiohu (*gr. Antiochos*). Ta je bil popolnoma neizkušen v pomorskem vojskovanju, saj ni bil nikoli niti kapitan, ampak le krmar, kaj šele da bi poveljeval večjim enotam (Senofonte 1996: 33; Plutarh 1982: 227). Alkibiad mu je pred odhodom ukazal, naj se izogiba bitki. Antioh, ki je bil zelo častihlepen, se ni držal ukazov in je namenoma izval bitko. Uporabiti je hotel podobno taktiko kot Alkibiad pri Kiziku. Sam se je postavil na čelo deseterice ladij in odplul proti Efezu. Naloga teh ladij je bila izvabiti Lizandra iz pristanišča. Ta naj bi jih zasledoval in skušal uničiti. Ko bi bil dovolj daleč na odprtem morju, bi ga napadle ostale atenske ladje, ki so plule daleč zadaj. S tem bi uničili peloponeško ladjevje in iz Jonije pregnal Peloponežane. Toda Antioh je bil neizkušen in se ni mogel primerjati s Alkibiadom. Naredil je napako in Lizander, ki je čakal ravno na tako priložnost, je nepričakovano napadel. Kot prvo je potopil admiralsko ladjo in ubil Antioha. Ostale atenske ladje so videle, kaj se dogaja in so takoj odhitele na pomoč. Ker pa se je vse zgodilo precej nepričakovano, so napadle neurejeno in neorganizirano (Senofonte 1996: 35). Lizander jih je pričakal v urejeni vrsti in Atenci so bili

hitro poraženi. V bitki so izgubili 22 ladij (Diodor 1989: 13.71.4). Ko je Alkibiad slišal za poraz je prihitel z okrepitevami, toda Lizander ni hotel tvegati ponovne bitke.

Poraz za Atene ni pomenil velike katastrofe, saj njihove izgube niso bile velike. Pač pa jim je močno padla morala, kar je pomenilo večje dezertiranje veslačev. Novica o porazu je neprijetno odjeknila tudi v Atenah in ljudski bes se je še enkrat obrnil proti Alkibiadu. Bil je razrešen poveljstva in namesto njega so imenovali 10 novih admiralov, na čelu katerih je bil Konon (*gr. Kónon*). Alkibiad je tokrat dokončno zapustil politiko in Atene. Odslej je živel na svojih posestvih ob Helespontu. Konon je odšel na Samos, kjer je februarja naslednje leto prevzel 70 operativnih ladij (Senofonte 1996: 37). Na voljo je sicer imel 100 ladij, vendar je večina veslačev prebegnila k nasprotniku (Kagan 1987: 311, 327).

6.11.8. ZMAGA ATENCEV V BITKI PRI ARGINUZAH

Na začetku leta 406 pr. n. š. se je izteklo enoletno imenovanje Lizandra za vrhovnega poveljnika mornarice.⁴⁵ Njegovo mesto je prevzel Kalikrat (*gr. Kallikrátes*), ki je imel na voljo že kar 140 ladij (Senofonte 1996: 37). Mladi admiral ni izgubljal časa, saj je hotel izkoristi svojo dvakratno premoč v ladjah preden bi prispele atenske okrepitve. Najprej je zavaroval Hios, nato pa odplul proti Lezbosu, kjer je zavzel Metimno. Ob tej novici je Konon takoj odhitel v Metimno. A Kalikratova flota je štela že 170 ladij in Kononu ni preostalo drugega, kot da je zbežal v Mitileno. Pri tem je izgubil 30 ladij, z ostalimi 40 pa se je bil prisiljen zateči v pristanišče. Kalikrat je blokiral mesto s kopnega in morja. Kljub vsemu je dvema Kononovima ladjama uspelo prebiti blokado in prinesli novice v Atene. Atene so postrgale zadnje zaloge in čez mesec poslale odrešilno floto 110 ladij (Senofonte 1996: 45). Njihove posadke so bile slabo izurjene, saj so bile zbrane na hitro in niso imele časa za urjenje. Na Samosu se jim je pridružilo še 45 zavezniških ladij in flota je odplula proti Mitileni. Ob novici o bližajočem se ladjevju je Kalikrat pustil za blokado mesta 50 ladij, s 120 pa je odplul nasproti sovražniku. Obe floti sta se srečali nasproti Lezbosa, pri Arginuških otokih.

---

⁴⁵ Imenovanje vrhovnega poveljnika mornarice (*navarha*; *gr. navarchos*) je trajalo samo eno leto. Spartanska ustava ni dovoljevala ponovne izvolitve (Kagan 1987: 327).

6.11.8.1 BITKA PRI ARGINUZAH

Obe floti sta se spopadli pri zahodnem Arginuškem otoku. Kalikrat je svoje ladje razporedil v eno vrsto. Čeprav ga je nasprotnik številčno prekašal, so bile njegove ladje kvalitetnejše in posadke mnogo bolj izurjene. Njegova postavitvev je bila idealna za izvajanje periplousa in diekplousa (Senofonte 1987: 47). Atenci, ki so bili številčno močnejši, so kot protiorožje uporabili posebno taktiko, ki je bila edinstvena za pomorsko vojskovanje v tistem času (Kagan 1987: 344). Levo in desno atensko krilo je bilo sestavljeno iz 60 ladij, ki so bile razporejene v dve vrsti. V vsaki vrsti sta bili dve formaciji s po 15 ladjami in vsaka formacija je imela svojega poveljnika. Razmak med ladjami je bil dvakrat večji od običajnega (Busolt v Kagan 1987: 346). Tako formacijo so postavili, da bi preprečili diekplous in periplous. V kolikor bi nasprotnikova ladja hotela predreti prvo linijo in napasti bok (diekplous), bi s tem izpostavila svoj bok drugi atenski vrsti. Z dvojnimi razmakom pa so dosegli, da je njihova vrsta segala preko sovražnikove, s čimer so preprečili periplous. V sredini atenske postavitve so bile trireme razporejene samo v enojno vrsto. Tu so imeli za hrbtno otok in zato diekplous ni bil mogoč. S to postavitvijo so si Atenci zagotovili ustrezne pogoje za enakovredno bitko ter popolnoma izničili nasprotnikovo kvalitativno prednost. V tej situaciji bi Kalikrat najbolje naredil, če bi se bitki izognil, vendar bi bil umik za ponosnega Spartiata sramoten in ni prišel v poštev (Senofonte 1996: 47). Kalikrat je svojo formacijo razdelil na dva dela in jo poslal v boj proti obema atenskima kriloma, center pa pustil pri miru.

Bitka je bila dolgo izenačena, a po smrti Kalikrata je morala njegovih mornarjev popustila. Nato je levo atensko krilo pognalo nasprotnika v beg. Desno krilo je imelo težje delo, vendar so bili tudi tam Peloponežani poraženi. Ko so nasprotniki začeli bežati, je atenski center, ki se do tedaj bojev ni udeleževal, začel zasledovati bežečega nasprotnika. Hkrati je Atencem na desnem krilu uspelo zapreti ožino na severni strani (Kagan 1987: 351). Edini izhod za peloponeške ladje je bila tako le pot proti jugu. Atenskemu levemu krilu namreč ni uspelo zapreti pasti in to je omogočilo 43 nasprotnikovim ladjam umik na varno. Izgubili so 77 ladij, medtem, ko so jih Atenci 25 (Diodor 1989: 13.100.4).

6.11.8.2 POSLEDICE BITKE

S skrbnim načrtovanjem je Atencem uspelo uničiti velik del peloponeškega ladjevja, ki ga je Lizander tako skrbno opremil in izuril.⁴⁶ Atenci so zopet dominirali v Jonskem morju.

---

⁴⁶ Kljub vsemu jim je še ostalo 90 ladij, ki pa so bile v zelo slabem stanju (Kagan 1987: 379).

Poraz je bil tako težek, da je Sparta ponovno ponudila mir (Kagan 1987: 376; Aristotel 1952: 34.1). Ponudila je, da se umakne z Dekeleje, drugje pa bi ostal status quo. To je bila velikodušna ponudba človeško in materialno izčrpanemu nasprotniku, vendar so Atene ponudbo zavrnile. Sparti preprosto niso zaupali, da bo spoštovala mirovni dogovor (Kagan 1987: 379).

Takoj po dobljeni bitki so atenski admirali nekaj ladij namenili reševanju brodolomcev in pobiranju trupel, sami pa so z večino ladij odpluli reševat blokiranega Konona. Reševanje brodolomcev je preprečil vihar, ki se je razdivjal po bitki. Ko je vest o dogodkih prišla v Atene, je bilo ljudstvo navdušeno nad zmago, a hkrati ogorčeno, ker niso rešili brodolomcev. Nato je prišlo do odločitve, ki jo je bil zmožen sprejeti samo atenski demos. Zmagovite admirale so postavili pred sodišče in jih 6 obsodili na smrt, dva pa sta odšla v prostovoljno izgnanstvo. To je bil »pravni umor in sramota za atensko demokracijo« (Sovre 2002: 252). Za to napako so Atenci plačali visoko ceno. Sami so izločili 8 svojih najboljših admiralov, v času ko so se bojevali za obstanek in so jih krvavo potrebovali, nadomestila zanje pa ni bilo. Poleg tega je ta proces vnesel neenotnost med ljudstvom, ravno v času, ko so ga najbolj potrebovali. Obsodbo admiralov so Atene kmalu obžalovale, vendar je bilo že prepozno.

6.11.9. ZADNJI LETI VOJNE

6.11.9.1 VRNITEV LIZANDRA

Čez zimo so Kir in jonska mesta poslala v Sparto prošnjo, naj poveljstvo zopet prevzame Lizander. Ker mu je spartanska ustava prepovedovala ponovno imenovanje, so na mesto navarha imenovali drugo osebo, njega pa za namestnika poveljnika (*gr. epistoleus*), nekakšnega viceadmirala. Toda dejansko ni bilo dvoma, da je floti poveljeval Lizander (Senofonte 1996: 65). Spomladi leta 405 pr. n. š. je Lizander odplul v Jonijo, kjer si je zagotovil nadaljno perzijsko podporo. Spartansko floto je povečal na 150 ladij, medtem ko jih je atenska štela 180 (Senofonte 1996: 69). Atenci so hoteli Lizandra prisiliti v bitko, še preden bi ta lahko svoje ladje dovolj izuril in bi začeli atenski mornarji prehajati k nasprotniku. Lizander pa se je zavedal, da je čas na njegovi strani. Zato je začel uriti svojo mornarico, da bi se lahko spopadla z Atenci. S svojo floto je plenil po Joniji, nato pa je odplul v Helespont, kjer je zavzel Lampsak in se tam utrdil. Atenci so mu sledili in se utrdili nasproti Lampsaka, na obali imenovani Ajgospotami.

6.11.9.2 BITKA PRI AJGOSPOTAMI

Atenci so to obalo izbrali zato, da so imeli lahko nasprotnika stalno na očeh in da bi ga v primeru izplutja prisilili v tako željeno bitko. Pač pa so za ta namen žrtvovali oskrbo in utrjeno pristanišče. Najbližje primerno pristanišče je bil Sest, ki pa je bil oddaljen 18 kilometrov. Lizander ni hotel neprevidno začeti bitke in je vsak dan postavil svoje ladje v vrsto, vendar jih je obdržal blizu kopnega. Isto so naredili tudi Atenci. To se je ponavljalo 4 dni (Senofonte 1996: 69). Medtem je Atence prišel posvariti Alkibiad, ki je živel v enem od bližnjih gradov. Povedal jim je, da je obala preveč izpostavljena nenadnemu sovražnikovemu napadu in jim svetoval naj se raje umaknejo v Sest (*gr. Sestós*). Atenski admirali so njegove predloge grobo zavrnili (Plutarh 1982: 229). Dolgočasna vsakodnevna rutina pripravljanja na bitko in nato umik je naredila Atence neoprezne. Peti dan je Lizander ponovno postavil floto za boj. Toda to pot so se Atenci neoprezni umaknili in se izkrcali na kopno. Lizander je ukazal napad in zalotil nasprotnika popolnoma nepripravljenega. 27 letna vojna se je odločila v eni sami uri. Uničenih je bilo 170 atenskih ladij in samo 10 se jih je rešilo. Lizander je nato dal pobiti približno 3.500 ujetnikov. Prizanesel je samo enemu admiralu (Kagan 1987: 395). S tem porazom je bilo jasno, da se bodo morale Atene vdati. Izčrpali so vse svoje zaloge in »niso mogli stesati niti čolna več« (Sovre 2002: 254). Kljub vsemu so sklenili, da se bodo še naprej upirali.

6.11.9.3 VDAJA ATEN

Po zmagi je Lizander odplul v Bospor in zavzel Bizanc ter Halkedon.⁴⁷ S tem je prekinil dovoz žita v Atene. Od tam je s floto 200 ladij odšel na Lezbos in ga zavzel. Del ladij je poslal v Trakijo, ki se je cela hitro predala. Celotni atenski imperij, razen Samosa je padel v roke Lizandru, ki je v zavzetih mestih postavljaj oligarhično ureditev. Oktobra leta 405 pr. n. š. je Lizander dokončno priplul pred Pirej in ga blokiral. Ob istem času je spartanska vojska blokirala Atene s kopnega. Že čez en mesec je v mestu pričelo zmanjkovati hrane in začela so se pogajanja o predaji. Medtem so se v Peloponeški zvezi prepirali, kaj storiti s poraženimi Atenami. Korinčani, Tebanci in še mnogi drugi so hoteli mesto uničiti, njene prebivalce pa prodati v sužnost (Kagan 1987: 400). Pred to kruto usodo je Atence rešila politika Sparte. Ta je videla, da bi od tega dejanja največjo korist imela sosedna Bojotija, ki bi zasedla izpraznjeno Atiko ter se s tem še dodatno okrepila. Ti so bili po vojaški moči že tedaj skoraj

---

⁴⁷ Lizander je atenskim garnizijam dovolil prost odhod pod pogojem, da se vrnejo v Atene. S tem je hotel povečati število prebivalcev Aten, da bi jih s obleganjem prej izstradal (Senofonte 1996: 73; Plutarh: Lisander).

enakovredni Sparti. Še več. Kazale so se že prve razpoke v njihovem zavezništvu. Sparti je bilo jasno, da se bodo slej ko prej znašli v rivalstvu s Tebami. Zato so Atenam ponudili milejše pogoje. Ti so bili (Senofonte 1996: 79; Kagan 1987: 410):

- Atene morajo podreti dolgo obzidje in obzidje okoli Pireja,
- predati morajo celotno ladjevje, razen 12 ladij,
- izgnancem morajo dovoliti vrnitev,
- imeti morajo iste prijatelje in zaveznike kot Sparta,
- vladalo jim bo 30 ljudi po starodavni zakonodaji.

V marcu 404 pr. n. š. so Atene sprejele pogoje in se vdale. Lizander je končno lahko zmagoslavno zaplul v Pirej. Poleti se je kot zadnji vdal še Samos in s tem je bilo velike vojne dokončno konec.

6.12. STRATEŠKE POSLEDICE DEKELEJSKE VOJNE

S porazom pri Sirakuzah so Atene izgubile velik del svoje pomorske in kopenske moči. Sirakuze, ki so po moči bile enakovredne Atenam in so imele močno mornarico, so nadaljevale z boji na strani Peloponežanov. Na srečo Aten pa so njihovo nadaljnjo udeležbo v vojni preprečili Kartažani s svojo invazijo na Sicilijo. Najhujša od vsega pa je bila izguba političnega ugleda. Vsepovsod so se začenjali upori dotedanjih zaveznikov. S propadom strategije pridobivanja novih človeških virov, Atene niso imele več na voljo nobene možnosti, ki bi lahko končala vojno v njihovo korist. Edino upanje Atencev je bila sklenitev miru. V ta namen so uporabili vsa sredstva, ki so jim še bila na voljo. O kaki ofenzivni strategiji sedaj ni bilo več govora. Njihov cilj je bil obdržati prosto pot iz Črnega morja ter ponovno pokoriti svoje zaveznike in nato skleniti mir.

Peloponeška zveza je pri Sirakuzah dosegla pomembno zmago, ki je pomenila prelomnico v tej vojni. Toda Atene še zdaleč niso bile poražene. Da bi dokončno zmagali v vojni, bi morali zgraditi veliko floto ter Atene premagati v Egejskem morju, kar bi jim odrezalo dovoz žita. S floto bi lahko tudi spodbujali nove upore v atenskem imperiju. Da pa bi floto zgradili in vzdrževali so potrebovali denar. Tega jim je lahko zagotovila le Perzija, ki pa je v zameno zahtevala ozemlje maloazijskih Grkov. Strategija Sparte je bila jasna. S plenjenjem po Atiki in vzpodbujanjem uporov po Egejskem morju so poskusili nasprotnika ekonomsko uničiti, kar bi mu preprečilo gradnjo in vzdrževanje flote. S vzpodbujanjem uporov ter pošiljanjem svoje flote v Helespont in Bospor pa so hoteli zapreti dovoz žita v Atene. Atene, ki tega niso smele

dovoliti, so bile prisiljene sprejemati pomorske bitke, v katerih so Peloponeški zvezi zadale nekaj težkih porazov. Toda ker je za njimi stala neizčrpna perzijska blagajna, so lahko vsakič zgradili novo, še večje ladjevje, medtem, ko so se Atene finančno izčrpavale. Na koncu se je zgodilo, kar se je slej ko prej moralo zgoditi. Atene so doživele poraz na morju in s tem izgubile vojno.

7. POSLEDICE PELOPONEŠKE VOJNE

Peloponeška vojna je pomenila zaton zlate dobe Grčije. Prinesla je velikanske politične, vojaške in gospodarske spremembe. Vse države so bile finačno uničene in število prebivalstva se je zmanjšalo. V vojni so bila uničena celotna mesta. Zaradi dolgotrajnosti vojne celotne generacije niso znale nič drugega, kot biti vojaki. Najemniki, ki so bili prej redkost, so postali nepogrešljivi v nadaljnih vojnah. Ti so odhajali tudi na tuje. Kir je, npr. leta 395 pr. n. š. uporabil kar 10.000 grških najemnikov. Vse to je močno pospešilo razvoj vojskovanja, ki je postalo bolj sofisticirano, vendar tudi vse bolj barbarsko.

V Atenah je zavladata oligarhija in kazalo je, da je demokraciji odbila zadnja ura. Bile so razorožene, še zdaleč pa ne uničene. Že leto potem so ponovno uvedli demokracijo in ponovno začeli graditi svoj imperij. Že čez 10 let so obnovili svojo mornarico in ponovno zgradili dolgo obzidje. Četrto stoletje pozneje že lahko govorimo o drugem atenskem imperiju, čeprav mesto ni nikoli več doseglo stare slave.

Zdelo se je, da je veliki zmagovalec te vojne Sparta. Atenski imperij je spremenila v svojega in novim zaveznikom naložila davek, da je lahko vzdrževala svojo novo mornarico. V nekaj letih pa so morali vseeno opustiti svoj na novo pridobljeni imperij. Dotok denarja v tem času pa je spodkopaval tradicionalno ureditev Sparte (Kagan 1987: 410). Spartiati so se namesto vojaškemu vse rajši vdajali uživaškemu življenju, kar se je pozneje pokazalo v hitrem upadanju števila Spartiatov. Poleg tega je Sparta postala premočna in se je kmalu znašla v spopadih s koalicijo, ki so jo vodile Tebe. Ta je imela od vojne največjo korist in iz nje so prišle toliko močnejše, da so lahko izzvale Sparto za prevlado v Grčiji. Leta 371 pr. n. š. je dokončno zlomila spartansko vojaško moč v kopenski bitki pri Levktri in Sparta je odtlej le še nazadovala. Navsezadnje je imela največjo korist od vseh teh vojn povsem tretja država. Stalno vojskovanje, ki je sledilo peloponeški vojni, je namreč grške polis tako oslabilo, da se leta 338 pr. n. š. niso mogle upirati makedonskemu kralju Filipu II. Ta je s osvojitvijo Grčije postavil temelje novega imperija, ki ga je ustvaril njegov sin Aleksander Makedonski. Male mestne države so nasledili veliki imperiji in začela se je doba helenizma.

8. ZAKLJUČEK

V peloponeški vojni sta se spopadli državi z dvema različnima političnima ureditvama. Demokratične Atene so imele zapleten politični sistem, katerega posledica je bila neenotnost glede vodenja vojne in veliko notranjepolitičnih obračunavanj, ki so škodila državi. Na drugi strani je bila Sparta s svojim oligarhičnim političnim sistemom, za katerega je bila značilna velika učinkovitost v času vojne. Njegova značilnost pa je bila tudi konzervativnost, ki je onemogočala kreativno razmišljanje, tudi v vojaških zadevah. Sparta je bila vojaška država, ki je načrtno zavirala razvoj trgovine, da se njeni ljudje ne bi pomehkužili. Nasprotno so Atene trgovino spodbujale in na začetku vojne so bile trgovska velesila. Obe državi sta za obrambo lastnih interesov vzpostavili obširen sistem zavezništev, ki sta jih, če je bilo treba nadzorovali tudi s silo. Atene so tako nadzirale večino otokov, Sparta pa kopenski del Grčije. Atene so zato zgradile močno mornarico, Sparta pa kopensko vojsko.

Atene je varovalo močno obzidje, ki je obdajalo mesto in ga povezovalo s pristaniščem Pirejem. Zaradi slabo razvite oblegovalne tehnike obzidja ni bilo mogoče zavzeti, mesta pa ne izstradati, saj se je lahko oskrbovalo po morju. Oskrbovanje po morju je bilo nujno tudi v mirnem času, saj v Atiki niso pridelali dovolj hrane za vse prebivalce. Zaradi tega so Atene zgradile najmočnejšo mornarico v Grčiji. Skupaj z zavezniki so imele na voljo čez 400 trirem, medtem ko jih je Peloponeška zveza imela le okoli 200. Tedanje pomorske bitke je odločala sposobnost manevriranja. Nanj je vplivala konstrukcija ladij in izurjenost posadke. Atene so bile pri tem v prednosti, saj so za razliko od nasprotnika imele dolgoletne pomorske izkušnje in dovolj denarja za gradnjo in vzdrževanje ladjevja. Peloponežani teh sredstev niso imeli. Bitke z atensko mornarico si tako preprosto niso mogli privoščiti, saj je ponavadi poraženec v bitkah na morju imel visoke izgube. Za pokritje le teh pa niso imeli dovolj denarja. Brez bitk pa tudi niso mogli pridobivati izkušenj in tako so se znašli v začaranem krogu. Šele s finančno pomočjo Perzije so bili sposobni zgraditi in izuriti floto, ki se je lahko kosala z atensko, pa še ta je večje uspehe dosegla šele po hudih porazih. Na podlagi vseh teh dejstev lahko zaključim, da se je glavna hipoteza (*Atene so v spopadu s Peloponeško zvezo izbrale svoji pomorski moči ustrezno strategijo*) **potrdila**.

Povsem drugačna je bila slika na kopnem. V številu hoplitov in lahke pehote so bile Atene več kot dvakrat šibkejše. Le v lahki konjenici so bili številčno enakovredni nasprotniku. Obe strani sta uporabljali isto orožje, tako da v tem pogledu nihče ni imel prednosti. Pač pa je Peloponeška zveza imela prednost v izurjenosti svojih hoplitov. Spartiati so bili poleg izbranih argoških čet, edini pravi profesionalni vojaki v Grčiji. Ugled Spartiatov je bil tako

velik, da so se ostale države izogibale spopadov z njimi. Že samo s pojavo na bojišču so na nasprotnika vršili velik psihični pritisk. Ostale države so imele preprost miličniški sistem. Njihovi vojaki so bili povsem navadni državljani, ki so jih po potrebi vpoklicali. To je pomenilo, da so bili razen izjem večinoma zelo slabo izurjeni in niso bili sposobni zahtevnejšega premikanja po bojišču. Hoplitska bitka je bila zato sestavljena iz preprostega napredovanja dveh ravnih formacij, brez zapletenih manevrov, bočnih napadov in udarov s hrbta. Zaradi tega je v bitki ponavadi slavil številčno močnejši nasprotnik. Tudi pri lahki pehoti so bile Atene v podrejem položaju, saj so imele zelo malo dobro izurjene in oborožene lahke pehote. Zelo pa so napredovali v njeni taktični uporabi. Demosten je z njo dosegel nekaj lepih zmag. Toda to so bile manjše bitke, za večje uspehe pa je bilo število lahke pehote premajhno. Težke konjenice v času peloponeške vojne še niso poznali. Brez nje pa Atene v kopenski bitki ne bi mogle zmagati. Ravno težka konjenica je bila namreč tista, ki je kasneje odločala bitke in omogočala, da je tudi številčno šibkejši lahko zmagal. Lahka konjenica pa ni mogla prevzeti vloge težke, pa tudi oba nasprotnika sta imela enako število konjenikov. Obe strani sta torej uporabljali isto oborožitev in iste taktične zmogljivosti oborožitvenih sistemov. V tem pogledu ni bilo nobene asimetrije, ki bi Atenam morda omogočila zmago. Tudi če bi Atene po kakem čudežu uspele zmagati v kopenski bitki, bi to še ne odločilo vojne. Izgube poraženca so bile v grških bitkah dokaj majhne in Peloponežani bi še vedno imeli dovolj vojakov, da bi ponovno izzvali Atene. Za zmago bi potrebovali resen poraz Spartancev na njihovih domačih tleh, v katerem bi padlo večje število Spartiatov. To na začetku vojne ni bilo mogoče, ker je bila na peloponeški strani tako kvaliteta, kot tudi številčna premoč. Atenam je potemtakem ostalo le še zanašanje na mornarico. Iz vsega tega lahko zaključim, da se je potrdila tudi delovna hipoteza (*Zanašanje na pomorsko moč je povzročila nezmožnost Aten zmagati na kopnem*) **potrdila**.

Za konec mi ostale le še, da poskušam odgovoriti na vprašanje, ki sem si ga zastavil že v uvodu. Ali bi Atene lahko v tej vojni zmagale? Atene niso imele druge možnosti, kot da sprejmejo Periklejevo strategijo. Toda ta je imela majhno napako. Z njo ni bilo mogoče zmagati. Primerna je bila le za ohranitev statusa quo in sklenitev miru, kar je bil verjetno Periklejev primarni cilj. Šele z Demostenom in Kleonom so Atene začele izbrale bolj ofenzivno strategijo. Atene so z bazami sistematično obkoljevale Sparto in ji s stalnimi vdori na njeno ozemlje povzročile velike težave, saj so na svojo stran začeli pridobivati helote. S tem so zadeli edino ranljivo točko, ki jo je imela Sparta. Na helotih je temeljila vsa spartanska družba in če bi se ti množično uprli, bi Sparta vojno izgubila. Namesto tega, da so leta 424 pr. n. š. napadli Bojotijo, bi morali zavarovati Halkidiko ter se povezati z Argosom. Tako bi

lahko z vseh strani plenili po Peloponezu in počasi uničevali spartansko družbo. To bi uničilo tudi ugled Sparte in nekateri njeni zavezniki bi kmalu prestopili v drug tabor. S tem bi Atene zbrale dovolj veliko vojsko in ko bi bila Sparta dovolj šibka bi jo lahko napadle in premagale v kopenski bitki. Nekaj podobnega je leta 418 pr. n. š. poskušal Alkibiad, vendar mu zaradi nezadostne domače politične podpore načrt ni uspel. S tem so zapravili zadnjo možnost za zmago in ponesrečena sicilijaska ekspedicija je Atene dokončno odvedla na pot poraza.

9. VIRI

9.1. KNJIGE

- (1998) *Antika: leksikon*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Anderson, J.K. (1961) *Ancient Greek Horsemanship*. Los Angeles: University of California Press.
- Best, J.G.P. (1969) *Thracian Peltast and their Influence on Greek Warfare*. Gröningen: Wolters-Nordhoff.
- Bowra, C. M. (1968) *Klasična Grčija*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Bratož, Rajko (1997) *Grška zgodovina: Kratek pregled s temeljnimi viri in literaturo*. Ljubljana: Študentska založba Študentske organizacije v Ljubljani.
- Bugh, G. R. (1988) *The Horsemen of Athens*. Princeton: University press.
- Croix, De Ste. G. E. M. (1972) *The Origins of the Peloponnesian War*. London: Duckworth.
- Hammond, N. G. L. (1986) *A History of Greece to 322 B. C.* Oxford: Clarendon Press.
- Hanson, Victor Davis et. al, ur. (1991) *Hoplites*. London: Routledge.
- Hanson, Victor Davis (2000) *The Western Way of War*. Los Angeles: University of California Press.
- Osborne, Robin et al., ur. (2000) *Classical Grece: 500-323 BC*. Oxford itn.: Oxford University Press.
- Jones, Archer (1987) *The Art of War in the Western World*. Chicago: University of Illinois Press.
- Kagan, Donald (1987) *The Fall of the Athenian Empire*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Kagan, Donald (1995) *On the Origins of War*. London: Pimlico.
- Lawrence, A.W. (1979) *Greek Aims in Fortification*. Oxford: Clarendon Press.
- Liddel Hart, B. H. (1991) *Strategy*. London: Meridian.
- Lisičar, Petar (1971) *Grci i Rimljani*. Zagreb: Školska knjiga.
- Morkot, Robert (1996) *The Penguin Historical Atlas of the Ancient Greece*. London itn.: Penguin Books.
- Oliva, Pavel (1971) *Sparta and her Social Problems*. Prague: Czechoslovak Academy of Sciences.
- Plutarh (1982) *Življenje velikih Grkov*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Rodgers, William Ledyard (1980) *Greek and Roman Naval Warfare*. Annapolis, Maryland: Naval Institute Press.

Senofonte (1996) *Elleniche*. Milano: Mondadori Printing.

Snodgrass (1967) *Arms and Armour of the Greeks*. London: Thames and Hudson.

Sovre, Anton (2002) *Stari Grki*. Ljubljana: Slovenska matica.

Speake, Graham et al., ur. (1994) *The Penguin Dictionary of Ancient History*. London itn.: Penguin Books.

Thorley, John (1998) *Atenska demokracija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Tukidid (1958) *Peloponeška vojna*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

9.2. ČLANKI

Holladay, A.J. (1978) *Athenian Strategy in the Archidamian War*. *Historia*; XXVII, 399–427.

Mitchell, Barbara (1991) *Kleon's Amphipolitan Campaign*. *Historia*; XL, 170–192.

Spence, I. G. (1990) *Perikles and the Defence of Attika During the Peloponnesian War*. *Journal of Hellenic Studies*; 91–109.

Žabkar, Anton (1996) *Od ladij na vesla do jadrnic*. *Revija Obramba*; april, 26–29.

9.3. INTERNETNE STRANI

(2000) *Ancient Weights and Measures*.

Na strani: http://www.geocities.com/al_birdie_2000/roman/economy/roman.html.

Blackwell, Critopher (1999) *Areopagus*.

Na strani: <http://www.stoa.org/demos/areopagus.shtml>.

Blackwell, Critopher (1999) *Demos: Classical Athenian Democracy*.

Na strani: <http://www.stoa.org/demos/assembly.shtml>.

Borimir Jordan, Alec Tilley *Triremes*.

Na strani: <http://www-atm.physics.ox.ac.uk/rowing/trireme/triplebank.html>.

Halsall, Paul (1999) *Ancient History Sourcebook: 11th Britannica: Sparta*.

Na strani: <http://www.fordham.edu/halsall/ancient/eb11-sparta.htm>.

Halsall, Paul (1999) *Ancient History Sourcebook: 11th Britannica: Delian League*.

Na strani: <http://www.fordham.edu/halsall/ancient/eb11-delianleague.html>.

Hooker, Richard (1996) *Sparta*.

Na strani: <http://www.wsu.edu:8880/~dee/greece/sparta.htm>.

Kenneth, W. Harl (1998) *Athenian Empire 480–404 BC: Coinage and Finances*.

Na strani: <http://www.tulane.edu/~august/H310/handouts/Finances.htm>.

Kenneth, W. Harl (1998) *Athenian Empire 480–404 BC: Military: Battles and Coups*.

Na strani: http://www.tulane.edu/~august/H310/handouts/Military_c.htm.

Lumb, Jeffrey *The Spartan social system and economy*.

Na strani: http://hsc.csu.edu.au/ancient_history/societies/greece/spartan_society/ancientsparta_socialsystem.htm.

Moerberbeek, Martijn (1997) *Warfare in Hellas: The Greek trireme*.

Na strani: http://www.monolith.student.utwente.nl/marsares/warfare/army/g_trirem.html.

Rankove, Boris (1998) *The Athenian trireme: lessons from Olympias*.

Na strani: <http://www.atm.ox.ac.uk/rowing/trireme/ttrankov2.html>.

Wilson, Andrew *The Trireme*.

Na strani: <http://www.users.global.net.co.uk/~loxias/trireme.htm>.

9.4. ELEKTRONSKE KNJIGE

Aristotel (1952) *Athenian Constitution*. London, William Heinemann.

Na strani: <http://www.perseus.tufts.edu/cgi-bin/ptext?lookup=Aristot.+Ath.+Pol.+1.1>.

Diodorus Siculus (1989) *Library*. London: William Heinemann.

Na strani: <http://www.perseus.tufts.edu/cgi-bin/ptext?lookup=Diod.+9.1.1>.

Peck, Rosemary (2001) *Athenian Naval Finance in the Classical Period*. Leicester: The School of Archaeological Studies.

Na strani: <http://www-atm.physics.ox.ac.uk/rowing/trireme/thesis.html>.

Plutarch (1996) *Plutarch's Lives*. Champaign: Project Gutenberg.

Na strani: <http://digital.library.upenn.edu/webbin/gutbook/lookup?num=674>.

Xenophon (1984) *Constitution of the Lacedaemonians*. London: William Heinemann.

Na strani: <http://www.perseus.tufts.edu/cgi-bin/ptext?lookup=Xen.+Const.+Lac.+1.1>.

9.5. ČLANKI V ELEKTRONSKIH REVIJAH

Buck, Robert J. (1988) *The Sicilian Expedition*. *The Ancient History Bulletin* 2.4, 73–79.

Na strani: <http://www.trentu.ca/ahb/ahb2/ahb-2-4a.htm>, 15. 2. 2002.

French, Alfred (1993) *A Note on the Size of the Athenian Armed Forces in 431 B.C.* The Ancient History Bulletin 7.2, 43–48.

Na strani: <http://www.trentu.ca/ahb/ahb7/ahb-7-2a.htm>, 15. 2. 2002.

Rankove, Boris (1998) *The Athenian Trireme: lessons from Olympias.* Regata Online; Avgust-September.

Na strani: <http://www.regatta.rowing.org.uk/111-trireme.html>, 2. 11. 2002.

PRILOGA I

O ŠTEVILU SPARTIATOV IN SPARTANSKE VOJSKE

Sparta je bila najmočnejša kopenska sila v Grčiji. Število njenih hoplitov ni natanko znano, zato sem se odločil, da bom za potrebe te naloge skušal ugotoviti njihovo približno število. Vzrok različnih navedb so razhajanja med Tukididom in Ksenofontom. Tukidid (1958: 309) je pri opisu bitke pri Mantineji leta 418 pr. n. š. podal naslednjo sestavo spartanske vojske: vrsta oz. oddelek je štel v dolžino 8 mož; 4 vrste pa so tvorile enomotijo oz. vod (*gr. enomotiai*). 4 enomotije so sestavljale pentekosto oz. četo (*gr. pentekostys*) in 4 pentekoste so sestavljale lohos oz. bataljon (*gr. lochos*). Celotno spartansko vojsko je sestavljalo sedem lohosov. Po tej klasifikaciji je enomotija štela 32 mož, pentekosta 128 mož, lohagos pa 512 mož. Celotna spartanska vojska, ki je sodelovala v bitki pri Mantineji je štela potemtakem 3.584 hoplitov.

Ksenofont celotne sestave sicer ne opisuje direktno; delne opise vojske lahko zasledimo v Heleniki (*it. Elleniche*) in v Spartanski ustavi (*angl. Constitution of the Lacedaemonians*). V Heleniki (1996: 387) lahko zasledimo podatek, da so leta 371 pr. n. š. enomotijo sestavljale 3 vrste v širino in 12 v dolžino. 2 enomotiji sta sestavljali pentekosto. 4 pentekoste pa so tvorile en lohos (Senofonte 1996: 495). V delu Spartanska ustava je Ksenofont (XI: 4) opisal poveljniško strukturo. Po tem zapisu je spartansko vojsko sestavljalo 6 mor oz. polkov (*gr. mora*), ki mu je poveljeval polemarh (*gr. polemarchos*). Pod njegovim poveljstvom so bili 4 lohagosi (*gr. lochagos*), 8 pentekontarov (*gr. pentekonter*) in 16 enomotarhov (*gr. enomotarches*). Iz teh podatkov lahko sklepamo kakšna je bila sestava spartanske vojske v Ksenofontovem času. Enomotija je štela po 3 vrste v širino in 12 v dolžino. Skupno torej 36 mož, ki jim je poveljeval enomotarh. 2 enomotiji sta sestavljali pentekosto, ki je štela 72 mož pod poveljstvom pentekontera. 2 pentekosti sta sestavljali en lohos, ki je štel 144 mož pod poveljstvom lohagosa. 4 lohagosi so sestavljali moro. Ta je štela okoli 576 mož, poveljeval pa ji je polemarha. Celotno vojsko, ki je štela okoli 3.500 mož je sestavljalo 6 mor pod poveljstvom enega od kraljev.

Tukidid (1958: 308) je zapisal, da kralj daje ukaze polemarhom. Ti so poveljevali lohagosom, ti so ukazovali pentekonterom. Zadnji v liniji poveljevanja pa so bili enomotarhi. Opis linije poveljevanja se torej ujema s Ksenofontovim. Njuna opisa se ujemata tudi pri navedbi števila hoplitov, ki so jih imeli na voljo, čeprav se ne bi smeli. Nenehne vojne v 4. st. pr. n. š. so močno zmanjšali za boj sposobno populacijo Sparte. število Spartiatov se je prav tako močno zmanjšalo (Croix 1972: 332). Število hoplitov leta 418 pr. n. š. je bilo zagotovo

bistveno večje, kot nam ga je podal Tukidid. Pri tem gre najverjetneje za Tukididovo napako oz. napako kasnejših prepisovalcev. V poglavju, ki govori o poveljniški strukturi je Tukidid opisal 4 linije poveljevanja, medtem ko je v opisu vojske podal samo 3 različne vrste enot. Najverjetneje je zamešal lohagos za moro, ki je nikjer ne omenja. Najverjetneje je spartanska vojska štela 7 mor, v vsaki mori pa sta bila po 2 lohagosa (Croix 1972: 331). Skupno število hoplitov, ki so sodelovali v bitki pri Mantineji je bilo potemtakem okoli 7.168. Če k temu prištejemo še dejstvo, da je v bitki sodelovalo pet šestin vse spartanske vojske, skupno število hoplitov narasti na okoli 8.600 (Tukidid 1958: 306). Pri Mantineji so sodelovali še Brazidovi vojaki, katerih številka ni natančno znana, bilo pa jih je zagotovo čez 500, saj je v Trakijo leta 424 pr. n. š. odšlo 700 helotskih hoplitov (Tukidid 1958: 244). Na obeh krilih se je bojevala konjenica in še nekaj Spartancev, katerih število pa Tukidid (1958: 309), ne navaja. Vseh konjenikov naj bi bilo okoli 600, ostalih spartanskih hoplitov pa tudi do 1.000, vendar je bilo med njimi malo Spartiatov (http://www.tulane.edu/~august/H310/handouts/Military_c.htm, 15. 2. 2002). Torej je spartanska vojska brez najemnikov v bitki pri Mantineji štela okoli 9.500 hoplitov in konjenikov. Celotna spartanska vojska je v tistem času štela okoli 11.000 hoplitov in konjenikov. Na začetku vojne je bila ta številka malenkost manjša in je znašala okoli 10.000 hoplitov in konjenikov.

Sedaj, ko sem določil moč spartanske vojske, mi preostane le še odgovor na vprašanje, koliko je bilo med njimi Spartiatov, ki so bili najboljši vojaki v celotni Grčiji. Že leta 425 pr. n. š. so obstajale mešane enote Spartiatov in periojkov, najverjetneje pa so te nastale že po velikem potresu, ki je prizadel Sparto leta 465 pr. n. š. (Croix 1972: 331). Točno razmerje med njimi pa ni znano. Atenci so na Sfakteriji od 420 nasprotnikov ujeli 292: od tega je bilo 120 Spartiatov oz. 41 % (Tukidid 1958: 226). Potemtakem bi razmerje med Spartiati in periojki znašalo 60 : 40 v korist slednjih. Toynbee (v Croix 1972: 332) meni, da je to razmerje znašalo nekje med 40 : 60 in 50 : 50. Število Spartiatov je torej znašalo nekje med 3.000 in 4.000. Toliko naj bi jih bilo tudi na začetku vojne (Croix 1972: 332).

PRILOGA II

O ŠTEVILU ATENSKIH DRŽAVLJANOV

Podatki sodobnih avtorjev o številu atenskih državljanov so različni in nihajo med 30.000 in 50.000. Bratož (1997: 116), Thorley (1998:45) in French (<http://www.trentu.ca/ahb/ahb7/ahb-7-2a.htm>, 15. 2. 2002, str. 47) zagovarjajo številko 30.000. Lisičar (1971: 147), Antika (1998: 449) navajata, da je bilo državljanov 40.000; Thomas (v Osborne: 2000: 62) pa trdi, da jih je bilo 50.000, medtem ko Speake (1994: 514) v svoji navedbi presega celo to številko.

Približno število se da izračunati iz podatkov o vojaških obveznikih. Atene so imele na začetku vojne 13.000 hoplitov (t. j. iz razreda zevgitov ali višje) (Tukidid 1958: 97). Konjenikov je bilo 1.200; ti so bili večinoma pripadniki razreda vitezov oz. konjenikov. Najbogatejših meščanov verjetno ni bilo ravno veliko. Iz zgornjih 3 razredov je bilo torej približno 15.000 državljanov. Število četrtega, najrevnejšega družbenega razreda je znašalo vsaj polovico vseh državljanov (Thorley 1998: 28; Antika 1998: 449).

Potemtakem bi morali imeti prav tisti avtorji, ki trdijo, da je bilo vseh državljanov 30.000. Tukidid je navedel tudi število vojakov, ki so bili stacionirani po utrdbah Atike in mestnem obzidju. Teh naj bi bilo 16.000 (Tukidid 1958: 87). French je v svoji razpravi (<http://www.trentu.ca/ahb/ahb7/ahb-7-2a.htm>, 15. 2. 2002) dokazal, da so bili ti vojaki lahko oboroženi in ne hopliti. Meni (<http://www.trentu.ca/ahb/ahb7/ahb-7-2a.htm>, 15. 2. 2002, str. 45–46) tudi, da so bili v to številko vključeni tudi pripadniki prvih treh razredov, ki so bili mlajši od 20 ali starejši od 45 let. To najverjetneje ne drži, saj so v bitkah sodelovali še mnogo starejši hopliti (Hanson 2000: 89–95). Če seštejemo lahkooborožene, ki so bili iz razreda tetov, hoplite ter konjenike sicer dobimo številko 30.000. Polovica od teh naj bi bila tetov.

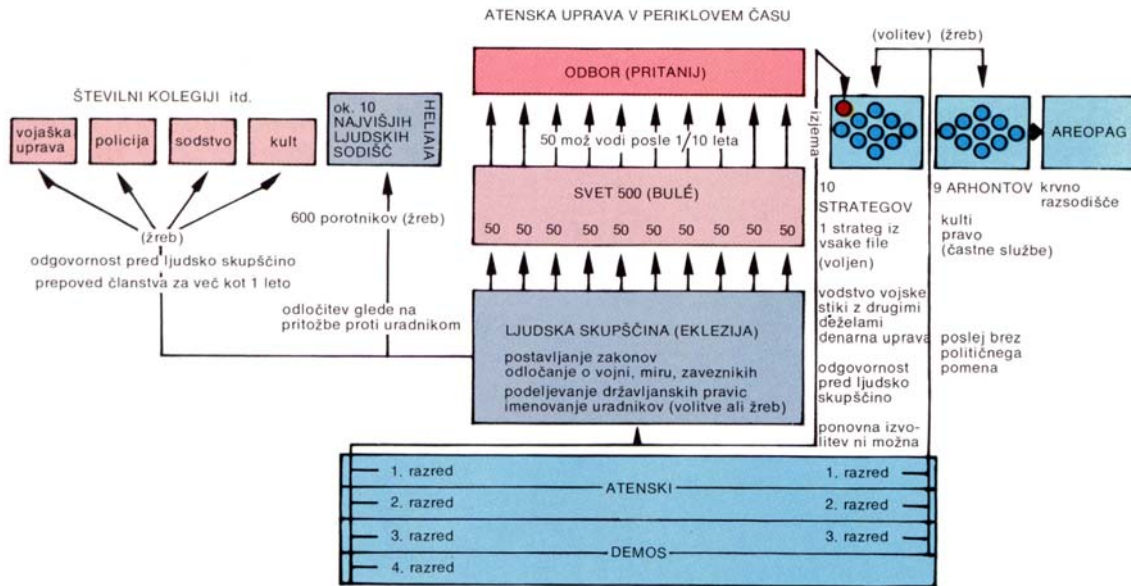
Toda kje je tu mornarica? Če so bili praktično vsi atenski teti v trdnjavah po Atiki in na mestnem obzidju, kdo je potem služil kot veslač na ladjah? Atene so imele na voljo na začetku vojne 300 trirem (Tukidid 1958: 98). Leta 427 pr. n. š., torej že po kugi, ki je močno zmanjšala prebivalstvo Aten, so imeli operativnih kar 250 trirem (Tukidid 1958: 153). Vsaka trirema je imela 170 veslačev ter 30 članov posadke. Za popolnitev tako velike flote bi potrebovali še dodatnih 50.000 mož. Poleg državljanov na ladjah so služili tudi metojki, sužnji in najemniki. Razmerje med državljanji in ostalimi ni znano, verjetno pa je bilo več nedržavljanov (van Wees v Osborne 2000: 92). Navaja tudi, da so samo iz državljanov in metojkov opremili 100 ladij (Tukidid 1958: 153). Le za teh sto ladij bi torej potrebovali

17.000 veslačev. Od tega metojkov verjetno ni bilo več kot 3.000, saj so predstavljali le šestino atenskega prebivalstva (Antika 1998: 449). In če bi bila na ostalih ladjah polovica veslačev državljanov, bi jih potemtakem bilo v mornarici še dobrih 12.000. Skupaj torej okoli 26.000 državljanov in to po kugi, ki je pomorila okoli tretjine prebivalstva (Tukidid 1958: 189). Ponavadi so imeli pod orožjem manjše število ladij. Na pohode so jih le redko pošiljali več kot sto, nekaj pa so jih rabili za opravljanje ostalih dolžnosti. Torej je bilo število 250 operativnih ladij redek primer. Tukidid v tem času ne omenja kakšnih večjih aktivnosti sovražnikove kopenske vojske. Iz bitke pri Delionu vemo, da Atene niso imele dobro oboroženih lahkooborožencev (Tukidid 1958: 252). Za veslače so lahko uporabili tudi posadke, ki so bile v trdnjavah in na mestnem obzidju, čeprav so jih del morali zagotovo pustiti za obrambo. Da bi popolnile svoje veslaške vrste, so morale Atene imeti od 10.000 do 15.000 več tetov, kot jih omenja Tukidid. Slednji je verjetno omenil samo tiste tete, ki so si lahko privoščili lahko oborožitev in nastopali v kopenski vojski kot lahkooboroženci.

Tukididovim številkam sicer ne gre popolnoma verjeti, vendar je očitno, da je bilo število tetov večje od polovice. Vseh državljanov Aten je bilo po mojem mnenju okoli od 40.000 do 45.000. Tetov je bilo okoli od 25.000 do 30.000 oz. 60 % državljanov, zevgitov 13.000 oz. 30%, ostali pa so bili konjeniki in petstomernikarji. Seveda pa ni mogoče ugotoviti natančnega števila, zato so vse številke le približne.

PRILOGA III

ATENSKA UPRAVA V PERIKLEJEVEM ČASU

Vir: Zgodovina v slikah, Ljubljana DZS; str. 1990.

PRILOGA IV
SEVEROZAHODNI DEL GRČIJE

Vir: <http://www.ancestry.com/search/rectype/reference/maps/freeimages.asp?ImageID=152>,
 27.4.2003.

PRILOGA V
SEVEROVZHODNI DEL GRČIJE

Vir: <http://www.ancestry.com/search/rectype/reference/maps/freeimages.asp?ImageID=152>,
27. 4. 2003.

PRILOGA VI
 JUGOZHODNI DEL GRČIJE

Vir: <http://www.ancestry.com/search/rectype/reference/maps/freeimages.asp?ImageID=159>,
 27. 4. 2003.

PRILOGA VII
JUGOVZHODNI DEL GRČIJE

Vir: <http://www.ancestry.com/search/rectype/reference/maps/freeimages.asp?ImageID=159>,
27. 4. 2003.

PRILOGA VIII

ATIKA

Vir: <http://www.ancestry.com/search/rectype/reference/maps/freeimages.asp?ImageID=166>, 27. 4. 2003.

PRILOGA IX

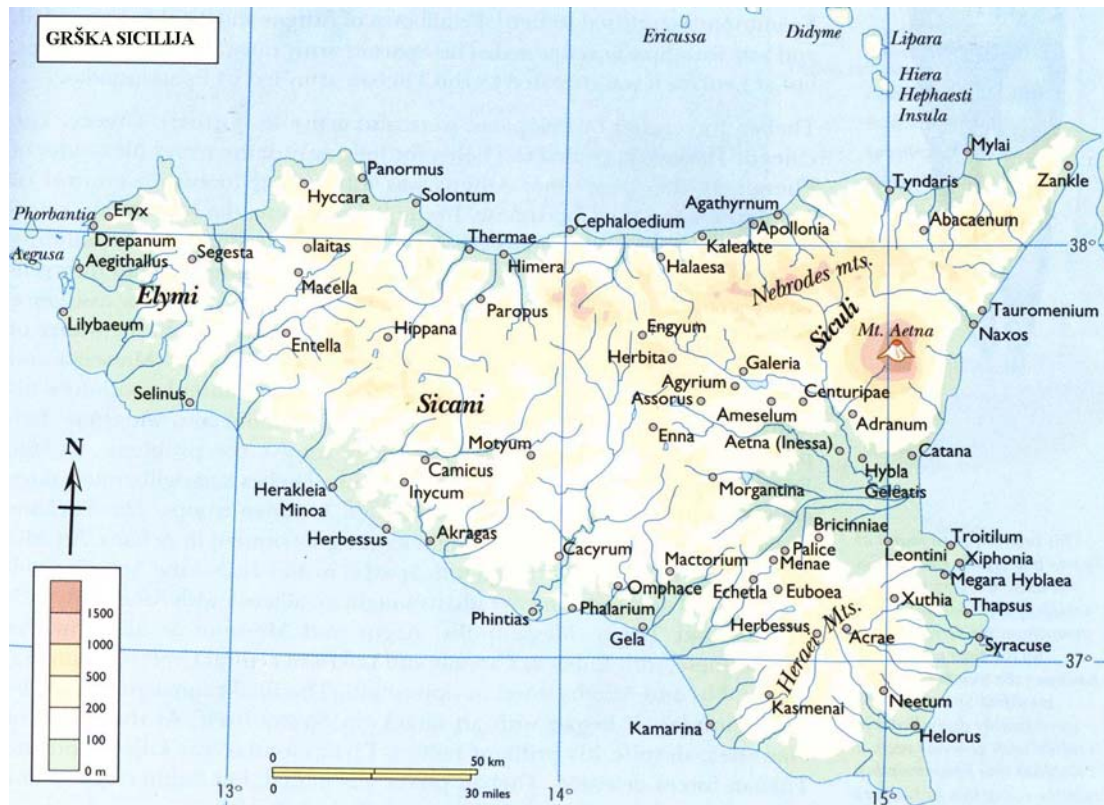
ZAVEZNIŠTVA NA ZAČETKU PELOPONEŠKE VOJNE

Vir: http://www.dean.usma.edu/history/dhistorymaps/ancient_pages/ancient_map05s.htm, 27.4.2003.

PRILOGA X

SICILIJA V ČASU PELOPONEŠKE VOJNE

Vir: Morkot, Robert (1996) *The Penguin Historical Atlas of the Ancient Greece*. London itn.: Penguin Books, str. 99.

PRILOGA XI

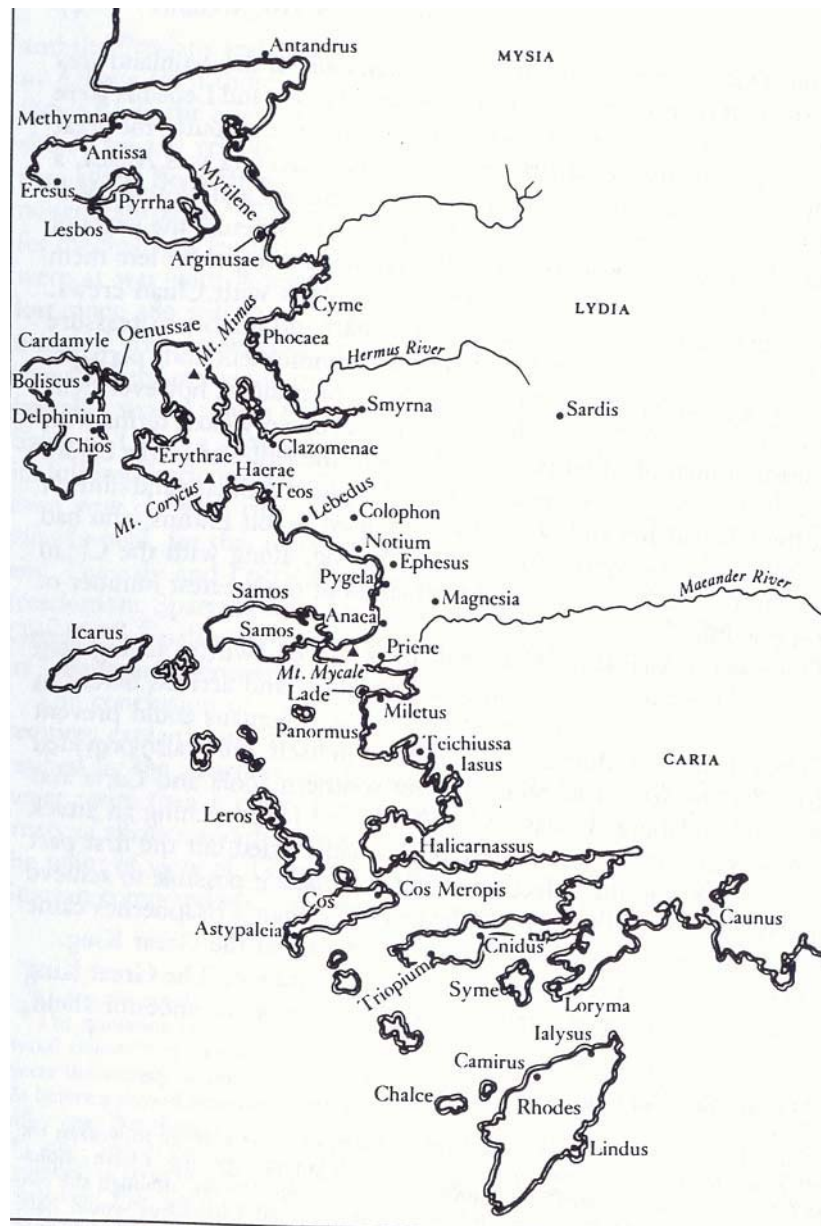
KARTA OBLEGANJA SIRAKUZ

Vir: Morkot, Robert (1996) *The Penguin Historical Atlas of the Ancient Greece*. London itn.: Penguin Books, str. 98.

PRILOGA XII

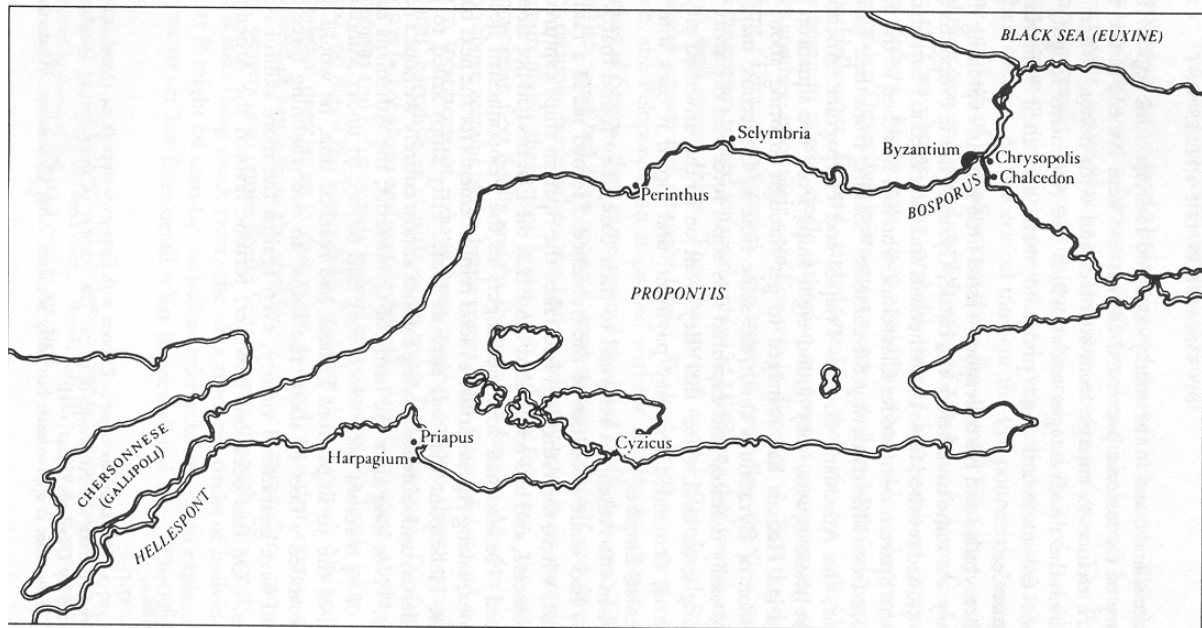
JONIJA

Vir: Kagan, Donald (1987) *The Fall of the Athenian Empire*. Ithaca and London: Cornell University Press, str. 44.

PRILOGA XIII

BOSPOR

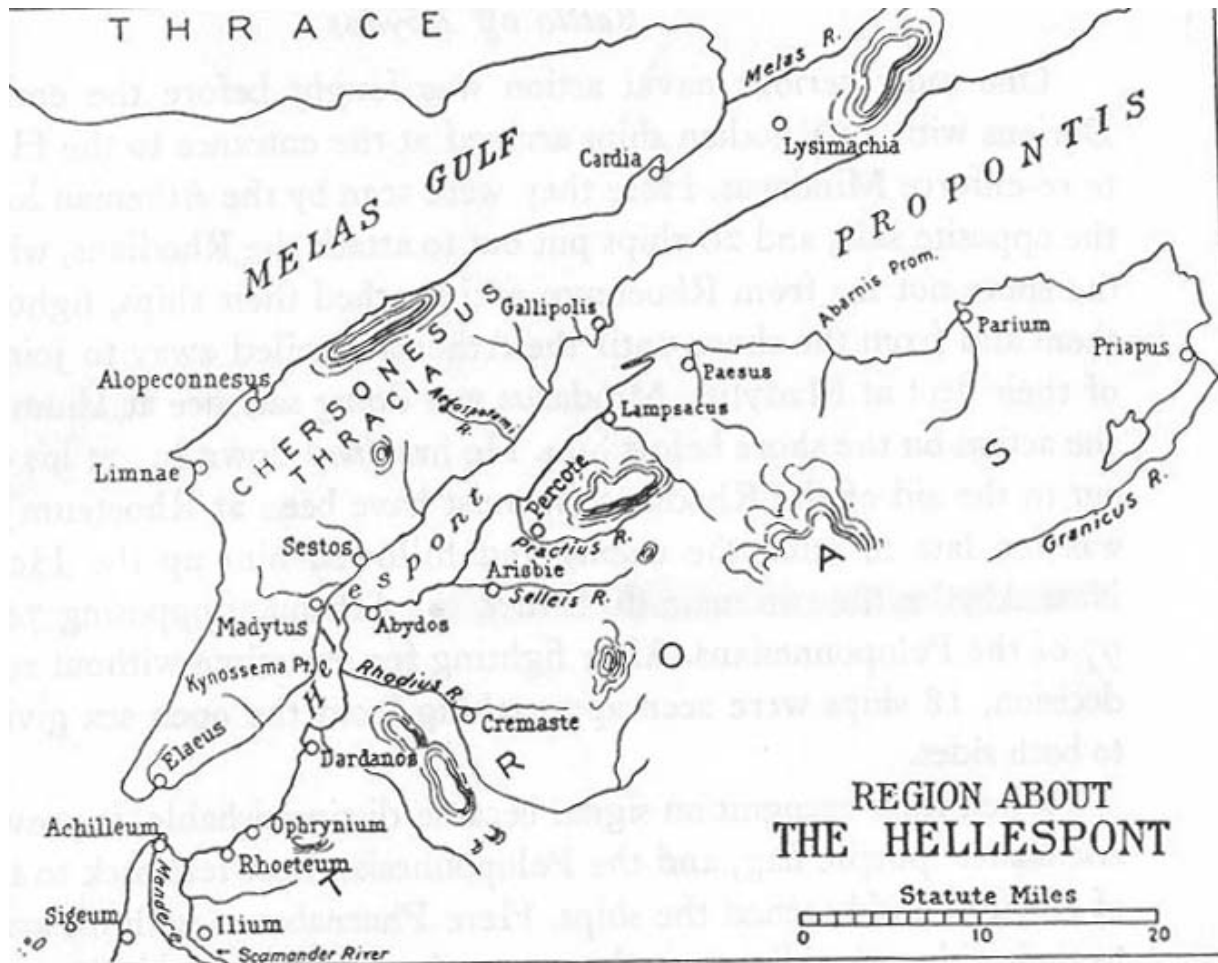

Vir: Kagan, Donald (1987) *The Fall of the Athenian Empire*. Ithaca and London: Cornell University Press, str. 226.

PRILOGA XIV

HELESFONT

Vir: Rodgers, William Ledyard (1980) *Greek and Roman Naval Warfare*. Annapolis, Maryland: Naval Institute Press, str. 178.

PRILOGA XV

VOJAŠKE OPERACIJE V PELOPONEŠKI VOJNI

Vir: Morkot, Robert (1996) *The Penguin Historical Atlas of the Ancient Greece*. London itn.: Penguin Books, str. 97.

